

Kun. P. Kirvolaitis

KATALIKŲ DOROVĖS MOKSLAS

1929

MARIJONŲ VIENUOLIJOS LEIDINYS

Kun. P. Kirvelaitis

K a t a l i k ų Dorovės Mokslas

Vadovėtis aukštesniajai mokyklai

MARIJAMPOLĖ — — — — — 1929

Marijonų spaustuvė

NIHIL OBSTAT

Gizai die 1 iulii 1929

F. Bartkus Dr. S. Th.

Censor.

IMPRIMATUR.

Vilkaviškis, die 14 m. Iulii 1929 an.

† **Antonius Eppus.**

L. S.

P r a k a l b a

Čia teikiamas Katalikų Dorovės mokslo vadovėlis nėra koks visai originalus darbas. Jį rašant naudotasi daugelio autorių šio dalyko vadovėliais ir šiaip raštais. Daugiausia kas pasisavinta iš šių autorių: Dr. J. Lengle, F. Bremer, Dr. F. Tillmann ir t.t.

Vadovėlį rašant visą laiką turėta galvoje mūsų mokykla: jos auklėtinų išsilavinimas, Tikybos dalykui skiriamų valandų skaičius. Parenkant medžiagą, ją tvarkant bei dėstant stengtasi, kad vadovėlis būtų mūsų mokiniams įkandamas tiek turinio gausumu, tiek pačiu dėstymu. Be abejo, visų gerb. Tikybos mokytojų jis negalės patenkinti. Tūlas jame ras per trumpai nuskaitytą tą ar kitą svarbų dorovės dalyką. Bet to išvengti negalima: tokį didelį dalyką, kaip Katalikų Dorovės mokslas, išsamiai išdėstyti trumpame vadovėlyje neįmanoma. Čia imta patys svarbieji pradai. Vadovėlis skiriamas mokiniams, ne mokytojams. Gerb. Tikybos mokytojai patys papildys, kur ir kiek bus reikalo.

Dėstymo atžvilgiu, vadovautasi ta mintimi, kad vadovėlis neatrodytų įsakymų, juo labiau nuodėmių katalogas, bet kad iš jo aiškėtų Katalikų Dorovės kilnumas ir gražumas; kad jos reikalavimai neišrodytų koks pasikėsinimas prieš žmogaus prigimtį, bet kad visur būtų matyti, kaip jie atitinka žmogaus prigimtus sugebėjimus bei tauruosius polinkius. Visur stengtasi pabrėžti, kad dorovės mokslas yra neišskiriama mūsų šventojo tikėjimo dalis, kad mūsų Išganytojas yra vyriausias dorovės Mokytojas ir paveikslas.

Čia dar turiu padėkoti visiems, padėjusiems šį vadovėlį ruošti gerinti, ypač prel. J. Laukaičiui.

Autorius.

Alytus. 1929 M. Sekminės.

T U R I N Y S .

Pusl.

Įvadas.

Dorovės esmė.

§	1. Dorovės dalykas	1
	I. Nepriklausomosios dorovės normų apžvalga .	
	Pastaba	2
§	2. Dorovinis skepticizmas	3
§	3. Eudaimonizmas	3
§	4. Kultūrinė dorovė	5
§	5. Jausmo dorovė	6
§	6. Žmogaus gerinimo dorovė	7

II. Krikščionių dorovė.

§	7. Katalikų dorovės mokslas	8
---	---------------------------------------	---

Pirmoji dalis.

Dorovinė santvarka.

	Pastaba	11
--	-------------------	----

Pirmasis skyrius.

Dorovinės santvarkos pagrindai.

I. Įstatymas.

§	8. Dievo įstatymas	11
§	9. Žmonių įstatymai	13

II. Sąžinė.

§	10. Sąžinės esmė	15
§	11. Sąžinės vertybė	16

III. Valios laisvė.

§	12. Valios laisvė	18
§	13. Laisvė ir atsakomybė	19

VI.

Pusl.

Antrasis skyrius.

Dorovinės santvarkos vykdymas.

I. Dorovinė gėrybė.

§ 14.	Veiksmo dorumas	21
§ 15.	Būklės dorumas	23
§ 16.	Evangelijos patarimai	24

41. Dorovinė piktybė.

§ 17.	Nuodėmė	26
§ 18.	Nuodėmių versmės	28
§ 19.	Dorovinės santvarkos sankcija	29

Antroji dalis.

Ypatinės dorovinės pareigos.

Pastaba	33
-------------------	----

Pirmasis skyrius.

Pareigos Dievui.

I. Trys dieviškosios dorybės.

§ 20.	Tikėjimas	33
§ 21.	Tikėjimo ypatumai	35
§ 22.	Viltis	37
§ 23.	Meilė	38

II. Dievo garbinimo dorybė.

§ 24.	Dievo garbinimo reikalas	40
§ 25.	Malda	41
§ 26.	Maldos ypatumai	43
§ 27.	Šventadienio šventimas	45
§ 28.	Pasninkas	47
§ 29.	Kiti Dievo garbinimo būdai	48
§ 30.	Šventųjų garbinimas	50
§ 31.	Nuodėmės Dievo garbinimo pareigai	52

Antrasis skyrius.

Žmogaus pareigos sau pačiam.

	Pastaba	54
§ 32.	Krikščioniškoji savo asmens meilė	54
§ 33.	Pareigos savo kūnui	55
§ 34.	Nuodėmės kūno gyvybei	57
§ 35.	Lyties polinkis	59

VII.

		Pusl.
§	36. Skaistybės dorybė	60
§	37. Idealinės gėrybės	62

Trečiasis skyrius.

Pareigos artimui.

Pastaba	63
-------------------	----

A. Pareigos atskiram artimui.

§	38. Teisumas ir tiesumas	64
§	39. Artimo meilė	65
§	40. Pareigos artimo kūnui	67
§	41. Pareigos artimo dvasiai	69
§	42. Privatinė nuosavybė	70
§	43. Nuosavybės įsigijimo būdai	72

B. Pareigos visuomenei.

§	44. Socialinis klausimas	73
§	45. Krikščioniškoji moterystė	75
§	46. Krikščioniškoji šeima	77
§	47. Valstybė ir piliečiai	79
§	48. Bažnyčia ir tikintieji	81

Pavardžių ir dalykų rodyklė

I v a d a s

Dorovės esmė.

— § 1. Dorovės dalykas.

1. Svarbus Klausimas. 2. Jo sprendėjai. 3. Žmogaus proto atsakymas. 4. Apreiškimo atsakymas. 5. Dorovės norma.

1. Stebėdamas aplinkinį pasaulį, žmogus visur mato tam tikrą tvarką. Patyrinėjęs randa, kad visas gamtos veikimas yra tvarkomas vadinamųjų gamtos dėsnių arba įstatymų. Iš to savaime kyla žmogui mintis, kad ir jo gyvenime turi būti kokia tvarka: kad ir čia turi būti koki dėsniai ar įstatymai, kuriais reikia tvarkyti gyvenimas, darbai ir t.t.

Tikrai, šis gyvenimo tvarkymo klausimas rūpėjo ir teberūpi visų laikų ir visų kultūrų žmonėms. Jį yra bandę spręsti visi įžymieji žmonijos galvočiai. Ir lengva suprasti—kodėl: šio klausimo neišsiaiškinęs, žmogus nežinotų kaip gyventi, kokius darbus dirbti, kokių vengti.

Tačiau į šį klausimą atsakyti galima tik žinant, kam, kuriam tikslui žmogus gyvena. Tik žinodamas, kam gyvena, žmogus gali suprasti ir kaip turi gyventi. Dėl to, kalbant apie gyvenimo tvarkymo reikalą, pirmiausia reikia išsiaiškinti žmogaus gyvenimo tikslą.

2. Į žmogaus gyvenimo tikslo bei tvarkymo klausimus atsakyti gali prigimtas žmogaus protas ir antgamtinis pamokymas arba apreiškimas. Mokslingą, sutvarkytą bei pagrįstą proto atsakymą duoda prigimtas arba filosofiškas dorovės mokslas; toki jau apreiškimo atsakymą duoda antgamtinis arba krikščioniškas dorovės mokslas. Pirmasis paprastai yra vadinamas — iš graikų kalbos—E t i k a ; antrasis gi—iš lotynų kalbos—M o r a l e .

3. Filosofiškas dorovės mokslas aiškaus patenkinamo atsakymo į gyvenimo tikslo bei jo tvarkymo klausimus neturi. Čia kiek tuos klausimus nagrinėjančių žmonių, tiek ir įvairių atsakymų.

Platonas, pav., rašė, kad žmogaus gyvenimo tikslas—ugdyti dorybės. Anot jo, geriausiai gyvena tas, „kas gyvendamas ir mirdamas vykdo teismą ir kitas dorybes“ (Gorg. c. 83). Kitas tų laikų galvočius skelbė, kad gyvenimo tikslas yra kuo daugiausia turėti malonumų (Epikūras).

Mūsų laikais tie atsakymai dar įvairesni. Jų įvairumas ypačiai padidėjo, kai dalis filosofų ėmė neigti Dievo buvimą, sielos nemirtingumą ir t.t. Šios rūšies filosofai vieni visai neigia žmogaus gyvenimo tikslą, kiti tuo tikslu deda patį žmogų ar kurį gerybę, pav., laimę, kultūrą ir t.t.

Iš filosofų atsakymų painingos matyti, kad svarbiausieji gyvenimo klausimai yra per sunkūs vienam prigimtiam žmogaus protui. Čia reikia antgamtinės pagalbos—Dievo pamokymo arba apreiškimo.

4. Apreiškimas moko, jog žmogus yra sukurtas tam, kad, **g a r b i n d a m a s** savo Kūrėją, įsigytų tobulą **l a i m ę**.

Iš kūrinių aiškėja kūrėjo sugebėjimai ir ypatumai. Rodydami savo kūrėjo sugebėjimus, kūriniai garsina jo vardą ir teikia jam garbę (pav., mokslininko, dailininko darbai). Panašiai ir Dievo kuriniai: Jo sukurtos neprotingosios būtybės rodo savo Kūrėjo išmintį, galybę, ir tuo skelbia Dievo garbę. Protingoji būtybė—žmogus—iš pasaulio sutvarkymo pažįsta Dievo tobulumą ir dėl to turi sąmoningai duoti jam prideramą garbę. Ir tikrai, visos tautos jaučia šią pareigą: visos turi religiją, visos garbina Dievybę.

Protingasis būtybės gerasis Dievas yra sukūręs ne tik savo garbei, bet ir jų pačių laimei. Tai matyti iš žmogaus prigimties. Kiekvienas žmogus turi tokį stiprų nenugalimą laimės troškimą, kad ir didžiausieji pesimistai jį mato ir laiko prigimtu žmogui dalyku. Prigimtąjį gi troškimą žmogus turi **g a l ėti p a t e n k i n t i**; kitaip—jis būtų netobulesnis ir nelaimingesnis net už beprotes būtybes, kurios gali patenkinti visus prigimtus troškimus. Tačiau šiame žemės gyvenime to laimės troškimo žmogus nepatenkina. Žemės gėrybės yra nepastovios, netobulos. Jos neduoda tokios laimės, kokios žmogus trokšta ir siekia. Apreiškimas išaiškina šią žmogaus prigimties tragediją ir moko, kad tas laimės troškimas bus patenkintas kitame gyvenime, į kurį žmogus ir pasiruošia garbindamas Dievą. Tad abu žmogaus gyvenimo tikslai: Dievo garbė ir jo paties laimė yra labai glaudžiai susieti; siekdamas pirmojo, žmogus pasiekia ir antrąjį.

5. Žinant, kam žmogus gyvena, jau nesunku rasti tam tikras dėsnius, kuris nurodytų, kaip reikia tvarkyti žmogaus gyvenimą, kurie veiksmai veikti, kurių vengti. Tas dėsnis yra vadinamoji **d o r o v ės n o r m a**. "Žmogaus veiksmas, kuris atitiks dorovės normą, bus geras arba doras, kuris gi jai prieštarauš—bus piktas arba nedoras.

Dorovės norma turi ne tik parodyti, doras ar nedoras kuris žmogaus veiksmas. Protingasis žmogus reikalauja, kad norma ir išaiškintų, dėl ko šis veiksmas yra doras, o anas ne. Dorovės norma yra ne tik veiksmo dorumo matas, bet ir jo dorumo priežastis.

Kad dorovės norma turėtų saistomosios galios, ne vien patariamiosios, ji turi turėti **s a n k c i j ą**: jos vykdymas turi būti paremtas atpildu ar bausme.

I. Nepriklausomosios dorovės normų apžvalga.

Pastaba.

Dalis prigimtosios dorovės skelbėjų neigia žmogaus pareigas amžinajam gyvenimui. Savo dorovės sistemose jie nori apsieiti be Dievo, be Jo apreiškimo. Savo kuriamąją dorovę jie vadina **n e**

priklausomosios dorovės vardu. Šios dorovės sistemų ar tik bandymų yra daug. Labiausiai įgarsėjusias čia ir peržiūrėsime. Vieni jų kūrėjai sako dorovę neturint jokios normos; kiti tąja norma laiko patį žmogų ar žmoniją, dar kiti jąja deda kokią išorinę gėrybę. Iš benormių dorovės bandymų pažymėtini dorovinis skepticizmas ir jausmo dorovė; iš norminių — eudaimoninė, kultūrinė ir žmogaus gerinimo dorovė.

§ 2. Dorovinis skepticizmas.

1. Jo esmė. 2. Klaidingumas.

1. Dorovinis skepticizmas (kitų dar vadinamas doroviniu reliatyvizmu ar pozityvizmu) sako, jog bendro, visiems privalomo, gyvenimo tikslo žmonės neturi. Dėl to negali būti nė bendros visiems privalomos dorovinės santvarkos. Kurį žmogaus veiksmą visuomenė laiko doru, tas ir yra doras. Visuomenės gi dorovinės pažiūros, anot skeptikų, pareina nuo tūlių išorinių veiksnių: gyvenamosios vietos, kultūrinės pažangos, tautų santykių. Kintant šioms veiksniams, kinta ir žmonių pažiūros, kinta ir dorovinės sąvokos. Taigi dorovė neturi nei normos, nei kokių pastovių taisyklių. Ji yra ne kas kita, kaip visuomenės papročiai.

Dorovinį skepticizmą senovėje skelbė kai kurie sofistai (Protagoras, Gorgias) ir skeptikai. Naujausiais laikais jį išgarsino pozityvistai ir socialistai: Hobbes †1679, Comte †1857, Bebel †1913, Kautzky ir t.t.

2. Skeptikai, nagrinėdami dorovės dalyką, yra šališki: jie pastebi jame tik tą, kas kinta, o to, kas visur yra bendra, jie nemato. Istorijos bei etnologijos mokslų šiandien jau įrodyta, kad pagrindinės dorovės taisyklės visur buvo ir yra tos pačios. Tėvų meilė, sutarčių pildymas visur eina geru darbu. Vogti gi, žudyti, tėvynė ar saviškiečiai išduoti visur yra smerkiami darbai.

Tiesa, kintant gyvenimo sąlygoms (religijai, kultūrai), šios pagrindinės taisyklės plečiasi ar siaurėja, tais ar kitais būdais reikšdinasi, bet visada lieka tos pačios. Skeptikai to neboja ir dėl to klysta.

§ 3. Eudaimonizmas.

1. Jo esmė. 2. Hedonizmas. 3. Jo ydingumas. 4. Altruizmas. 5. Jo klaidingumas.

1. Eudaimonistai (iš graikų—eudaimonia, laimė) skelbia, kad žmogaus gyvenimo tikslas yra laimė. Tad ir dorovės norma yra ne kas kita, kaip žmogaus laimingumas. Laimę gi žmogui, anot jų, duoda įvairios šios žemės gėrybės ar malonumai. Dėl to doras yra toks žmogaus veiksmas, kuris duoda laimės bei malonumo.

Kai pradeda smulkiau aiškinti savo dorovės pagrindus, būtent—kokie malonumai teikia laimę ir kieno (savo ar visuo-

menės) laimė didinti yra dora—eudaimonistai nesutaria. Čia kyla dvi jų šakos—hedonizmas ir altruizmas.

2. Hedonizmas dorovės norma deda atskiro žmogaus laimę. Dėl to jis dažnai yra vadinamas individualiniu eudaimonizmu. Anot jo, doras yra tas žmogaus veiksmas, kuris teikia laimės pačiam žmogui, to veiksmo veikėjui. Ar tas veiksmas didina artimo ar visuomenės laimę, ar mažina—čia vistiek, nuo to veiksmo dorumas visai nepareina.

Ir hedonistai nesutaria. Jie skyla beaiškindami, kas yra laimė ir kurie malonumai ją žmogui teikia. Vieni iš jų (Aristipas, Helvetius, La Metrie) moko, jog laimę žmogui duoda vien tik kūno malonumai. Kiti gi sako, jog ne kūno, bet dvasios malonumai didina žmogaus laimę (Demokritas, H. Spencer, Feuerbach).

3. Kam tikus hedonistų dorovė — kiekvienam sveikai galvojančiam aišku. Ją įvedus kiltų visuotinė kova, vyrautų jėga, žlugtų visa, ką žmonija yra kultūros ir kitose srityse laimėjusi. Ji yra nevaldomo žmogaus egoizmo padarinys. Ji yra tiek netaura, kad ją skelbti ar ginti retas beišdrįsta.

Apie kūno malonumų dorovę nėra reikalo daug kalbėti. Ji leidžia ar net ragina žudyti, prigaudinėti, įeigu tik kam tai malonu. Šios „dorovės“ laikantis, galvažudžiai, paleistuviai, sukčiai, tinginiai, išdavikai, jei tik moka malonumų turėti—būtų labai dori vyrai. Toks gi Leonidas, šv. Vincentas Paulietis—būtų didžiausi nusikaltėliai. Nors ir labai žema ši dorovė, ji yra logiška išvada ateistiškos pasauližiūros. „Kokia man nauda, jei mirusieji nesikelia? Tad valgykime ir gerkime, nes ryt mirsime“ (1. Kor. 15, 32).

Tauresnieji hedonistai pripažįsta, kad laimės gali duoti ne vien kūno, bet ir dvasios malonumai (romumas, tvarkingas gyvenimas ir kitos dorybės). Tačiau šių dorovės norma labai neaiški. Vienam gali būti maloni dorybė, kūryba, pasiaukojimas, kitam—priešingai: nedorybė, griovimas ir t.t. Ir abiejų veiksmų, hedonistų dorove einant, bus lygiai dori, nes malonūs.

4. Vengdami hedonistams daromų priekaištų, kiti eudaimonistai moko, kad dorovės norma yra ne atskiro žmogaus, bet visuomenės laimė. Šių obalsis: gyventi kitiems (vivre pour autrui), dėl kurio ir jų skelbiamoji dorovė gavo altruizmo arba socialinio eudaimonizmo vardą.

Visuomenės laimę, anot altruistų, kelia gerovė bei kultūra. Tad ir žmogaus veiksmas tas yra doras, kuris, keldamas visuomenės gerovę, didina jos laimingumą. Veiksmas gi, kuris teikia laimės paskiram žmogui, ne visuomenei, yra nedoras.

Altruistai sako: kada bus laiminga visuomenė, bus laimingi ir atskiri jos nariai. Atskirus žmones jie mano padaryti laimingus per visuomenę, o ne visuomenę per atskirus žmones.

Žymesnieji altruizmo atstovai yra Cumberland, A. Comte, F. Paulsen.

5. Altruistų skelbiamoji dorovė yra žymiai tauresnė už hedonistišką. Gyventi ir pasiaukoti visuomenei — labai kilnus dalykas. Tačiau kaip, dorovės norma—altruizmas yra klaidingas ir nepatenkinamas. Žymiausieji altruizmo normos trūkumai yra šie:

ji nėra visuotinė, nėra suprantama ir nėra tikra. Be to, ji neturi reikiamo autoriteto ir sankcijos.

a) Kaip jau žinome, altruizmo dorovės norma — visuomenės laimė. Tają gi laimę, pasak jo, teikia gerovė, kitaip sakant — įvairios kultūrinės gėrybės. Bet pradėjus svarstyti, kas yra toji visuomenės laimė ir kurios gėrybės ją teikia, tuojau pasirodo šios normos netikslumas.

Kas yra visuomenės laimė — nelengva išaiškinti. Tiek tik visiems žinoma, kad kitaip ją vaizduojasi mokslininkas, kitaip dailininkas, kitaip paprastas darbininkas, kitaip monarchistas, kitaip socialistas. Kitaip visuomenės laimę suprato senovės Spartos gyventojai, kitaip Atėnų, kitaip Romos. — Kas sugebės išaiškinti, keno laimės sąvoka yra tikroji, ir kas pažęs visus žmones priversti ta laime tenkintis?

Vėl savaime aišku, kad ne visos žmonių gaminamos gėrybės didina laimę, taigi ir jos gaminti ne visada bus doras darbas. Čia kyla klausimas, kas galės padaryti tinkamą sąrašą tų gėrybių, kurios gaminti yra doras darbas. Jeigu ir galėtų kas tokį sąrašą padaryti, tai jis turėtų būti kitoks Spar-toje, kitoks Atėnuose, kitoks Romoje; tas pats būtų ir mūsų laikais. Vadinas, kas būtų dora vienoje šaly, kitoje tas pats galėtų būti nedora. Kas šalis ar net kas profesija turėtų būti kiti dorovės reikalavimai. Šis nevisuotinumasis ir yra žymus altruizmo trūkumas.

b) Altruizmo dorovės norma visai nesuprantama. Ji skelbia, kad atskiro žmogaus laimei nudirbtas darbas yra nedoras. Tas pats gi darbas, nudirbtas visuomenės laimei didinti — jau yra doras. Del ko taip — altruistai neišaiškina.

Visuomenė yra ne kas kita, kaip atskirų asmenų suma. Jeigu atskiras žmogus, pasak altruistų, yra nulių (nevertas, kad jo laimei dirbti būtų dora), tai kaip tų pačių nulių suma gali virsti tam tikru teigiamu dydžiu, kuriam dirbti jau yra dora?

c) Altruizmo dorovės norma nėra tikra. Patys altruistai nežino, ar gerovė didina laimingumą. Neseniai miręs žymus jų atstovas rašo: „Kylant kultūrai, kyla ir didumas bei įvairumas kentėjimų, bet drauge kyla ir laimės kiekis. Ar laimės daugėjimas pralenkia kentėjimų daugėjimą? Istori-jos optimistai sako — taip, pesimistai gi sako — ne. Pats aš negaliu to dalyko įrodyti. (Paulsen, Fr.: Etik, 1906, 313 p.). Jeigu neaišku, ar gaminamos gėrybės ir jų teikiama gerovė bei kultūra didina laimę, tai taip pat nežinia, ar tą gerovę keliantieji darbai yra dori. Tad patys altruistai nežino, ar jų skelbiamoji dorovės norma yra tikra. Nežinodami gi patys, negali reikalauti, kad ir kiti ją priimtų, tikėtų ir jos reikalavimus pildytų.

č) Altruizmo dorovės norma neturi reikiamo autoriteto, kuriuo pasitikėdami žmonės galėtų ją priimti. Jos skelbėjai yra toki pat žmonės, kaip ir kitų nepriklausomosios dorovės normų kūrėjai. Pati ji pilna netikslumų. Be to, ji neturi sankcijos, nei motyvų, kurie sugebėtų priversti žmones jos reikalavimus pildyti. Pagaliau ji yra priešinga žmogaus prigimčiai: ji neigia atskiro žmogaus laimę ir daro jį visuomenės vergu. Altruistai, vengdami hedonistų klaidų, per toli nuėjo į priešingą pusę.

§ 4. Kultūrinė dorovė.

1. Jos esmė. 2. Jos klaidingumas.

1. Kultūrinės arba evoliucionizmo dorovės skelbėjai sako, kad žmogaus gyvenimo tikslas yra ne laimė, bet kultūra ir jos kėlimas. Jų skelbiamos dorovės norma yra ta pati kultūra, jos ugdymas. Einant šia dorove, tas žmogaus veiksmas bus doras, kuris ugdys kultūrą. Ar kylant kultūrai didės visuomenės gerovė bei laimė, ar mažės — čia antraeilis dalykas.

Šios dorovės skelbėjų daugiausia buvo vokiečių žemėse. Žymesnieji iš jų yra Hartmann, Wundt ir daugelis socialistų.

2. Evoliucionizmo dorovinė norma yra taip pat netikusi. Jos trūkumai yra toki patys, kaip ir eudaimonizmo: ji nėra visuotinė, prieštarauja žmogaus prigimčiai, neturi reikiamo autoriteto, motyvų, sankcijos.

a) Ir evoliucionizmo normos trūkumai pasirodo, kai tik pradedama ji smulkiau nagrinėti. Pirmasis keblumas ir čia yra nustatyti visiems priimtina kultūros sąvoką ir ją keliančių darbų sąrašą. Žinome, kad, pav., mokslininko, dailininko ir paprasto juodadarbio kultūros sąvokos yra gana skirtingos. Kas pasakys — keno sąvoka yra tikroji? Vėl aišku, kad tas pats darbas vienoj šaly dirbamas gali kelti kultūrą, kitoj gi dirbamas gali visai jos nekeiti, pav., šiltųjų kraštų vaismedžiai auginti Lietuvoje būtų nedora, o tokioj Italijoje — dora. Net tas pats darbas vieno dirbamas galėtų būti doras, o kito dirbamas — jau nedoras. Pav., talentingo dailininko darbai būtų dori, nes jie kelia kultūrą. Kokio gi nevykėlio, kad ir gabiausio, geriausių norų bei pastangų žmogelio, bet dėl nepalankių aplinkybių nieko nesukuriančio ar nepabaigiančio, darbai jau būtų nedori. Tad ir gautume, kad kiekvienam kraštui ar net kiekvienam žmogui turėtų būti vis kiti dorovės reikalavimai.

O kas besakyti apie kokio vienuolio darbus, kuris, užsidaręs raupsuotinių stovykloje, slaugo ligonius. Jis kultūrai nieko nesukuria, tad jo darbai būtų nedori.

b) Evoliucionizmas reikalauja, kad žmogus išsižadėtų pats savęs ir visas savo jėgas, gyvenimą ir laimę atiduotų kultūrai, kad būtų jos vergas. Visuotinis gi įsitikinimas sako, kad yra ne žmogus kultūrai, bet kultūra žmogui.

Šia dorove einant, kiekvienas kultūros ugdytojas: pirklys, pramonininkas, dvarininkas būtų didelių dorybių žmogus. Kokiomis priemonėmis jis savo srities kultūrą keltų — būtų vistiek.

c) Kultūros likimas yra labai neaiškus. Galinga buvo kitąsyk Asyrijos, Babilono, Aigipto kultūra. O šandie kas iš jos likę? Ar mūsų kultūros bus geresnis likimas? Jeigu toks pats, tai kas gali reikalauti, kad žmogus išsižadėtų pats savęs, savo asmeninių reikalų, savo laimės ir viską paaukotų kultūrai? Kas sugebės įtikinti žmonių minias taip elgtis?

§5. J a u s m o d o r o v ė .

1. Jos esmė. 2. Trūkumai.

Eudaimonizmas ir evoliucionizmas bendrai sako, kad žmogaus veiksmo dorumas pareina ne nuo paties veiksmo, tik nuo to veiksmo padarinių. Kiti nepriklausomosios dorovės skelbėjai su tuo nesutinka. Šie teisingai pastebi, kad padariniai nepavers nedorą darbą į dorą. Tačiau bekovodami su anų klaidomis, šie nueina į kitą kraštutinumą: jie visai neatsižvelgia į veiksmo padarinius. Žymiausias šitokios dorovės pavyzdys yra jausmo dorovė.

1. J a u s m i n ė s dorovės skelbėjai (Shaftesbury, Hutcheson, G. Gizycki) sako, kad ne protas turi spręsti apie žmogaus veiksmo dorumą ar nedorumą, bet tam tikra atskira galia — d o r o v i n i s j a u s m a s. Šis jausmas visai nežiūri, ar žmogaus veiksmas didina laimę, ar mažina, ar kelia kultūrą, ar ją griauja. Kas šiam jausmui tinka, tai ir yra dora, kas jam netinka, yra nedora.

2. Jausminė dorovė yra be jokio pagrindo. Pirmiausiai—ar yra toks jausmas. Bent ligšiol jo nerasta. Bet jeigu toks jausmas ir būtų, jis galėtų eiti nebent žmogaus veiksenos rodikliu, o ne dorovės norma. Tačiau protingajai būtybei, žmogui, to negana. Jis tuoj klausia: dėl ko šis veiksmas tam jausmui tinka, anas gi—ne? Patenkinamo atsakymo šios dorovės skelbėjai neduoda.

Kiti, vietoje šio dorovinio jausmo, deda užuojautos (Adam Smith, Schopenhauer) ar estetinį jausmą (Herbart) dorovės norma. Apie šias normas galima tas pats pasakyti: jos galėtų eiti veikimo vadovu, bet ne norma.

§ 6. Žmogaus gerinimo dorovė.

1. Jos esmė. 2. Trūkumai.

Nors eudaimonizmo ir evoliucionizmo dorovinės normos yra klaidingos, tačiau jų skelbėjai teisingai sako, kad dorovė privalo tiksluoti. Tik jie savo dorovės sistemoms deda nevykusį tikslą. Šią jų klaidą nori atitaisyti kiti nepriklausomosios dorovės skelbėjai, ir sudaro naują sistemą, kuriai tikslu deda patį žmogų, jo galių gerinimą.

1. Žmogaus gerinimo dorovės norma yra sveikas, stiprus žmogus. Ji siekia prisiauginti antžmogių. Anot šios dorovės, tas žmogaus veiksmas yra doras, kuris didina paties žmogaus galias (stiprumą, didumą, gražumą ir t.t.). Kokiomis priemonėmis tos galios didinamos — visai nesvarbu.

Šios dorovės kūrėjai paėmė Darvin'o paskelbtus paveldėjimo ir atrankos dėsnius ir jais pagrindė savo dorovę. Žymesnieji šios dorovės atstovai yra Nietzsche, W. Ostvald, O. Wilde. Didesnių ar mažesnių jos atgarsių yra ir daugelio pozityvistinės srovės rašytojų raštuose, ypačiai Zola, Ibsen, G. Hauptman, Dostojevski.

2. Ši dorovė yra gryno žmogaus egoizmo ir liguistos vaiduotės padarinys. Skelbdama žmogaus galių ugdymą viso ko tikslu ir nieku tų galių nevaržydama, ši dorovė išgriautų visuomenės santvarką, kultūrą, sukeltų visų prieš visus karą. Galutinis jos padarinys būtų žiauriausioji vergija.

Jos vertybė geriausiai matyt iš pačių jos skelbėjų žodžių. „Kaip juokinga skirstyt žmones į gerus ir piktus. Gražus ir bjaurus — štai tikrasis suskirstymas“ (O. Wilde). „Kas yra gera? Visa, kas žmogui keikia jėgos jautimą, jėgos norėjimą ar pačią jėgą. Kas yra pikta? Visa, kas eina iš silpnumo... Silpnieji ir nevykėliai turi žūti: toks pirmasis mūsų žmonių meilės įsakymas. Tokiems dar turime padėti žūti“. „Plėšrieji žvėrys ir pirmąs gėris įrodo, kad piktybė gali būti labai sveikas dalykas ir puikiai ugdyti kūną“ (Nietzsche). Krikščionių dorovę Nietzsche pravar-džiuoja vergų dorove, saviškę gi vadina ponų dorove. Tauta, anot jo, gyvena tam, kad išaugintų šešis septynis didelius vyrus (plg: Sawicki—G y v e n i m o p r a s m ė, 7 it. psl).

II. Krikščionių dorovė.

Nepriklausomosios dorovės sistemų bendriniai trūkumai yra tie, kad jos neturi tikros bei visuotinės normos, autoriteto

ir sankcijos. Be to, jos yra šališkos. Jos atsižvelgia ne į visą žmogaus prigimtį, ne į visus tos prigimties sugebėjimus bei reikalavimus, o tik į kurį vieną: ar laimės troškimą (eudaimonizmas), ar kūrybinį sugebėjimą (evoliucionizmas), ar gyvybės palaikymo instinktą (žmogaus gerinimo dorovė). Dėl to nepriklausomosios dorovės bandymų yra labai daug, ir dar vis naujų atsiranda, nes nė vienas iš jų negali protaujančio žmogaus patenkinti.

Nesugeba visų dorovės dalykų išspręsti nė filosofai, tikintieji į Dievą ir sielos nemirtingumą. Šalia daugelio kilnių dalykų, jie skelbia ir visai netikusių. Be to, jų skelbiama dorovė neturi reikiamojo autoriteto.

Negalint patiems žmonėms išspręsti šių svarbiųjų klausimų, turėjo pats Dievas čia mums padėti. Jis tai ir padarė: antrąjį Švenčiausiosios Trejybės Asmenį, Dievo Sūnų, atleido į žemę, kad išmokytų žmones visos tiesos, ir kad iš Jo gyvenimo žmonės turėtų tobulą pavyzdį. Tas įsikūnijusio Dievo Sūnaus, Jėzaus Kristaus, mokslas ir gyvenimas aprašyti Šventajame Rašte, Naujojo Įstatymo knygose.

§ 7. Katalikų dorovės mokslas.

1. Krikščionių dorovės norma. 2. Jos ypatumai. 3. Jos mokslo versmės. 4. Katalikų dorovės mokslo apibrėžimas.

1. J. Kristaus apreikštasis mokslas skelbia, kad žmogaus gyvenimo tikslas yra Dievas garbinti ir sau amžinoji laimė įsigyti. Visa tai žmogus įvykdo, pildydamas Dievo apreikštuosius reikalavimus, arba Jo valią. Dėl to krikščionių dorovės norma yra ne kuri žemiškoji gėrybė, bet Dievo valia. „Teesie šventas Tavo vardas, teateinie Tavo karalystė, teesie Tavo valia“.

Krikščionių dorovės siekiamasis idealas yra be galo aukštas. „Būkite tat tobuli, kaip ir jūsų dangiškasis Tėvas tobulas“ (Mat. 5, 48). Šio idealo siekdamas, žmogus pats tobulėja, kuria dorovinę asmenybę ir, naudodamasis Dievo malone, pakyla į antgamtinį gyvenimą, į Dievo vaikų skaicį, į mistinę vienybę su Dievu. Tačiau šio idealo siekdamas žmogus ne tik pats iškyla ligi Dievo sosto, bet drauge jis tobulina visą žmoniją bei gerina jos gyvenimą — kuria Dievo karalystę žemėje.

2. Krikščionių dorovės norma viena teturi visus dorovės normai reikalingus ypatumus. Ji yra visuotinė, turi reikiamo autoriteto, stiprių motyvų, galingą sankciją. Be to, ji duoda vykdytojams sėkmingos pagalbos.

a) Krikščionių dorovės norma yra Dievo valia. Dievo gi valia yra tas amžinasis Jo planas, sulig kuriuo eina visos gamtos vyksmas. Kaip viską ir visus saisto šis amžinasis Dievo planas, taip ir iš to plano einanti dorovė saisto visus ir tinka visiems laikams ir visoms tautoms. Dėl to krikščionių dorovė yra amžinai visuotinė.

b) Tik viena krikščionių dorovės norma turi reikiamo autoriteto. Žmonės, ką sprendami, dažnai klysta. Jų mintis galima priimti tik su didžiausiu atsargumu. Ir tai dar nekartą jos suklaidina. Visai kas kita, kada

pats Dievas moko, jis negali nei pats klusti, nei kitų suklaidinti. Krikščionių gi dorovės normą ir jos reikalavimus yra pats Dievas paskelbęs.

c) Krikščionių dorovės norma turi stipriausių motyvų ir galingiausių sankcijų. Tauriausias jos motyvas yra begalinio tobulumo ir gerumo Dievui prideranti iš Jo kurinių — žmonių pagarba ir meilė. Jos sankcija: amžinojo gyvenimo laimė ar pasmerkimas rodo visą dorovės dalyko rimtumą. Su šiais krikščionių dorovės motyvais bei sankcija nėra iš tolo negali lygintis nepriklausomosios dorovės skelbiami laikinosios laimės, kultūros ar kitų kurie motyvai.

č) Tik krikščionių dorovė duoda savo vykdytojams sėkmingos pagalbos. Toji pagalba — Dievo malonės, kurių kiekvienas gali gauti iš sakramentų, sakramentalių ir t.t.

Krikščionių dorovė turi visų dorovinių sistemų teigiamuosius ypatumus ir išvengia visų jų klaidų. Ji leidžia atskiram žmogui rūpintis savo paties laime, tačiau neįpuola į "hedonizmo klaidas, įsakydama kurti žemėje Dievo karalystę, ji kelia visuomenės gerovę, tačiau nepavergia atskiros žmogaus visuomenės (kaip altruizmas). Ji liepia žmogui dirbti, viešpatauti gamtai, bet nepaverčia žmogaus jo paties darbų ar gamtos vergu (kaip evolucionizmas). Nurodydama, kad reikia ugdyti prigimtos žmogaus galios, ji išvengia ir čia kraštutinumo, į kurį nuėjo žmogaus gerinimo dorovė.

3. Mokslingai krikščionių dorovės sistemai sudaryti žinių gauname iš šių versmių: prigimto žmogaus proto, antgamtinio Dievo apreiškimo ir to apreiškimo aiškintojos, Bažnyčios, mokymo.

a) Dievas apdovanojo žmogų protu ir pavedė jam pažinti pasaulį, jo santvarką ir t. t. Tuo naudodamasis žmogus tyrinėja, galvoja, kuria įvairius mokslus. Tarp ko kita, žmogaus protas rūpinasi ir dorovės dalyku: tyrinėja įvairias jo taisykles, įrodo jų tikrumą, gina nuo priekaištų, sudaro iš jų mokslingą sistemą.

b) Kaip jau žinome, daugelio svarbiausių dorovės dalykų žmogaus protas neišaiškina ar nežino. Kitus jos dalykus kad ir žino, tačiau juos beaiškindamas dažnai suklysta. Dėl to pats Dievas turėjo čia žmogui padėti, apreiškinti svarbiausias dorovės tiesas. Tas Dievo apreiškimas yra surašytas Šventajame Rašte, ypačiai Evangelijose. Šv. Raštas ir yra svarbioji krikščionių dorovės mokslo versmė.

c) Kaip tikėjimo, taip ir dorovės tiesas skelbti ir aiškinti J. Kristus pavedė savo apaštalams bei jų įpėdiniams ir suteikė jiems šiuose dalykuose neklaidingumo dovaną. Tik apaštalams jis tarė: „Eikite tad ir mokykite visas tautas... laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs“; tik jiems pažadėjo: „Ir štai aš esu su jumis iki pasaulio pabaigai“ (Mat. 28, 19 it.). Dėl to vienintelė tikroji krikščionių dorovės skelbėja ir aiškintoja yra Katalikų Bažnyčia, ir tikroji krikščionių dorovė yra tik Katalikų dorovė.

Šių žodžių teisingumą patvirtina istorija. Kaip tik kas iškrypsta iš Katalikų Bažnyčios skelbiamojo mokslo tikėjimo srity, tuojau tas iškrypinamas atsiliepia ir dorovės dalykuos. Pav., Liuterio žmogaus prigimties aiškinimas, Kalvino predestinacija negi galėjo neatsiliepti į jų skelbiamos dorovės taisykles.

4. Ši tą žinodami apie dorovės dalyką, jau galime imtis nusakyti, kas yra dorovės mokslas. Apskritai imant, dorovės mokslas yra doros veiksenos taisyklių sistema. Katalikų gi dorovės mokslas yra V. Jėzaus paskelbtųjų ir Katalikų Bažnyčios skelbiamųjų doros veiksenos taisyklių sistema, sulig kuria gyvendamas žmogus pasiekia savo amžinąją tikslą.

Pirmoji dalis

Dorovinė santvarka.

Pastaba.

Pirmoje dorovės mokslo dalyje nagrinėjami dorovinės santvarkos pagrindai (įstatymas, sąžinė, valios laisvė) ir tos santvarkos vykdymas (dorovinė gėrybė ir piktybė).

Pirmasis skyrius.

Dorovinės santvarkos pagrindai.

I. įstatymas.

§ 8. Dievo įstatymas.

1. Įstatymo sąvoka. 2. Prigimtinis įstatymas. 3. Pozityvinis Senasis Įstatymas. 4. Pozityvinis Naujasis Įstatymas.

1. Kad galėtų žmogus dorai elgtis ar veikti, jis turi žinoti, kas yra dora ir kas nedora. Šiam reikalui dorovinės normos negana. Reikia dar smulkesnių autoritetingų nurodymų, kurie turėtų saistomosios galios. Toki veiksenos nurodymai yra vadinamieji įstatymai.

Aukščiausias įstatymas, tvarką visų pasaulių vyksmą bei veikimą, yra tasai amžinasis Dievo planas, sulig kurio yra sukurti pasauliai ir žmogus. „Aukščiau visų žmonių įstatymų yra vienas amžinasis, visą pasaulį tvarkąs įstatymas. Tas įstatymas yra patsai Dievas, kuris viską išmintingai rikiuoja ir valdo“ (Cicer, de leg. 1, 2, 4). Tam tikru laiku — kurdamas pasaulį — šį savo planą Dievas, iš dalies, apreiškė, kaipo fizinį ir kaipo dorovinį įstatymą. Fizinis įstatymas grindžia neprotingosios gamtos santvarką; jis turi lemiamosios galios. Dorovinis įstatymas grindžia dorovinę santvarką; jis protingųjų būtybių turi būti laisva valia vykdomas.

2. Visuotinis žmonijos įsitikinimas rodo, kad ne visi žmogaus veiksmai yra lygios dorovinės vertybės. Iš kur eina šis įsitikinimas? Iš prigimto dorovės įstatymo, kurį Dievas, leisdamas žmones, įrašė į jų širdis (Rom. 2, 15). Tuo būdu prigimtinis dorovės įstatymas yra kiekvieno žmogaus prigimtyje įdiegtas. Jis privalomas visiems ir visada. „Juo minta visi žmonių įstatymai“ (Heraklitas).

Ir sveikas žmogaus protas rodo, kad turi būti prigimtinis įstatymas. Visų pasaulio būtybių prigimtyje yra įdiegti įstatymai (vadinamieji gamtos įstatymai arba dėsniai), kurie tikslingai tvarko tų būtybių veikimą. Negali kitaip būti nė su žmogumi: ir jam Kūrėjas turėjo įdiegti prigimtį įstatymą, nuolat rodantį, kaip jis turi veikti, kad savo gyvenimo tikslą pasiektų.

Prigimtinių dorovės įstatymą žinojo visos tautos. Graikų Sofokles (Antigona) apie jį rašo: „Ne šiaudie tik ir ne vakar, visada jis yra; niekas nežino, kaip jis senas“. Sokratas ši įstatymą gina nuo sofistų priekaištų. Ciceronas jį vadina „nerašytiniu, bet prigimtinio įstatymu... Kas jo neklauso, tas įžeidžia pats savo prigimtį ir lieka skaudžiai nubaustas“ (pro Mil. 10),

3. Prigimtinis dorovės įstatymas tik bendrais bruožais nurodo dorovės reikalavimus. Praktikoje vertinant savo veiksmus, pačiam žmogui tenka daryti iš jo išvadų. Tačiau dėl proto ir valios silpnumo žmogus nekartą supainioja to įstatymo reikalavimus su savo prasimanymais, kas aiškiai matyti iš pagonių dorovės, kurioje šalia kilnių dalykų randame visai netikusių. Dėl to pats Dievas turėjo ypatingu būdu pabrėžti svarbiausius prigimtinių įstatymų reikalavimus. Tą Jis ir padarė, rašydamas **p o z i t y v i n i** Senąjį Įstatymą. Svarbiausieji šio Įstatymo doro-
viniai nurodymai yra 10 Dievo įsakymų arba **D e k a l o g a s**.

Tik šiuo būdu galima išaiškinti, dėl ko izraelitai turėjo tokias tyras ir kilnias dorovines pažiūras. Juo labiau, kad kultūros atžvilgiu jie buvo atsilikę nuo kitų rytinių tautų ir daug ką turėjo iš jų pasisavinę. Tik dorovės įstatymu jie pranešė visas senovės tautos. Dekalogas yra didžiausias senovės tautų palikimas dorovės srityje. Jo reikalavimai turi ir turės galios kolei žmonija gyvens, nes jie yra ne kas kita, kaip prigimtinių įstatymų svarbiausieji nurodymai.

Ne visas Senasis Įstatymas buvo skirtas dorovės reikalams tvarkyti. Žymi jo dalis aiškina religijos dalykus, nurodo, kaip saugotis aplinkinių pagoniškų tautų įtakos. Šios dalies tikslas buvo paruošti izraelitus pasitikti Išganytoją Jėzų Kristų. Dėl to ir visas Senasis Įstatymas yra tik „vadovas į Kristų“ (Gal. 3, 24). Kada V. Jėzus vietoje Mozės įsakytų aukų įstatė Sakramentus, vietoj Izraelio valstybės savo Bažnyčią — ši Senojo Įstatymo dalis neteko galios.

4. „Atėjus laiko pilnybei, Dievas siuntė savo Sūnų“ (Gal. 4, 4), kuris paskelbė **N a u j a j i** pozityvinį Dievo Įstatymą. J. Kristaus paskelbtasis dorovės įstatymas žymiai tobulesnis už Senąjį. Jis vienus dalykus žymiai išplečia (pav. skaistybės, artimo meilės), kitus visai naujus paskelbia (pav. priešų meilę). Tačiau svarbiausias dalykas, kuriuo Naujasis Įstatymas skiriasi nuo Senojo — jo pildymo motyvai. Sen. Įstatyme buvo ypačiai pabrėžiamas Dievo baimės motyvas. Naujajame gi V. Jėzus ypač iškėlė tauriausiąjį Dievo meilės motyvą. Anot šv. Augustino, vietoje Senojo baimės Įstatymo, Jis paskelbė Naująjį meilės Įstatymą.

Kaip Senasis Įstatymas, ypač Dekalogas yra gražiausias senojo pasaulio dorovinių laimėjimų palikimas, taip J. Kristaus dorovės mokslas yra **t o b u l i a u s i o s** dorovės mokslas. „Ką graikai sukūrė proto dalyke, tą Kristus dorovės gyvenime: dorovinių jėgų (ir begalinių siekimų) žmonija tik iš jo gavo“ (Cbamberlain).

§ 9. Žmonių įstatymai.

1. Bažnyčios įstatymai. 2. Valstybės įstatymai. 3. Žmonių įstatymų saistymas. 4. Jų saistymo išnykimas. 5. Pareigų susidūrimas.

Dievo įstatymas nurodo tik bendrus dorovės dalyko dėsnius. Gyvenimas gi dažnai iškelia tokių painių dorovės atžvilgiu reikalų, kad atskiram žmogui sunku išspręsti, kaip čia pasielgti. Dėl to reikia žemėje tokio autoriteto, kuris nuolat aiškintų Dievo (prigimtinį bei pozityvinį) įstatymą ir, iš jo nurodymų, įvertintų kaskart naujus gyvenimo keliamus dalykus. Tokia nuolatinė įstaiga, turinti galios leisti saistomuosius veiksenos nurodymus, yra Bažnyčia ir valstybė.

1. J. Kristus gyvendamas žemėje paskelbė savo mokslą, įstatė Sakramentus, surinko išpažintojų būrį. Iš tų savo išpažintojų sudarė tam tikrą organizaciją, Bažnyčią, kuriai apaštalus paskyrė vadovais. Apaštalams Jis suteikė tūleriopų galių, tarp jų ir galią leisti įstatymus. „Iš tikrųjų sakau jums, ką tik jūs surišite žemėje, bus surišta ir danguje, ir ką tik atrišite žemėje, bus atišta ir danguje“ (Mat. 18, 18).

Apaštalai ir vykdė, kilus reikalui, šią savo galią. Kada iškilo klausimas, ar privalomos krikščionims Mozės įstatymo apeigos, jie susirinkę Antiochijos mieste nutarė: „Sventajai Dvasiai ir mums patiko, nedėti ant jūsų jokios daugiau naštos, kaip tik šituos reikalingus dalykus“ ir t.t. (Apd. 15, 28).

Bažnyčios galia leisti savo nariams įstatymus eina ir iš jos esmės. Bažnyčia yra tobula organizacija: ji turi savo tikslus, turi savo priemonių tiems tikslams siekti. Kiekviena gi tobula organizacija turi teisę ir net pareigą duoti savo nariams nurodymų, kaip siekti jos tikslų ir kaip vartoti jos teikiamas priemones. Kada tie nurodymai duodami griežta forma, jie organizacijos nariams yra privalomi.

Bažnyčios įstatymai yra vadinami *kanonais*. Savo reikalams tvarkyti Bažnyčia jų yra išleidusi daug. Neseniai visi jie iš naujo suredaguoti, sutvarkyti ir išleisti. Tas leidinys pavadintas *Corpus iuris canonici*. Daugumas Bažnyčios įstatymų liečia jerarchinę jos santvarką, nurodo atskirų jos narių teises bei pareigas. Visiems katalikams nėra pareigos juos žinoti. Visi turi mokėti tik vad. penkis Bažnyčios įsakymus: 1. Šventes švęsk, 2. Šventadieniais Mišių klausyk, 3. Pasninkus pasninkauk, 4. Eik Išpažinties bent vieną kartą metuose ir apie Velykas priimk Švenčiausiąjį Sakramentą, 5. Savo bažnyčios laikyti padėk.

2. Žmogaus gyvenimo reikalais rūpinasi ne tik Bažnyčia, bet ir valstybė. Bažnyčia rūpinasi žmogaus amžinaisiais, dvasios dalykais; valstybė gi—laikinaisiais, kūno dalykais. Bažnyčia veda žmogų į amžinąją laimę; valstybė kelia šios žemės gyvenimo gerovę ir saugoja atskirų piliečių teises. Dėl to ir valstybė gali, atsižvelgdama į gyvenamojo momento reikalus, duoti savo piliečiams veiksenos nurodymų arba leisti įstatymus.

3. Aukščiausias visiems privalomas įstatymas yra Dievo įstatymas (prigimtinis bei pozityvinis). Dievo įstatymas duoda bendrų nurodymų visam žmonių gyvenimui tvarkyti. Bažnyčia ar valstybė, leisdamos savo įstatymus, daro tik išvadas iš bendrų Dievo įstatymo nurodymų. Iš čia žmonių įstatymai gauna

saistomosios galios. Tuo būdu žmonių įstatymų saistymo versmė yra Dievo įstatymas.

Tačiau Dievo įstatymas yra ne tik žmonių įstatymų saistymo versmė. Jis nustato ir to saistymo ribas. Dėl to žmonių įstatymas, kuris prieštarauja Dievo įstatymui, negali saistyti. Tai matyt iš apaštalo žodžių vyriausiajam kunigui, draudusiam skelbti Jėzaus Kristaus mokslą: „Dievo reikia labiau klausyti, kaip žmonių“ (Apd. 5, 29).

Šiuo dėsniu ėjo Sen. Įstatyme Dan'elis, Makabiejai ir t.t., Naujajame —kankinių minios. Šio dėsniu laikydami Sofoklio Antigona taip atsako Kreonui, klaususiam—dėl ko ji nepildo jo įsakymo: „Ne Zeus jį (tą įsakymą) apreiškė, ir ne drauge su Mirties dievu gyvenanti Teisybės deivė davė žmonėms tokius įstatymus. Nemaniau aš nė to, kad tu, žmogus, gali nukrypti nuo nerašytinių, bet amžinųjų dievų įstatymų“.

Kalbant apie žmonių įstatymo saistymą, reikia žinoti dar šie dalykai. Kad turėtų įstatymas saistomosios galios, jis turi būti tinkamai paskelbtas (vad. promulgacija). Mūsų laikais leidžiamieji įstatymai yra skelbiami tam tikruose oficialiniuose leidiniuose. Bažnyčios toks oficialinis leidinys yra Acta Apostolicae Sedis, leidžiamas Romoje. Lietuvos bažnytinės provincijos toks leidinys yra Tiesos Kelias (oficialinė dalis). Lietuvos valstybės toks pat leidinys—Vyriausybės Žinios.

4. Įstatymo saistymas išnyksta, kada jis leidėjo ar jo vietininko atšaukiamas, ir kada gaunama privilegija ar dispensa.

Privilegija yra bendras atleidimas nuo įstatymo pildymo, duodamas atskiram žmogui ar visam luomui, profesijai. Pav., Konstantinas Didysis kunigus atleido nuo viešųjų pareigų; dabar mūsų kariai yra atleidžiami nuo žymios dalies pasninkų. Vis tai yra privilegijos.

Dispensa yra panašus atleidimas, tik duodamas atskiram žmogui ir atskiram reikalui. Pav., atleidimas nuo užsakų yra dispensa. Privilegija ir dispensa gaunamos iš įstatymo leidėjo ar jo įgaliojtinio. Jos duodamos dėl svarbios priežasties, kuri reikia, jų prašant, nurodyti.

Įstatymo saistymas savaime išnyksta, kada negalima nei jo reikalavimų išpildyti, nei dispensos gauti. Tai yra vad. epikija. Jos pavyzdį duoda patsai Jėzus Kristus, nurodydamas, kad tam tikrais atsitikimais galima šventadienį dirbti (Mork. 2, 27).

5. Kai kada pasitaiko, kad susiduria kelių saistomųjų įstatymų reikalavimai, ir negalima jų visų išpildyti. Tada kyla vadinamasis pareigų susidūrimas (kolizija). Pav., dažnai pasitaiko, kad šventadienį reikia Mišių klausyti ir ligonis slaugyti. Tokiu atveju reikia pildyti svarbesniojo įstatymo reikalavimas, svarbesniojo pareiga.

Praktikoje reikia vadovautis šiomis taisyklėmis:

- a) Prigimtinis įstatymas praneša visus kitus įstatymus. Dėl to galima šventadienį dirbti, kada reikia kas iš bėdos gelbėti.
- b) Dievo įstatymas praneša žmonių įstatymus.
- c) Dvasios reikalai praneša kūno reikalus.
- d) Pareigos reikalas praneša meilės reikalą.

II. Sąžinė.

§10. Sąžinės esmė.

1. Sąžinės sąvoka. 2. Jos kilimo aiškinimas. 3. Empiristiškas aiškinimas. 4. Nativistiškas aiškinimas.

1. Įstatymą kiti vadina objektyvia dorovinės santvarkos norma. Antruoju šios santvarkos pagrindu eina subjektyvi norma — sąžinė. Įstatymas yra išorės dalykas. Jis bendrai nurodo, kas dorovės atžvilgiu yra gera, kas pikta. Sąžinė yra pačiame žmoguje. Ji dorovės įstatymo reikalavimus taiko atskiram žmogaus veiksmui: ji sprendžia, ar šis žmogaus veiksmas suderinamas su tais reikalavimais, ar ne. Iš to, kas pasakyta, jau aišku, kad sąžinė yra tam tikras *proto veiksmas*, sprendimas.

Tačiau sąžinė yra ne tik proto veiksmas. Jos sprendime dalyvauja dar valia ir jausmai. Valios dalyvavimas joje matyt iš to, kad jos sprendimas turi saistomosios galios: gerus darbus ji žmogų verčia daryti, piktų gi verčia nedaryti. Jausmų dalyvavimas sąžinės sprendime iš to aiškėja, kad darydamas bei padaręs gerą darbą žmogus jaučiasi smagiai, maloniai, padaręs gi ką pikta, jaučiasi nemaloniai, gailisi. Tuo būdu sąžinė nėra kokia atskira žmogaus galia. Ji yra tik tam tikras žmogaus sugebėjimas, visų žmogaus galių bendras veikimas dorovės dalyko atžvilgiu.

2. Nemaža ginčų yra sukėlęs klausimas, iš kur sąžinė kils ir iš kur ji turi tiek saistomosios galios, kad gali būtinau žmogų versti geruosius darbus dirbti, piktųjų gi vengti. Šio klausimo aiškinimai galima suskirstyti į dvi grupes: empiristišką ir nativistišką.

Empiristiškus sąžinės kilimo aiškinimus skelbia dorovės skeptikai. Jie, kaip jau žinome (plg. §2), sako, kad bendros visiems privalomos dorovės nėra. Anot jų, dorovė yra tik visuomenės papročiai. Šie papročiai ir sudaro dorovines pažiūras. Atskiras žmogus pasisavina iš visuomenės šias pažiūras ir jas laiko savo dorovinėmis pareigomis. Jokio atskiros, visiems žmonėms bendro ar prigimto dorovinio sugebėjimo, anot šių aiškintojų, nėra.

Nativistiški aiškinimai sako, kad sąžinė yra visiems žmonėms prigimtas dorovinis sugebėjimas. Šis sugebėjimas yra prigimtinio dorovės įstatymo garsas žmoguje. Jis ne tik žmogui sako, kad gerieji darbai reikia dirbti, piktųjų gi vengti, bet ir parodo, kuris veiksmas yra geras ir kuris piktas.

3. Empiristiški aiškinimai nesugeba išaiškinti nei sąžinės kilimo, nei jos sprendimų saistomosios galios.

a) Tvirtinimas, kad atskiras žmogus dorovines pažiūras gauna iš visuomenės, — sąžinės kilimo neišaiškina. Čia tuoj kyla klausimas, iš kur tas pažiūras gauna visuomenė? Visuomenę sudaro atskiri žmonės, tad ir visuomenės pažiūras gali sudaryti tik atskirų žmonių pažiūros. Tuo būdu matome, kad atskiri žmonės turi pirmiau turėti dorovines pažiūras, negu sudaromos visuomenės dorovinės pažiūros. Iš kur gi gavo šie atskiri žmonės savo dorovines pažiūras? Atsakymas tėra vienas — iš tam tikro visiems įgimto dorovinio sugebėjimo.

b) Patyrimas rodo, kad atskiros žmogaus sąžinės nekartą eina prieš visuomenės papročius. Jeigu žmogus savo dorovines pažiūras, t. y. savo sąžinės sprendimus būtų gavęs iš visuomenės, jo sąžinė negalėtų eiti prieš visuomenės papročius.

c) Empiristiški aiškinimai visai neišaiškina svarbiausiojo sąžinės dalyko—jos sprendimų nelygstamos saistomosios galios. Kiekvienam protin-gam žmogui aišku, kad visuomenės papročiai ne visada yra tas pats, kaip ir dorovės reikalavimai. Yra ir nedorų papročių. Jų pildyti žmogus visai nejaucia pareigos. Jeigu žmogus savo sąžinės sprendimus jau patiektus būtų gavęs iš visuomenės, kaip jis galėtų atskirti dorus papročius nuo nedorų?

4. Sąžinė yra žmogui prigimtas sugebėjimas. Tai rodo Apreiškimas, mūsų pačių sąmonė ir visuotinis žmonijos įsitikinimas.

Iš Šventojo Rašto matome, kad sąžinę jau turėjo pirmieji mūsų tėvai: nusikalte, jie tuoj pajuto jos priekaištus (I. Moz. 3, 7 it.). Povilas apašt. tiesiog sako, kad sąžinė yra visiems įgimtas teisėjas: „kurie neturi įstatymo, yra p a t y s s a u į s t a t y m a s . . . jų sąžinei jiems liudijant ir jų mintims vienai kitą skundžiant arba ir ginant“ (Rom. 2, 14 it.). Dėl šio dalyko ir pagonys atsako už savo veiksmus.

Tą patį rodo mūsų pačių sąmonė ir sąžinės visuotinumas.

Žymiausioji sąžinės sprendimo savybė yra jo griežtas, absoliutus saistymas. Jos sprendimas yra nelygstamas autoritetas, kuris pats baudžia nusikaltimus ir atlygina jo išpildymus. Tuo tarpu nei auklėjimas, nei patyrimas negali duoti nelygstamo saistymo ir absoliutaus įvertinimo.

Be to, reikia atsiminti, kad įvairiausių kultūros laipsnių tautos, gyvenančios įvairiausiose sąlygose, turi sąžinę. Etnologijos tyrinėjimai rodo, kad ir pačios primityviosios tautos turi tam tikrą dorovinę sąmonę-sąžinę. Tiesa, ji gali būti plečiama ar iškraipoma, bet visai panaikinti jos niekur nepavyksta, ir jos sprendimų pagrindiniai dėsniai visur yra tie patys.

Kaip žiūrėjo į sąžinę senovės filosofai, matyt iš šių Cicerono žodžių: „Sąžinė mes turime gavę iš dievų ir niekas negali jos mums išplėsti“ (pro Cluent.). Panašiai nukalba apie sąžinę ir naujausieji filosofai. Pav., Kantas rašo: „Sąžinė nėra koks išgyjamas dalykas, ir nėra jokios pareigos ji gamintis, nes kiekvienas žmogus iš pat mažens ją turi savyje“ (Tugendl. XII, 6].

§ 11. Sąžinės vertybė.

1. Sąžinė—dorovinio gyvenimo vadovas. 2. Jos teisumas. 3. Tikrumas. 4. Budrumas.

1. Kaip jau žinome, sąžinė įvertina kiekvieną žmogaus veiksmą, skatina daryti gera ir vengti pikto. Dėl to ji yra tikras dorovinio gyvenimo vadovas: žmogus privalo visa daryti iš sąžinės. „Visa gi, kas nesutinka su įsitikinimu, yra nuodėmė“ (Rom. 14, 23).

Tačiau sąžinė, nors ir yra vadinama Dievo balsu žmogui, nėra neklaidinga. Ji yra tam tikras žmogaus dvasios galių veikimas. Žmogaus gi galios dažnai suklusta. Tiek Apreiškimas, tiek paties žmogaus protas bei patyrimas rodo, kad ir sąžinė gali suklusti. Išganytojas kartą savo mokiniams yra taręs: „Ateina net valanda, kada kiekvienas, kuris jus užmuš, tarsis tarnau-

jąs Dievui“ (Jon. 16, 2). Dėl to labai svarbu turėti gera sąžinę. Geros sąžinės ypatumai yra teisumas, tikrumas ir budrumas.

2. Sąžinė yra t e i s i, kada jos sprendimai tiksliai yra suderinami su dorovės įstatymo reikalavimais. Kiekvienas žmogus turi susidaryti tokią sąžinę. Šiam reikalui žmogus turi nuolat gilinti savo dorovės dalyko žinias ir pildyti jos reikalavimus. Ir priešingai, nesirūpinimas dorovės dalykais, apsileidimas sąžinės teisumą gali susilpninti ar net visai ją iškraipyti.

Kada sąžinės sprendimai nesudera su dorovės įstatymo reikalavimais, ji yra k l a i d i n g a. Sąžinės klaidingumas yra nenugalimas, kada žmogui nekyla nė mažiausios abejonės dėl jo sąžinės sprendimų tikrumo. Už tokias klaidas žmogus neatsako. Kada gi kyla abejonė, ir žmogus jaučia reikalą patikrinti savo sąžinės sprendimų teisumą, tada klaidingumas yra nugalimas. Šiuo atveju reikia, kaip galint greičiau, patikrinti savo sąžinės teisumą, nes kas veikia abejodamas apie savo veiksmo dorumą, tas jau nusideda.

Žymiausias sąžinės klaidingumo rūšys yra vad. plačioji ir siauroji sąžinė.

Plačioji, arba liaksinė (consc. laxa), sąžinė draudžiamuosius veiksmus laiko nedraudžiamais, sunkias nuodėmes — lengvomis arba ir visai jų nuodėmėmis nelaiko. Tokia sąžinė dažniausiai būva netikusio auklėjimo, nedorų knygų, piktų draugijų, nedoro gyvenimo ir t.t. padarinys. Geriausioji priemonė tokiai sąžinei pataisyti — susirūpinti dorovės dalyku: geriau pažinti dorovės reikalavimai, mesti netikusieji raštai, draugijos, pataisyti gyvenimas.

Plačiosios sąžinės priešara yra siauroji, arba skrupulingoji, sąžinė (consc. scrupulosa). Ši sąžinė gerus darbus laiko piktais, nuodėmę randa ir tenai, kur jos visai nėra. Tokiai sąžinei sutvarkyti reikia klausūs patarimų prityrusio dvasios vadovo ir griežtai pildyti jo nurodymus. N kartą čia reikia ir gydytojo pagalbos.

3. Sąžinė turi būti t i k r a, turi griežtai spręsti apie veiksmo dorumą. Negalima veikti, tikrai nežinant, geras ims veiksmas, ar piktas. Taip veikdamas, žmogus parodo, kad yra nusistatęs ką pikto padaryti. Tad kilus sąžinės abejojimui, reikia kuo greičiausiai jis išsiaiškinti: skaityti atitinkama literatūra, klaustis dvasios vadovo ar šiaip rimto žmogaus patarimo. Kol abejonė neišaiškinta, reikia to veiksmo nedaryti.

4. Sąžinė turi būti b u d r i, jautri. Budri sąžinė greitai atsiliepia ir griežtai reikalauja daryti gera, vengti pikto. Kaip visi sąžinės ypatumai, taip ir budrumas turi būti ugdomas. Tam priemonės yra šios: visada elgtis iš sąžinės, bent kasmet gerai atlikti rekolekcijas, dažnai eiti išpažinties ir daryti sąžinės kvotimas.

Ypačiai svarbu doroviniam gyvenimui kasdieninis sąžinės kvotimas. Nesuskaitomos žmonių daugybės patyrimas rodo, kad be kasdieninio kvotimo negalima nei dorovėje pakilti, nei tauro charakterio susidaryti. Kaip jis daryti — smulkiai nurodoma tam tikrose knygelėse. Bet ir pačiam nesunku rasti, kaip jis daryti; reikia tik atsidėjus kasdien paskirtu laiku mintimi perbėgti visus tos dienos darbus, žodžius, mintis, reikia save kvosti.

III. Valios laisvė.

§ 12. Valios laisvė.

1. Valios laisvės sąvoka. 2. Tos laisvės esmė. 3. Apreiškimo įrodymas. 4. Mūsų sąmonės įrodymas. 5. Teisinės santvarkos įrodymas.

1. Įstatymas yra išorinis, svetimo autoriteto išleistas, privalomas įsakymas. Sąžinė atskirus žmogaus veiksmus derina su to įstatymo reikalavimais. Trečiasis dorovinės santvarkos pagrindas yra valios laisvė. Valios laisvė, įgalindama žmogų ką veikti ar neveikti, ir taip ar kitaip veikti, daro jį nepriklausomą, jo veiksmus iškelia iš būtinojo gamtos vyksmo ribų, ir tuo būdu suteikia jiems laisvumo pobūdį.

Kad žmogaus valia yra tam tikra prasme laisva — visi sutinka. Tik kai pradedama aiškinti jos laisvės esmė bei ribos — atsiranda įvairių nuomonių. Dėl to pirmiausia reikia išsiaiškinti valios laisvės esmė bei ribos.

2. Valios akto tyrinėtojai pastebi, kad žmogaus valia nėra absoliučiai laisva. Jos laisvei turi įtakos tūli išoriniai bei išvidiniai veiksniai: aplinkinė gamta, socialinė aplinkuma, paties žmogaus savybės. Šie veiksniai, įvairių motyvų pavidalu, skatina valią taip arba kitaip pasirinkti ir veikti. Čia ir tenka atsakyti, ar šioje įtakų bei motyvų kovoje žmogaus valia gali laisvai pasirinkti, ar ji pasirinkdama visada seka stipresniojo motyvu?

Kai kurie filosofai (materialistai, panteistai, fatalistai) į šį klausimą atsako neigiamai. Pasak jų, žmogaus valios pasirinkimą, kaip ir visa kita gamtoje, tvarko rikiuoja priežastingumo dėsnis. Dėl to valia turinti būtinai taip pasirinkti, kaip rodo stipresnis motyvas. Tačiau kada žmogaus valia, šio stipresniojo motyvo verčiama, ką pasirenka, tada jau jokia išorinė prievarta negali to jos sprendimo pakeisti. Tik šia prasme žmogaus valia yra laisva. — Toks valios laisvės aiškinimas eina *determinizmo* vardu.

Daugumas kitų filosofų pastebi, kad visos aukščiau minėtos įtakos bei motyvai neturi žmogaus valiai būtinai sprendžiamosios galios. Pasak šių aiškintojų, žmogaus valia, ką pasirinkdama, yra laisva: ji gali ir nesekti stipresniojo motyvu. Šis valios laisvės aiškinimas eina *indeterminizmo* vardu. Indeterministiškas valios laisvės aiškinimas tėra vienas vieną teisingas. Svarbesnieji jo įrodymai yra imami iš Apreiškimo, žmogaus sąmonės ir iš teisinės žmonijos santvarkos.

3. Dievas yra žmogaus prigimties Kūrėjas ir geriausias jos žinovas. Jis aiškiai sako, kad žmogaus valia yra laisva indeterminizmo prasme. „Šaukiu šandie liudytojais dangų ir žemę, kad stačiau prieš jus gyvenimą ir mirtį, palaiminimą ir prakeikimą. Išsirink tad gyvenimą, kad ir tu būtumei gyvas ir tavo aini-ja“ (5. Moz. 30, 19). Nauj. Įstatyme V. Jėzus kalba: „Jeruzale, Jeruzale, kiek kartų aš norėjau surinkti tavo vaikus, kaip kad višta surenka savo viščiukus po sparnais, ir tu nenorėjai“ (Mat. 23, 37).

4. Apreiškimo mokslą apie valios laisvę patvirtina mūsų pačių sąmonė. Nors ir labai lenktų įvairūs veiksniai mūsų valią į

tą ar kitą pusę, bet mes, k'ą pasirinkdami, visada žinome, kad galėtume ir kitaip pasirinkti. Pav., jei kas duotų žmogui pasirinkti 100 ar 50 litų, kiekvienas pasirinktų 100. Tačiau pasirinkdamas 100, jis aiškiai žinotų, kad gali pasirinkti ir 50.

Šis dalykas aiškėja iš valios akto psichologijos. Tiesą deterministai sako, kad valios aktas nėra koks grynai savavališkas veiksmas. Pirmiau protas dalyką pažįsta; ir tik tada, kai protas randa tą dalyką tuo ar kitu atžvilgiu gerą, siektiną, — valia ryžtasi jį siekti, jį pasirenka. Tad proto pažinimas yra priežasties santykiyje su valios pasirinkimu. Bet valios akte priežasties ir padarinio santykis yra visai kitoks, kaip negyvoje, neprotingoje gamtoje. Gamtoje priežastis veikia aklą inertinę medžiagą, valioje gi — laisvą veiklią dvasią.

To dar negana. Dėl žemės gėrybių netobulumo ir žmogaus proto ribotumo, kiekvienas dalykas žmogui atrodo vienu atžvilgiu geras, siektinas, kitu gi — negeras, nesiektinas. Kurį iš tų atžvilgių pasirinkti — sprendžia pati valia. Čia, ką pasirinkdama, valia gali pratyti bei jo motyvų visai neklausyti. Jau senovės romėnai sakydavo: „sit pro ratione voluntas“.

Šį dalyką patvirtina dar atgailos jausmas, kurį jaučiame ką pikta tyčia padarę. Jeigu nebūtų žmogaus valia laisva nuo išvidinio būtinumo, negalėtų būti skirtumo tarp tyčia ir netyčia padarytų piktų veiksmų.

5. Indeterministišką valios laisvės aiškinimą patvirtina ir visų tautų teisinė santvarka. Visos tautos turi ar leidžia šio-kius tokius įstatymus, visus tų įstatymų laužytojus baudžia; pasižymėjusius gi, daug visuomenei gero padariusius žmones gerbia, paminklus jiems stato. Jeigu žmogus neturėtų valios laisvės, tada įstatymai, bausmės ar pažymėjimai būtų visai beprasmiai.

Deterministai taip ir sako, kad nusikaltimas yra liga. Nusikaltėlius, anot jų, reikia gydyti, o ne bausti.—Nors kai kada nusikaltėliai yra, iš tikrųjų, ligoniai, tačiau ligos ir piktadarybės sąvokos yra skirtingos. Jau Platonas rašė: „Kas galėtų būti toks neprotingas, kad nevykėlius, neūžaugas ar paliegėlius baustų dėl jų ydų, ar pamokslus dėl to jiems sakytų? Nes visi gerai žino, kad šios ydos, lygiai kaip ir joms priešingos gėrybės, pareina iš gamtos ar nelaimingo atsitikimo. Tačiau jeigu neturi kas tokių gėrybių, kurios pareina nuo jo paties darbo, pastangų, įpratimo, tada visi dėl to užauja ir stengiasi bausmėmis ar išpėjimais tuos trūkumus pašalinti“ (Protagoras). Gyvenime nė patys deterministai savo pažiūrų nesilaiko. Tegul tik smarkiai kas jiems nusikalsta, ir jie nelaiko to nusikaltimo neišvengiama būtinybe, bet tuojuo kreipiasi į tam tikras įstaigas ir prašo pagalbos.

§ 13. Laisvė ir atsakomybė.

1. Atsakomieji veiksmai. 2. Atsakomybė ir protas. 3. Atsakomybė ir aistros. 4. Atsakomybė ir kiti veiksniai. 5. Valios išdirbimo reikalas.¹

1. Valios laisvė yra labai svarbus veiksnys doroviniame žmogaus gyvenime. Tiek J. Kristaus mokslas, tiek sveikas žmogaus protas rodo, kad žmogus atsako tik už tuos savo veiksmus, kuriuos padaro iš laisvos valios. Kitaip sakant, žmogus atsako tik už tai, ką padaro laisvai pasirinkęs. Tuo būdu pasirinkimo laisvė yra būtina žmogaus atsakomybės už veiksmą sąlyga. Juo geriau žmogus gali, ką veikdamas, pasirinkti, juo di-

desnė jo atsakomybė. Ir priešingai, juo toji pasirinkimo laisvė mažesnė, juo mažesnė ir už tą veiksmą žmogaus atsakomybė.

Dėl to žmogaus veiksmai yra skirstomi į tikruosius žmogaus veiksmus ir į žmogiškuosius veiksmus. Žmogaus veiksmai yra tie, kuriuos jis veikia laisvai pasmukdamas, kuriuos gali veikti ar neveikti. Jie eina iš žmogaus laisvosios valios. Žmogiškieji gi veiksmai yra tie, kurie nepareina nuo žmogaus valios; jie eina iš bendrų gamtos įstatymų. Pav., mylėti Dievas, artimas yra žmogaus veiksmas; augti gi, senti, alkėti, girdėti—yra žmogiškieji veiksmai. Žmogiškieji veiksmai yra leisti paties Kūrėjo. Už juos žmogus neatsako.

Tačiau ir žmogiškųjų veiksmų pasirinkimui, kaip jau žinome, daro įtakos tūli veiksniai. Dėl to reikia pažiūrėti, kiek tų veiksmų įtaka atsiliepia į žmogaus atsakomybę.

2. Iš valios akto psichologijos žinome, koki svarbų vaidmenį valios akte vaidina proto pažinimas (pl. § 12, 4). Iš to aišku, kad tik tas žmogaus veiksmas yra visai laisvas, kuris pasirinktas visai sąmoningai, protui suprantant jo dorovinę vertybę. Kada šio supratimo nėra, veiksmas negali vadintis laisvu, ir už jį žmogus neatsako. Dėl to proto nesubrendę vaikai už savo veiksmus neatsako. Neatsako už savo veiksmus ir tas, kas be savo kaltės ilgesnį ar trumpesnį laiką yra proto netekęs (miegodamas, užhipnotizuotas ir t. t.).

3. Žmogaus veiksmo laisvumą nustato ne tik proto pažinimas, bet ir aistrų veikimas. Aistros daro įtakos valiai tuo būdu, kad jos, smarkiai sukildamos, slopina dvasios galių veikimą: protui trukdo teisingai dalyką pažinti ir įvertinti, valiai— pasirinkti. Dėl to didelis įgimtas aistringumas gali kiek mažinti ir atsakomybę. Tačiau ne tiek, kad sunkus nusikaltimas dėl jo virstų lengvu ar visai neatsakomu. Antra vertus, toks aistringumas gali būti ir didelė dorovinė vertybė. Valdyti jis yra žymus dorovinis nuopelnas. O kada aistros nukreipiamos į geruosius darbus, tada dideli žygiai padaromi.

Aistrų sąjūdis nevisada pareina nuo žmogaus valios. Dažnai jis kyla savaime. Už tą pirmąjį savaiminį aistrų sąjūdį žmogus neatsako. Atsakomybė prasideda, kada kylantį aistrų sąjūdį pastebi protas ir kai valia tam sąjūdžiui pritaria.

Valdyti bei tramdyti aistros nelengvas darbas. Tačiau būtinas. Jų pavojingumą ir valdymo reikalą gražiai aprašė Platonas. Jis žmogaus galias taip nuvaizdavo: protą—žmogum, valią—Hutu, o aistras—tokiu daugia-galviu žvėrių, nuolat keičiančiu savo prigimtį bei pavidalą. Aišku, kad vadybė tokioj draugijoje pridera žmogui arba protui, o ne tam žvėriui (aistroms) ar jo pažabotam liutui (aistroms pasidavusiai valiai).⁴

4. Žmogaus veiksmo laisvumui turi įtakos dar kūno bei sielos būklė ir tūli išorės veiksniai. Pav., tūlos kūno ar sielos ligos ar šiaip koki trūkumai gali sumažinti pasirinkimo laisvę ar net visai ją panaikinti. Savaime aišku, kad tada mažėja ir atsakomybė.

Ir išorės veiksniai gali mažinti pasirinkimo laisvę. Kai kada jie gali net visai tą laisvę panaikinti, gali žmogų priversti ką da-

ryti. Tačiau tie veiksniai negali priversti valią sutikti arba pritari tam priverstam darbui. Verčiamas ką daryti, žmogus gali savo valia tam darbui nepritari. Už tokius darbus, kuriuos daro iš prievartos, savo valia jiems nepritardamas, žmogus neatsako. Tačiau šia taisykle reikia vadovautis atsargiai.

5. Iš to, kad valia pasirenka ką ir kaip veikti, aiškėja tvirtos geros valios reikšmė pačiam žmogui ir visam dorovės dalykui. Gera tvirta valia yra pagrindas dorovinės žmogaus asmenybės. Be jos žmogus negali nei tauro charakterio susidaryti, nei dorovės reikalavimų išpildyti, nei didelių žygių nudirbti.

Valia, kaip ir kitos žmogaus galios, reikia išdirbti. Bendros šiam reikalui priemonės yra šios: visada stropiai eiti savo pareigas, susidaryti savo dienos darbų planą ir tiksliai jo laikytis, visada griežtai vengti pikto darbo, į nieką neatsižvelgiant daryti gerus. Smulkesnių nurodymų reikia ieškoti tam tikroje literatūroje, pav.: Försterio—Auklėjimas ir auklėjimasis, M. Pečkauskaitės—Rimties valandėlė (skiriama ypačiai mergaitėms) ir t. t.

Antrasis skyrius.

Dorovinės santvarkos vykdymas.

I. Dorovinė gėrybė.

§ 14. Veiksmo dorumas.

1. Veiksmo dorumo pagrindas. 2. Jo elementai: objektas, 3. aplinkybės, 4. tikslas. 5. Antgamtinė veiksmo vertybė.

1. Išsiaiškinę dorovinės santvarkos pagrindus, jau galime atsakyti, nuo ko pareina dorovinė žmogaus veiksmo vertybė? Ji pareina nuo dorovės įstatymo arba Dievo valios pildymo. Kitaip sakant, - veiksmas yra doras, kada jį veikdamas žmogus pildo Dievo valios reikalavimus. Šis Dievo valios pildymas turi aikštėti iš veiksmo objekto, aplinkybių ir tikslo. Dėl to šie trys dalykai vadinami veiksmo dorumo elementais.

Iš sąžinės mokslo atsimename, kad dorumas gali būti objektyvus ir subjektyvus (pi. § 11, 2). Objektyvusis dorumas pareina iš dalyko esmės. Subjektyvusis gi iš atskiro žmogaus sąžinės, kada ji yra klaidinga. Tačiau tarp objektyvaus ir subjektyvaus dorumo turi nebūti skirtumo, jie turi sutapti.

2. Pirmasis veiksmo dorumo elementas yra pats veikiamasis dalykas arba veiksmo objektas. Veiksmas yra doras, kada veikiamasis dalykas vykdo dorovės įstatymą. Juo daugiau reikia pastangų ar pasiaukojimo veiksmui įvykdyti, juo didesnė

jo dorovinė vertybė. Ir priešingai, kada veiksmo turinys prieštarauja Dievo valiai, veiksmas yra piktas.

Toks žmogaus veiksmas, kuris nei vykdo dorovės įstatymą, nei jam prieštarauja, yra dorovės atžvilgiu *abėjingas* (indiferentiškas).

3. Antrasis žmogaus veiksmo dorumo elementas yra *aplinkybės*, arba įvairios išorinės sąlygos, kuriose veiksmas veikiamas. Aplinkybės gali veiksmo dorumą didinti, mažinti ar net visai panaikinti. Pav., išmaldos vertybė pareina, apskritai imant, nuo jos didumo. Tačiau apie vargšės našlės auką, atidavusios paskutinį skatiką, V. Jėzus tarė: „Iš tiesų sakau jums, šita neturtinga našlė įmetė daugiau už visus, kurie metė į aukų skryniją“ (Mat. 12, 42). Arba, dirbti—žmogaus pareiga, tačiau šventadienį tam tikrų darbų negalima.

Žymiausios aplinkybės yra šios: vieta (vieša, šventa), laikas (šventadienis, gavėnia), asmuo (viršininkas, kunigas), rūšis (daug, mažai), priemonės (geros, piktos).

4. Be turinio ir aplinkybių, veiksmo dorumas pareina dar nuo *tikslo*, arba intencijos, kuriam veiksmas veikiamas. Ir jis gali veiksmo dorovinę vertybę didinti, mažinti arba visai panaikinti. Geras tikslas ją didina. Jis sudorina net abejinguosius veiksmus. Pav., vaikščioti, skaityti, siūti—yra abejingi veiksmai. Tačiau, kada jie daromi Dievo garbei arba artimo naudai (jam paguosti, sušelpiti), jie įgauna dorovinės vertybės. Piktas tikslas, priešingai, ir geriems darbams atima dorovinę vertybę. Pariziejų maldos, pasninkai buvo netikę, nes jie visa tai darė piktam tikslui.

Piktam darbui nė geriausias tikslas nesuteiks dorovinės vertybės. Taip moko vienu žodžiu visi Bažnyčios Mokytojai, pasiremdami Šv. Raštu: „Ar neturėtumėm daryti pikta (kaip kai kurie mus šmeiždami kalba, būk mes taip sakome), kad būtų iš to gera? Tokių pasmerkimas teisingas“ (Rom. 3, 8).

Taigi „geras tikslas nepašvenčia pikto darbo priemonių“. Šis jėzuitams prikišamas posakis prieštarauja Katalikų dorovės mokslui. Jau dėl to vieno negali to posakio skelbti ar juo vadovautis Katalikų Bažnyčios patvirtinta ir globojama vienuolija. Iš tikrųjų, jėzuitai nėra to niekados skelbę. Vokietis *Dasbach* yra sudėjęs banke 2000 guldenų ir juos paskyręs premijos tam, kas įrodys, kad jėzuitai kada nors tą taisyklę yra skelbę. Tie pinigai ir dabar tebeguli banke, nors nevienas yra bandęs juos laimėti.

5. Dorieji žmogaus veiksmai gali turėti dar aukštesnės vertybės. J. Kristus, atpirkęs žmoniją ir suteikęs malonių gausybę, įgalino mus daryti *antgamtinių* gerų darbų. Antgamtinės vertybės žmogaus darbai įgauna, kada juos darydamas žmogus yra pašvenčiamąja malone susivienijęs su Dievu. „Aš vynmedis jūs vynmedžio šakelės. Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas neša daug vaisiaus, nes be manęs jūs nieko negalite padaryti (Jon. 15, 5).

Antgamtiniais gerais darbais žmogus ne tik pildo dorovės įstatymą. Jais žmogus atsiteisia Dievui už savo nusikaltimus. Jam ir įsigyja nuopelnų amžinajam gyvenimui (plačiau apie tai *D o g m a t i k o j e*).

§ 15. Būklės dorumas.

1. Dorybės sąvoka. 2. Rūšys. 3. Moralinės dorybės. 4. Dieviškosios dorybės. 5. Dorybių sintezė—tobulumas.

1. Doringas žmogus yra ne tas, kuris padaro vieną kitą gerą darbą, bet tas, kurio valia nuolat yra nusiteikus ir įpratus dorai veikti. Toks pastovus įpratimas dorai veikti bei elgtis ir yra vadinamoji *d o r y b ė*.

Dorybės buvo žinomos ir pagonių pasaulyje. Jų reikalingumą nurodinėjo visi žymieji galvočiai. Tik pagonijos laikais dorybe ėjo vyriškas, energingas veikimas (plg. lotynų *virtus* etimologinę prasmę). V. Jėzus dorybės sąvoką praplėtė. Jis ypačiai iškėlė išvidinio dorumo reikalą ir dėl to labai pabrėžė meilės, santūros, savitvartos reikšmę.

2. Žmogaus veiksmų sritis labai plati. Juos atliekant randa progos pasireikšti daugybę dorybių. Jos visos galima suskirstyti dviem atžvilgiais: turinio (moralinės ir dieviškosios) ir kilimo (gamtinės ir antgamtinės).

Kilimo atžvilgiu dorybės yra gamtinės ir antgamtinės. Gamtinių dorybių gali pats žmogus įsigyti, nuolat pildydamas dorovės įstatymą. Jų pavyzdžiu gali eiti draugiškumas, tėvų meilė ir t.t. Antgamtinių dorybių tegalima įsigyti tik su antgamtinė Dievo pagalba. Kaip tam tikri sugebėjimai, šios dorybės yra suteikiamos žmogui drauge su pašvenčiamąja malone. Toliau turi jau pats žmogus šiuos sugebėjimus antgamtiniais gerais darbais ugdyti ir pastoviomis dorybėmis išplėsti. Antgamtinės dorybės be pašvenčiamosios malonės visai neįmanomos. Netekdamas pašvenčiamosios malonės, žmogus netenka ir antgamtinių dorybių. Antgamtinės vertybės gali ir turi turėti visos mūsų dorybės.

Turinio atžvilgiu dorybės skirstomos į moralines arba dorovines ir dieviškąsias arba teologines. Moralinės dorybės reiškiasi žmogaus santykiuose su šiuo pasauliu. Dieviškosios gi reiškiasi žmogaus santykiuose su Dievu.

3. Svarbiausios moralinės dorybės, į kurias sueina visos kitos, yra vad. pagrindinės arba kardinalinės. Jos taip pavadintos dėl to, kad jomis remiasi visos dorovės vykdymo rūmos.

Pagrindinių dorybių yra keturios: 1. išmanymas, 2. teisingumas, 3. tvirtumas, 4. susivaldymas. Svarbiausioji iš jų yra išmanymas arba praktiškoji išmintis, kuri visada ir visur sugeba pažinti Dievo valios reikalavimus ir juos išpildyti. Šitaip suprantama, išmanymo dorybė apima visas kitas dorybes. Ji nurodo visų dorybių tinkamą vykdymo būdą ir tikrą jų sąiką.

Teisingumo dorybė įgalina žmogų kiekvienam atiduoti, kas jam priklauso (suum cuique). Vykdydamas šią dorybę visose gyvenimo srityse, žmogus išpildo visus dorovės įstatymo reikalavimus. Dėl to teisingumo dorybė Sv. Rašte dažnai eina pirmien su šventumu.

Likusios dvi pagrindinės dorybės tvarko žmogaus aistras. Tvirtumas arba drąsingumas padeda nugalėti visas kliūtis pildant dorovės įstatymą. Susivaldymas arba santūra įgalina žmogų tvarkingai vartoti žemės gėrybes.

4. Dorovinis žmogaus gyvenimas atbaigiamas *d i e v i š k o - s i o m i s* arba teologinėmis dorybėmis. Jų yra trys: 1. tikėjimas, 2. viltis, 3. meilė. Kaip visas moralines dorybes apima viena išmanymo dorybė, taip visas teologines ir net bendrai visas dorybes apima viena meilės dorybė. Turėdamas Dievo meilės dorybę, žmogus išpildo visus Jo reikalavimus, ir tuo būdu vykdo visą dorovės įstatymą, ugdo visas dorybes, siekia dorovinio tobulumo.

Be to, teologinės dorybės, ypačiai Dievo meilė, suteikia visoms dorybėms galutinį tikslą ir tauriausiąjį motyvą: viską daryti iš Dievo meilės. (Smulkiau apie teologines dorybes §§ 21-24).

5. Rimtai ir patvariai ugdydamas dorybes, žmogus kaskart labiau tvardo savo aistras, geriau išsisaugoja pikty darbų, daugiau nuveikia gerų. Savanaudiškus veiksmų motyvus kaskart labiau atstoja tauri Dievo bei artimo meilės motyvai: ima Dievą mylėti labiau už viską ir viską Dievuje.

Dievo meilei nėra ribų. Dėl to ir dorovinį tobulumą Katalikų dorovė vaizduoja *i d e a l u*, kurio visi ir visada turi siekti. Tačiau tas idealas toks aukštas, kad nieks negali tobulai jo pasiekti. Žmogus yra be galo laimingas, kada nors dalį to idealo pasiekia.

Tik V. Jėzus, gyvendamas žemėje, įvykdė dorovinio tobulumo idealą. Jo gyvenimas, be mažiausios nuodėmės šešėlio, buvo ištisa įvairiausių dorybių sutartinė. Jo gyvenimo aprašymas yra geriausia tobulumo mokykla. Visais amžiais ir visų luomų žmonės jame ras ko pasimokyti ir kuo sekti. „Jei nori būti tobulas, sek manim“ (Mat. 19, 21).

§ |6. E v a n g e l i j o s p a t a r i m a i,

1. Evangelijos patarimo sąvoka. 2. Trys Evangelijos patarimai. 3. Pirmieji jų vykdytojai. 4. Jų vykdymo raida. 5. Vienuolių vertybė.

1. Dorovės idealui siekti J. Kristus nurodė įvairių priemonių. Vienos iš jų yra būtinos, ir jas Išganytojas visiems yra įsakęs. Jos eina įsakymų vardu. Kitoš nėra visiems būtinos, dėl to jos nėra nė visiems privalomos. Šios eina *p a t a r i m ų* vardu. Pav., artimo meilės dalykas: įsakymas nurodo jo minimumą. Siekias tobulumo žmogus, tuo minimumu nesitenkins, jis darys artimui daugiau. Tik čia jau ne įsakymas, bet tik patarimas.

2. Iš dorovinių patarimų žymiausi yra vad. Evangelijos patarimai, J. Kristaus paskelbti ir Evangelijose užrašyti (iš čia jų vardas). Jų yra trys: 1. neturtas iš laisvosios valios, 2. skaistybė dėl Dievo meilės ir 3. klusnybė dvasinei vyresnybei.

a. Neturtą V. Jėzus patarė jaunikačiui, klaususiam, kas dar, be įsakymų pildymo, reikia daryti: „Jei nori būti tobulas, eik, parduok, ką turi, ir duok pavargėliams, ir turėsi turtą danguje, paskui ateik ir sek mane“ (Mat. 19, 21 it).

b. Apie skaistybę Povilas apašt. rašo: „Apie mergaites aš neturiu Viešpaties įsakymo, tačiau duodu patarimą... Kas nevedęs, tas rūpinasi Viešpaties dalykais, kaip įtikyt Dievui. O kas vedęs, tas rūpinasi pasaulio dalykais, kaip jis įtikyt pačiai, ir yra pasidalinęs“ (1. Kor. 7, 25 it.).

c. Klusnumo reikalą V. Jėzus labai pabrėžė, kada apaštalai susiginčijo, kuris iš jų bus vyresnis: „Kas tarp jūsų nori būti didesnis, tebūna jūsų tarnas, ir kas tarp jūsų nori būti pirmas, bus jūsų vergas“ (Mat. 20, 26).

3. Visus Evangelijos patarimus tobuliausiai pildė pats V. Jėzus. Jis buvo neturtingiausias: „Lapės turi urvų ir dangaus paukščiai lizdų, žmogaus gi sūnus neturi kur galvos priglausti“ (Mat. 8, 20). Visą savo amžėlį Jis buvo nekaltas; Jo motina buvo nekaltoji mergelė; mylimiausias Jo mokinyš buvo nekaltas jaunikaitis šv. Jonas. V. Jėzus yra ir didžiausio klusnumo paveikslas: visagalis Dievas pasiėmė menką žmogaus prigimtį ir buvo „paklusnus iki mirčių, mirčių gi kryžiaus“ (Pil. 2, 8).

Mokytojo pavyzdžiu sekė Jo mokiniai. Apaštalai paliko visa, ką tik turėjo, kad nieks netrukdytų jiems misionierių pareigas eiti. Pirmieji krikščionys savo turtus pavesdavo Bažnyčios bendruomenei. Mergelės ir našlės, netekėdamos, slaugydavo ligonius, globodavo našlaičius ir t.t.

4. Ir vėliau Evangelijos patarimai visą laiką Katalikų Bažnyčioje tam tikrų pasišventusių žmonių buvo pildomi. Besiplečiant Bažnyčios gyvenimui ir santvarkai, tie patarimai išriedėjo į neturto, skaistumo ir klusnumo įžadus, kuriuos daro žmonės, stodami į Bažnyčios patvirtintas vienuolijas. Dabar vienuolių daromi įžadai yra ne kas kita, kaip pasiėmimas pareigos pildyti tuos pačius Evangelijos patarimus, kuriuos yra paskelbęs ir pats pildęs V. Jėzus, apaštalai ir daugelis pirmųjų krikščionių.

5. Evangelijos patarimų pildymas yra labai naudingas ne tik religijos bei dorovės, bet ir socialiniu atžvilgiu, ypačiai misijų ir labdarybės darbuose.

a. Evangelijos patarimų pildymas atpalaiduoja vienuolius nuo daugumo šios žemės rūpesčių ir įgalina labiau atsidėti savo pašaukimo darbams. Neturėdami šeimos, nevaržomi materialinių reikalų, jie geriausiai tinka apaštalavimo darbui: pasiekia tolimiausius kraštus, gyvena sunkiausiose sąlygose. Daugumas jų ir žūva bemokydami atsilikusias tautas Kristaus mokslo ir žmoniškesnio gyvenimo.

b. Ne tik misijų, ir labdarybės darbai geriausiai vyksta vienuoliams. Šie darbai reikalauja didelio pasiaukojimo. Visą gyvenimą užsidaryti prieglaudose ar ligoninėse, visai šiam darbui atsidėti, būti tikru tiems nelaimingiesiems tėvu ar motina, gali tik tas, kas yra laisvas nuo visų žemiškųjų rūpesčių ir sumetimų.

c. Vienuolių nuopelnai yra žymūs visose tiek materialinės, tiek dvasinės kultūros srityse, kaip mokslo, meno, technikos ir t.t. Taip buvo praėjusiu, taip yra ir dabar.

Tiesa, vienuolių istorijoje randame atsitikimų, kad buvo nusikalstama Evangelijos patarimams. Tačiau tie atskiri atsitikimai visai nerodo, kad ir patys patarimai būtų negerai ar jų pildymas nereikalingas. Ir tie nusikaltimai, palyginus juos su didžiuliais vienuolių nuopelnais, visai menki atrodo. „Didingieji vienuolių darbai keliant dorovę, švietimą, atverčiant ir kultūrinant bekultūros tautas yra toki žymūs, kad visi juos žino. Mes ramiai galime klausti: kada ir kame filosofiškoji dorovė turėjo tarnų bei tarnaičių, kurie įžadais būtų susisaistę visas savo gyvenimo jėgas ir viltis sudėti skurdose vietose, raupsuotinių stovyklose bei piktadarių trėmimo salose“ (Esser—Mausbach).

II. Dorovinė piktybė.

§ 17. Nuodėmė.

1. Nuodėmės sąvoka. 2. Jos piktybė. 3. Sunkioji nuodėmė. 4. Lengvoji nuodėmė. 5. Nedorybė.

1. Kiekvienas dorovinio įstatymo arba Dievo valios vykdomas veiksmas yra dorovinė gėrybė. Priešingai, toks žmogaus veiksmas, kuris Dievo valiai prieštarauja, kuris ją laužo, yra dorovinė piktybė arba nuodėmė. Tad nuodėmė yra Dievo valios laužymas.

Dievas, kaip absoliutus mūsų Viešpats, reikalauja, kad Jo valią žmogus pildytų visa savo prigimtimi: ne tik veiksmais, kalba, bet ir mintimis, jausmais, geidimais. Dėl to ir nusidėti žmogus gali visomis savo galiomis.

Žmogaus veiksmo piktnus pareina nuo tų pačių trijų dalykų: veikiamąjo objekto, tikslo ir aplinkybių (plg. § 14, 2-4). Kada bent vienas iš jų prieštarauja Dievo valiai, veiksmas yra piktnus.

2. Laisvai veikdama žmogaus valia visada pasirenka tai, ką ji laiko vertingiau (plg. 12, 4). Gyvenime valiai dažnai tenka pasirinkti: ar Dievo valia pildyti, ar savo pikti polinkiai bei pomėgiai tenkinti. Kada žmogaus valia pasirenka ne Dievo įstatymo reikalavimą, bet savo piktą pomėgį, ji parodo save aukščiau vertinanti, nekaip Dievą, žemiškuosius dalykus labiau branginanti, nekaip jų Kūrėją. Vietoj Dievo, nusidedamas žmogus pastato save. Jis kėsina išgriauti amžinąją Dievo santvarką: vietoje Dievo paskelbtųjų dorovinės veiksenos taisyklių, žmogus deda savąsias, vietoje Dievo paskirtojo gyvenimo tikslo, žmogus pasirenka kitą, priešingą. Tuo būdu nuodėmė yra Dievo valios niekinimas, kėsinimasis išgriauti Jo santvarką.

Visai kitaip nukalba apie nuodėmę kai kurie modernieji filosofai. Vieni jų moko, kad nuodėmė yra būtinas tam tikrų veiksmų padarinys (plg. 12, 5), arba tik dovanotina silpnė. Yra ir tokių, kurie skelbia, kad nuodėmė yra naudingas dalykas: ji duodanti patyrimo bei pamokanti, kaip įsigyti dorybių. Jie nurodo šv. Augustino, Magdalenos ir kit. pavyzdžius. Tiesa, iš šių šventųjų gyvenimo žinome, kad jie atsivertė, tapo šventi. Tačiau jų atsivertimas anaiptol nerodo nuodėmės naudingumo, bet tik tų atsivertusių žmonių taurumą: nusidėjėlių, ir žymiai didesnių už šv. Augustiną ar Magdalėną, buvo nemaža, atsivertusių gi teturime vos keletą. Be to,

kiekvieno patyrimas rodo, kad neįpratusiam į piktą žmogui yra daug lengviau doram likti, nekaip ištvirkusiam ar šiaip iškrypusiam pasitaisyti.

Reikia pažymėti, kad nuodėmės ne visos yra lygaus piktumo arba sunkumo. Vienos jų yra sunkios, kitos — lengvos.

3. Kada iš laisvos valios žmogus laužo svarbiam dalyke Dievo įstatymą, jis daro sunkią arba didžią nuodėmę. Tas Dievo įstatymo laužymas čia turi būti sąmoningas: žmogus turi žinoti, kad veiksmas yra piktas ir kad jis yra svarbus. Kurie piktieji veiksmai yra svarbūs, nurodo Šv. Raštas (pav. Gal. 5, 19) ir Bažnyčia.

Sunkioji nuodėmė yra baisi nelaimė pačiam žmogui. Nusidedamas žmogus niekais verčia Dievą, nutraukia savo antgamtinius ryšius su juo. Nutraukęs gi tuos ryšius, žmogus netenka pašvenčiamosios malonės, nuopelnų trumpai sakant — atima savo sielai antgamtinę gyvybę. Dėl to Šv. Raštas sunkiąją nuodėmę vadina mirštamąja (plg. Kolos. 2, 13). Be to, darydamas nuodėmę žmogus išsižada ir niekina tą tiksią, kuriam jį Dievas yra skyręs. Išsižadėjusį gi tikslo žmogų turi ištikti katastrofa — amžinoji nelaimė.

4. Lengvą nuodėmę daro, kas iš laisvos valios laužo Dievo įstatymą mažame dalyke, arba kad ir svarbiame, bet nevissai sąmoningai.

Lengvosios arba kasdieninės nuodėmės padariniai yra žymiai mažesni. Ji nenutraukia antgamtinių žmogaus ryšių su Dievu, nepragaišina pašvenčiamosios malonės, nei nuopelnų, tik juos sumažina.

Nors lengvoji nuodėmė nėra toks baises dalykas, kaip sunkioji, reikia manyti, kad galima visai jos nesisaugoti. Krikščionių dorovė reikalauja siekti tobulumo, nesustoti pusiaukelėje. Tobulumo gi siekiant, reikia saugotis ir mažų nusikaltimų. Be to, patyrimas rodo, kad mažosios ir didžiosios nuodėmės yra labai glaudžiai susijusios: kas nevengia mažųjų, tas palengva įpranta ir į didžiąsias. „Kurs nieku laiko mažus dalykus, pamažu nupuls“ (Ekli. 19, 1).

5. Pastovus nusiteikimas, nuolatinis valios linkimas bei greitis daryti piktąjį darbą, vadinasi nedorybe.

Nedorybių pavyzdžiu gali eiti vad. didžiosios nuodėmės. Jų yra septynios (puikybė, godumas, paleistuvavimas, pavydas rūstumas, persivalgymas ar persigėrimas, tingėjimas). Didžiosiomis jos vadinamos ne dėl to, kad būtų pačios didžiausios, bet dėl to, kad iš jų eina daugybė kitų nuodėmių.

Kita nedorybių rūšis yra nuodėmės prieš Šventąją Dvasią. Jų bendrasis ypatumas tas, kad jos tiesioginiu būdu prieštarauja Dievo malonei. Tas labai sunkina jų atleidimą.

Dorybėms vykdyti reikia tvirtumo ir atsidėjimo. Nedorybė gi yra nelyginant klampynė, kuri nesisaugojantį traukia. Dėl to tiek silpnadvasių žmonių jai pasiduoda, išsižada visų jaunystės idealų, lieka savo aistrų vergai. Tvirta valia, griežtas pasiryžimas su Dievo pagalba tėra vienintelis būdas nedorybėms įveikti. „Galėjo tas ir tas, dėl ko gi ne tu, Augustinai“ (šv. Augustinas).

§ 18. Nuodėmių versmės.

1. Versmės sąvoka. 2. Pagunda. 3. Proga. 4. Pagundų vertybė. 5. Kova su jomis.

1. Kai tik laisvai veikiančiam žmogui ateina į galvą bet kas veikti, sąžinė tuojau tą veiksmą įvertina dorovės atžvilgiu ir reiškia savo sprendimą. Valia turi ryžtis — vykdyti tą veiksmą, ar nevykdyti. Čia iš vienos pusės ją veikia tasai sąžinės pareikštas dorovės reikalavimas, iš kitos gi pusės ją magina tam tikri išvidiniai ar išoriniai veiksniai. Jeigu valia klauso ne sąžinės balso, bet tų piktų maginimų, ji daro nuodėmę. Tad giliausioji nuodėmės versmė yra žmogaus valia, piktas jos ryžimasis. Visi gi tie veiksniai, kur ją magina nusidėti, eina paprastųjų versmių vardu.

2. Kiekvienas žmogus turi savyje veiksmių, maginančių jį sukilti prieš Dievo valią bei savo pareigas. Kiekvienas gali pasakyti tą patį, ką ir apašt. Povilas: „Aš, tiesa, gėriuos Dievo įstatymu, žiūrint vidujinio žmogaus, bet matau savo nariuose kitą įstatymą, priešinantis mano proto įstatymui ir darantį mane belaisviu nuodėmės įstatymo, kurs yra mano nariuose“ (Rom. 7, 22 it.). Šie esantieji pačiame žmoguje maginimai nusidėti eina pagundų vardu. Jie yra ne kas kita, kaip įvairiausi geiduliai.

Geiduliai eina iš to, kad žmogus yra drauge kūninė ir dvasinė būtybė. Pirmomis žmogaus dienomis, dėl tam tikros Dievo malonės, jie nelinko į piktą. Tik kai pirmasis žmogus nusidėjo, jis neteko tos malonės, ir jo geiduliai palinko į piktą. Dėl to Povilas apašt. ir vadina juos nuodėmės įstatymu (žiūr. Rom. 7, 22 it.).

Žmogaus geiduliai veržiasi trimis lytimis, kaip „kūno pageidimas, akių pageidimas ir gyvenimo puikybė“ (1. Jon. 2, 16). Iš jų eina visi piktieji žmogaus pomėgiai, nedorybės ir t.t.

3. Pagunda arba maginimas nusidėti, einas iš gyvenamosios žmogaus aplinkumos, vadinasi proga. Progą sudaro įvairūs asmens, draugijos, daiktai, trumpai — visa, kas gali žmogų patraukti į nuodėmę. Progų reikia vengti. Juo labiau reikia saugotis kitam sudaryti progą nusidėti. Kas be svarbios priežasties ar tinkamai neapsisaugojęs eina į tokią progą, tas parodo, kad jis yra abejingas dorovės dalykui ir savo sielos išganymui. „Kas mėgsta pavojų, tas jame pražus“ (Ekli. 3, 27).

Kada iš patyrimo žinoma, kad tam tikra proga nuolat veda į nuodėmę, ji vadinama artimąja proga. Toliemoji proga bustoji, kur galimas daiktas, kad nusidėsi, bet spėjama, kad ne.

Dažnai pasitaiko tokių progų, kurių labai sunku arba ir visai negalima išvengti. Tokiais atvejais žmogus turi pareigos vartoti visas galimas ir tinkamas priemones, kokias nurodo išmintis, kad išvengtų nuodėmės. Pirmon galvon čia reikia naudotis religine pagalba, kaip malda, dažnas šv. Sakramentų ėmimas ir t.t. Jeigu ir tada pasirodytų, kad negalima nuodėmės išvengti, reiktų tokios progos į nieką neatsižvelgiant vengti. „Nė vienas negali tarnauti dviem valdovam“ (Mat. 6, 24). „Ir jei tavo de-

šinė akis tave piktina, išlupk ją ir mesk šalin nuo savęs; nes tau geriau, kad vienas tavo narys žūtų, kaip kad visas tavo kūnas būtų įmestas į pragarą“ (Mat. 5, 29).

4. Nors pagundos dažnai įvargina žmogų, nereikia manyti, kad jos tik našta ar tuščias žmogaus kankinimas. Išganymo plane pagundos yra labai svarbus veiksnys. Ką vienas kitas iš modernių filosofų klaidingai nukalba apie nuodėmės naudingumą dorovės dalykui, tai bus tiesa, jeigu vietoj nuodėmės imsimė pagundą. Jeigu nebūtų pagundų, nebūtų dorovinės kovos, nereiktų žmogui stengtis būti doram. Tada dorumas nebūtų toks didelis nuopelnas. Dabar pagundos patikrina žmogaus ištikimybę Dievui, parodo — ko vertas jo dorumas: ar jis stiprus, kaip metalas, ar silpnas, kaip šiaudai (1. Kor. 3, 12). Nugalėtos pagundos žmogų įgalina džiaugtis savo doroviniais laimėjimais ir gauti už tai atpildą. „Palaimintas žmogus, kurs kantriai kenčia mėginimą, nes kai bus ištirtas, gaus gyvenimo vainiką, kurį Dievas yra pažadėjęs ji mylintiems (Jok. 1, 12). Nors ir labai vargintų pagundos, nereikia nusiminti, nes: „Dievas yra ištikimas; jis neleis jūsų gundyti virš jūsų jėgų“ (1. Kor. 10, 13).

5. Kaip reikia su pagundomis kovoti, nurodo pats V. Jėzus: „Budėkite ir melskitės, kad neįpultumėte į pagundą“ (Mat. 26, 41). Budėjimas, atsargumas, čia labai svarbus ginklas. Kas pagundų nevengia ar net tyčia ieško, tas jų nenugalės. „Kas mėgsta pavojų, tas jame pražus“ (Ekli. 3, 27.). Tačiau atsargumo negana. Reikia dar nuolankia malda stiprinti savo atsparumą prieš jas. Nuolatinis atsiminimas Dievo akivaizdos, dažna išpažintis, Komunija yra tie „Dievo šarvai“ prieš visa pikta, kuriuos Povilas apašt. pataria visiems nešioti.

Iš praktiškų patarimų galima nurodyti šie:

a. Vengti galvot apie tuos dalykus, kurie žadina pagundas. Čia ypačiai tinka posakis: tinginiavimas — visų nedorybių motina.

b. Griežčiausiai vengti bet kokių derybų ar žaidimo su kylančiais geiduliais. Kas žaidžia su nuodėme, tas jau jai pasidavęs.

c. Kai kyla smarkios pagundos, ypačiai tokios, kur susijusios su juslinėmis žmogaus galiomis (seksualinės pagundos), reikia kuo greičiausiai nukreipt dėmesį kur kitur: imti ką smarkiai dirbti, eiti kur, kalbėti ir t.t.

§ 19. Dorovinės santvarkos sankcija.

1. Sankcija ir jos reikalingumas. 2. Sankcijos ypatumai. 3. Busimojo gyvenimo sankcija. 4. Jos reikšmė doroviniam gyvenimui.

1. Įstatymo sankcija yra iš anksto paskirtas atpildas už jo vykdymą ar bausmė už jo nevykdymą. Sankcija įstatymui yra būtinai reikalinga: be jos įstatymas turėtų tik patarimo galią. Doram žmogui jo gal ir užtektų. Tačiau žinome, kad anaipol nėra visi toki. Dėl to įstatymo leidėjas, leisdamas kurį svarbų įstatymą, visada paskiria ir sankciją. Tokia sankcija reikalinga ir dorovės įstatymui.

Senovėje stoikai, vėlesniaisiais gi laikais Kant, Guyau ir jų šalininkai sako, kad atpildas ar bausmė, paskirti už dorovės įstatymo vykdymą, mažina žmogaus veiksmo dorovinę vertybę, nes čia žmogus veikia iš savanaudiškų sumetimų. Jų manymu, sankcija yra žalinga dorovės įstatymui ir dėl to atmestina. Dorovės įstatymas, anot jų, reikia pildyti be jokių sumetimų ar vilčių, tik dėl pačios dorovės. Ko verta ši pažiūra?

Dorovė be sankcijos būtų, tiesa, labai taura. Jos vykdytojais būtų kilniadvasiai žmonės. Katalikų Bažnyčia turi tokių dorovės didvyrių nemaža. Pav., šv. Teresė nori, kad nebūtų nei dangaus, nei pragaro, nes ji norėtų mylėti Dievą tik dėl Jo paties. Indijos apaštalas šv. Pranciškus Ksaveras taip pradeda savo gražiąją maldele: „O Jėzau Kristau, myliu tave ne dėl to, kad mane atpirkai ar kad nemylinčius Tave pragaro ugnim baudi...“ Tačiau tokių dorovės didvyrių elgesys negali eiti bendrine taisykle. Paprastiesiems žmonėms tokia dorovė būtų nepakeliamą, ir jos įstatymas liktų be praktiškos reikšmės gyvenimui. Jeigu tas pats likimas lauktų tiek dorovės įstatymo vykdytojų, tiek jo laužytojų, ar daug atsirastų norinčių dorovinę kovą kovoti? Be to, ir pats teisingumas reikalauja, kad dorieji, kur išsižada savęs, pasišvenčia kitiems, gautų atpildą, o piktieji liktų nubausti.

Katalikų dorovės skelbiama sankcija patenkina visus: ir tuos, kurie nori būti dori be atpildo, ir paprastuosius žmones. Katalikų dorovė taip moko: kada žmogus dorovės įstatymą vykdo tik dėl to, kad bijo bausmės ar tikisi atpildo, jo veiksmas yra geras, nes išpildytas įstatymas. Tačiau dorovinė tokio veiksmo vertybė yra mažesnė, nes veiksmas neturėjo taurų motyvų. Kada gi dorovės įstatymas pildomas dėl pačios dorovės ar jos skelbėjo Dievo meilės, arba tik su maža bausmės ar atpildo vilties priežinai, tada veiksmas turi visą dorovinę vertybę. Šitaip mokydama, Katalikų dorovė yra prieinama ir tinka ir kilniadvasiams, ir paprastiesiems žmonėms.

2. Dorovės sankcija turi turėti tam tikrų ypatumų. Ji turi būti 1. visuotinė, turi apimti visus žmogaus veiksmus; jokio gero veiksmo turi nepalikti be atpildo, ir jokio pikto—be bausmės. 2. dorovės sankcija turi būti proporcinga: atpildas ar bausmė turi pareiti nuo žmogaus veiksmų dorovinės vertybės. 3. Ji turi būti teisinga: kiekvienam turi būti atlyginta taip, kad pats matytų atpildo ar bausmės teisingumą.

Dabar pažiūrėsime, ar turi šiuos ypatumus filosofinės dorovės kūrėjų skelbiamos sankcijos.

a. Sąžinės sankcija. Jos pagrindas yra džiaugsmas ar liūdesys, kurį žmogus jaučia padaręs savo darbą. Ši sankcija turi pirmąjį ypatumą, yra visuotinė: po kiekvieno savo veiksmo tikrai žmogus jaučia malonumą ar liūdesį, destis, geras ar piktas buvo veiksmas. Ji turi ir trečiąjį ypatumą, yra teisinga: kiekvienas žino, už ką jį sąžinė giria ar peikia. Tačiau ši sankcija neturi antrojo ypatumo, nėra proporcinga: vieno žmogaus sąžinė yra jautri, prikaišioja ir mažučius nusikaltimus, kito gi tokia plati, kad nesmarkiai atsiliepia nė į didžiuosius nusidėjimus.

b. Prigimtinė sankcija eina iš pačių žmogaus veiksmo padarinių. Šios sankcijos skelbėjai sako, kad gerojo veiksmo visada turi būti geri, laimingi ir padariniai, piktojo gi veiksmo—negeri, nelaimingi. Kiekvieno patyrimas gali parodyti, kad anaip tol nevisada taip yra: dažnai menkas nusikaltimas išeina aikštėn ir lieka nubaustas, dideli gi nusikaltimai, žudynės lieka visai neišaiškinti. Ši sankcija neturi nevieno iš reikalaujamų ypatumų. Priėmus šią sankciją, dorumas būtų tas pats, kaip ir naudingumas.

c. Visuomeninė sankcija eina iš tų pažymėjimų ar bausmių, kuriuos nustato valstybės įstatymai už geruosius ar piktuosius darbus. Ši sankcija nėra visuotinė: valstybė dažnai baudžia, pažymi gi labai retai. Be

to, nevisada ji nėra teisinga: nekartą valstybė dėl tam tikrų sumetimų kaltų nebaudžia, arba nubaudžia visai nekaltus.

d. Gero vardo (opinijos) sankcija eina iš to, kad gerieji dorieji žmonės yra gerbiami, piktieji gi smerkiami niekinami. Ir ši sankcija netikus: visuomenės opinija dažnai klysta. Be to, visuomenė sprendžia visada iš paviršiaus. Išvininiai žmogaus veiksmai jai visai neprieinami.

3. Vienintelė tikra sankcija yra būsimojo gyvenimo sankcija. Ji yra visuotinė: apima visus žmogaus veiksmus, tiek viešuosius, tiek slaptuosius. Ji yra griežtai proporcinga: kiekvienas žmogus gauna tinkamą atpildą ar bausmę. Ji yra ir teisingiausia: Dievo teisme stoja prieš žmogų visi jo gyvenimo gerieji ir piktieji veiksmai, ir jis pats mato, už ką atlyginamas ar baudžiamas. Paskutiniame gi teisme, kada viešai bus parodyti visų žmonių veiksmai, sumanymai, mintys ir t.t., šios sankcijos teisingumas paaiškės visai žmonijai.

4. Amžinasis gyvenimas, dangus ir pragaras yra pagrindinės mūsų tikėjimo tiesos. Nors piktiesiems žmonėms pragaras nepatinka, tačiau abejojimui čia nėra vietos: taip dažnai ir taip iškilingai amžinosios tiesos skelbėjas V. Jėzus apie jį kalba.

Amžinasis pasmerkimas yra sėkmingiausiaji priemonė su laikyti žmonėms nuo pikto.

Tik akivaizdoje fakto, kad piktadaris, iš laisvosios valios išsižadėjęs. Dievo ir Jį paniekinęs, užsitraukia amžinąjį pasmerkimą,—suprantame visą nuodėmės piktumą. Tik įsisąmoninę šią tiesą suprantame „tą aistringą kovą, kurią katalikas kovoja prieš nuodėmę, kurią Katalikų Bažnyčia kovoja prieš viso pasaulio nuodėmes, norėdama ne tik jų išvengti, bet ir visai jas iš pasaulio pašalinti ir visas duris joms uždaryti. Didžiausias kataliko sielvartas bei rūpestis yra nuodėmė, kuri yra vienintelė ir didžiausia pasaulio katastrofa“ (Lippert).

Nuodėmės bei jos padarinių žinojimas turi mus įsąmoninti, kad „mūsų Dievas tai ne švelnutis idilių dievaitis. Mūsų Dievas yra šventumo ir teisumo Dievas. Tai Dievas rimto veikimo, griežtų dorovinių pasiryžimų, rungtynių, kovos, ligi bus laimėtas nugalėjimo vainikas“ (Adams). ,

Antroji dalis.

Ypatinės dorovinės pareigos.

Pastaba.

Pirmojoje dorovės mokslo dalyje buvo nagrinėjami dorovės dalyko pagrindai. Antrojoje bus aiškinama, kokios yra konkrečios žmogaus dorovinės pareigos įvairiose gyvenimo srityse. Jos visos galima suskirstyti į tris skyrius: pareigos Dievui, sau pačiam ir artimui (atskiram bei visuomenei). Visas šias pareigas tvarko Dievo įstatymas. Jas pildydamas, žmogus vykdo Dievo valią. Dėl to jų pildymas yra Dievo tarnyba, nuolatinis Jo garbinimas.

Pirmasis skyrius.

Pareigos Dievui.

I. Trys dieviškosios dorybės.

§ 20. Tikėjimas.

1. Tikėjimo sąvoka. 2. Reikalingumas. 3. Tikėjimo aktas. 4. Tikėjimo dorybė.

1. Bet ką tikėti, apskritai imant, vadinasi tą dalyką tiesa laikyti dėl kito liudijimo arba autoriteto. Tikėjimą kasdien sutinkame gyvenime: šeimoje, mokykloje, moksle, ūkio ir visuomenės santykiuose. Juo tauresnis bei kilnesnis asmuo ką liudija, juo tvirčiau galima tikėti. Tačiau protingas žmogus ir čia neturi išsižadėti proto bei sąžinės.

Kaip žemės reikaluose negalima apsieiti be tikėjimo, taip ir religijos dalyke. Mūsų religijos tiesas yra apreiškęs pats Dievas — amžinoji Tiesa. Sen. Įstatyme religijos tiesų Jis žmones mokė per patriarchus bei pranašus, Naujajame gi per savo Sūnų — Jėzų Kristų. Žengdamas į dangų V. Jėzus religijos tiesoms skelbti paliko apaštalus su šv. Petru priskytyje: „Eidami į visą pasaulį, skelbkite evangeliją visam sutvėrimui“ (Mork. 16, 15). Apaštalai

gi su savo mokiniais uoliai pildė jiems pavestąjį darbą: „Mes skelbiame pilną paslapčių Dievo išmintį“ (1. Kor. 2, 7).

2. Pats apreiškimo buvimas jau reikalauja, kad žmonės tikėtų Dievo apreiškėtajis tiesas. Be to, ir Dievas griežtais žodžiais nurodo religinio tikėjimo reikalingumą: „Kas tikės ir bus pakrikštytas, tas bus išganytas; kas gi netikės, tas bus pasmerktas“ (Mork. 16, 16). Iš šių Dievo žodžių aišku, kad tikėjimas nėra žmogui laisvo pasirinkimo dalykas. Tikėjimas, kaip ir visos dorovinės santvarkos vykdymas, yra griežta žmogaus pareiga.

Apreiškimas reikalauja ne tikėti tikėti, bet priimti ir vykdyti tą religiją, kurią Dievas yra apreiškęs. „Neturėk kitų dievų, tikėtai Mane vieną“. Dėl to religijos ar konfesijos pasirinkimas nėra pavestas žmogaus nuožiūrai. Jis turi priimti tikrąjį tikėjimą, kurį skelbia Dievo įsteigtoji Bažnyčia.

Tikėjimas yra būtinais reikalingas ne tik žmogaus tikslui pasiekti. Ir šiame gyvenime jis yra vienintelis tikras žmogaus vadovas. Tik jis vienas tegali išaiškinti svarbiausius klausimus: iš kur yra atsiradęs pasaulis, koks žmogaus gyvenimo tikslas, kaip reikia gyventi ir t. t. Fr. Paulsen (pats netikėjęs) taip rašo apie žmones be tikėjimo: „Jie neturi tvirtų principų bei pažiūrų svarbiausiose dalykuose, kas aiškėja iš be galo didelio jų skepticizmo ir nesugebėjimo prieštarauti paradoksingiausiems prasimanyms“ (Deut. Univrst. 1902, 537 p.).

3. Religinis tikėjimas reikalauja nulenkti galvą prieš Dievą ir Jo mokslo paslaptis, priimti Jo apreiškėtajis tiesas. Dėl to tikėjimo akte labai svarbų vaidmenį vaidina valia. „Tikėti gali tik tas, kas nori“ (šv. Augustinas). Tačiau tikėjimas nėra vien tik valios aktas: „Niekas netiki, kol nėra įsitikinęs, kad reikia tikėti“ (tas pats šv. Augustinas). Jis yra drauge ir proto aktas: protas jam duoda pagrindą. Stebėdamas pasaulį, žmogus įsitikina, kad turi būti pasaulio Kūrėjas. Iš apreiškimo versmių žmogaus protas patiria tikėjimo tiesas, išsiaiškina jų tikrumą, jų vertybę gyvenimui.

Religinis tikėjimas remiasi tvirtu įsitikinimu, kad jis yra tikras Dievo apreiškėtajis tikėjimas. Šis įsitikinimas yra pagrįstas tikrais ir mokslingais įrodymais. Tie įrodymai gali patenkinti kiekvieną, kas tik nori jų ieškoti ir juos matyti.

Nenorinčių tų įrodymų matyti pavyzdžiu gali būti pariziejai. Jie užsispyrę prieštaravo V. Jėzui. Kad įtikėtų, jie reikalavo „padaryti jiems ženklą iš dangaus“ (Mat. 16, 1). Kai V. Jėzus darė jų reikalaujamą ženklą, jie sakė, kad tai daras „per Belzebubą, velnių vyriausiąjį“ (Luk. 11, 15).⁴

4. Religinio tikėjimo dorybė nėra vien tik žmogaus galių, proto bei valios, padarinys. „Iš malonės jūs esate išganyti per tikėjimą, ir tai ne savaime, nes tai yra Dievo dovana. (Efez. 2, 8). Tikėjimo pradžia yra Dievo dovana, Jo malonės veikiny. Dievo malonė kelia žmogui Dievo ilgesį, skatina ieškoti amžinųjų tiesų, protą bei valią žadina nusilenkti Dievo autoritetui ir ryžtis pildyti religines pareigas. Kai pats žmogus ima su šita padedamąja Dievo malone bendradarbiauti, jis įsigyja tikėjimo

dorybę. Tuo būdu tikėjimas yra antgamtinė dorybė. Šią dorybę gali turėti kiekvienas žmogus, nes Dievas „nori, kad visi žmonės būtų išganyti ir pasiektų tiesos pažinimą“ (1. Tim. 2, 4).

§ 21. Tikėjimo ypatumai.

1. Pilnumas. 2. Pastovumas. 3. Tvirtumas. 4. Gyvumas. 5. Tikėjimo dorybės ugdymas.

Iš mūsų Dievo apreikštojo tikėjimo šventumo ir svarbumo gyvenimui eina jo ypatumai. Žymiausieji jų yra šie: pilnumas, pastovumas, tvirtumas ir gyvumas.

1. Mūsų tikėjimo tiesas yra apreiškęs pats Dievas ir Bažnyčiai pavedęs skelbti jas visoms tautoms (Mork. 16, 15). Dėl to reikia tikėti visos tiesos, kurias Bažnyčia paduoda tikėti. Kas atmestų bet kurią Bažnyčios skelbiamą ir reikalaujamą tikėti tiesą, to tikėjimas būtų nepilnas, tas padarytų erezijos nuodėmę.

Negalima norėti, kad visi žmonės lygiai gerai išmanytų tikėjimo dalykus. Ir čia tinka taisyklė: kam daugiau duota, iš to ir daugiau reikalaujama. Juo daugiau kas išsimokslinęs, juo geriau turi išmanyti ir tikėjimo dalykus. Kas, eidamas kitus mokslus, visai nesirūpintų tikėjimo dalykais, tas mažą vertintų tikėjimą ir būtų pavojuje visai jo netekti.

Protą subrendęs katalikas turi mokėti ir tikėti bent vad. keturias tiesas: 1. yra Dievas vienas trijuose Asmenyse: Dievas Tėvas, Dievas Sūnus ir Dievas Šventoji Dvasia, 2. Antrasis Švenčiausiosios Trejybės Asmuo, Dievo Sūnus, yra tapęs žmogum ir numiręs dėl mūsų išganymo, 3. Dievas yra teisingas: už gerus darbus dangų duoda, už piktus — pragaru baudžia, 4. žmogaus siela nemiršta. Suaugęs katalikas turi mokėti dar 10 Dievo, 5 Bažnyčios įsakymus ir bent svarbiausius dalykus apie sakramentus, kuriuos priima. Be to, turi turėti intenciją tikėti visa, ko Bažnyčia moko.

Kas be savo kaltės tikrojo tikėjimo nežino ar dėl nenugalimos priežasties jo nepriima, tas nenusikalsta tikėjimo pareigai. Tačiau kiekvienas žmogus turi tikėti bent dvi tiesas, kurias rodo sąžinė: 1. yra Dievas ir 2. Jis yra teisingas atlygintojas (Žyd. 11, 6).

2. Katalikų tikėjimas yra paremtas Dievo autoritetu. Dievo autoritetas yra aukščiausias, neklaidingas. Dėl to reikia ne tik visa tikėti, ką Dievas yra apreiškęs, bet ir be svyravimo, be abejojimo tikėti. Tikėjimas turi būti pastovus. Kas tikėjimo dalykuose abejoja, tas labai įžeidžia neklaidingąjį Dievą. Kas mano, kad Dievas ar Jo Bažnyčia gali klysti, tas labiau pasitiki savim, nekaip Dievu.

Tikėjimo abejonių gali žmogui savaime kilti. Tai dar nėra nuodėmė. Tik kada žmogus tyčia jų susikelia, ar kada kilusioms neprieštarauja, nesistengia išsiaiškinti, tada jau nusideda. Dėl to kilusios abejonės reikia kuo greičiausiai stumti šalin ir, kaip galint greičiau, stengtis jas išsiaiškinti. Tam reikia skaityti atitinkamų religinių raštų, klausyti pamokslų, melstis.

Nuo lengvamaniškų abejonių reikia skirti sunkenybės, kurios kyla iš tikėjimo ir mokslo radinių prieštaravimo. Čia reikia neužmiršti, kad visos tiesos, tiek apreikštosios, tiek gamtinės, eina iš to paties Dievo. Dėl

to tikro prieštaravimo tarp tikėjimo ir mokslo negali būti. Jei kada atsiranda tariamasis prieštaravimas, jis tėra subjektyvus, laikinas. Jis eina arba iš mokslo pusės, kada hipotezės skelbiamos įrodytomis mokslo tiesomis, arba iš tikėjimo aiškintojų pusės, kada jie Apreiškime ieško, ko tenai visai nėra. (Galilėjo istorija). Kilus tokiam prieštaravimui, tikintieji turi be baimės patikrinti abiejų pusių skelbiamus dalykus ir stengtis tą prieštaravimą pašalinti. Nors tuo tarpu ir nesugebėtų jį pašalinti, tikintieji žino, kad, geriau dalyką ištyrus, jis bus pašalintas.

3. Tikėjimo tiesos reikia ne tik be svyravimo priimti, bet ir tvirtai jas išpažinti. To griežtai reikalauja V. Jėzus: „Kas tik išpažins mane žmonių akivaizdoje, tą ir aš išpažinsiu savo danguje esančiojo Tėvo akivaizdoje; kas gi manęs išsigins žmonių akivaizdoje, to ir aš išsiginsiu savo danguje esančiojo Tėvo akivaizdoje“ (Mat. 10, 32 it).

Gražiausių tikėjimo tvirtumo pavyzdžių turime iš kankinių gyvenimo Juos niekino, kankino ir žudė, tačiau jie tikėjimo neišsigynė. Jie net džiaugėsi, „kad buvo rasti verti kentėti dėl Jėzaus vardo panieką“ (Apd. 5. 41)

Tvirtojo tikėjimo priešara yra vad. *teorinis indiferentizmas*. Indiferentai tikėjimo nesmerkia. Kiti jų net gražiai pakalba apie jo naudingumą gyvenimui, reikalingumą liaudžiai ir t.t. Tačiau patys jokių tikėjimo pareigų nepildo. Jų manymu, visi tikėjimai, arba visos krikščionių konfesijos lygios vertybės. Jų daugumas norėtų pasitenkinti tik „krikščioniškąja etika“. Indiferentizmo jokių būdu negalima pateisinti. Kas rimtai žiūri į tikėjimo dalyką, tas pats turi stoti į jo išpažintojų eiles ir pildyti visus jo reikalavimus. Pagaliau ir ta „krikščioniškoji etika“ yra organinė tikėjimo mokslo dalis: be tikėjimo ji netenka pagrindo, motyvų, pagalbos.

4. Negana tik be svyravimo tikėti ir niekada tikėjimo neišsiginti. Reikia dar, kad mūsų tikėjimas būtų gyvas, kad reikšdintųsi atatinamais darbais. „Tikėjimas be darbų yra miręs“ (Jok. 2, 36). Gyvo tikėjimo katalikas, visus savo darbus dirbdamas, visose savo gyvenimo srityse pildo tikėjimo, drauge ir dorovės reikalavimus. Iš čia aišku, kaip glaudžiai susijęs tikėjimas ir dorumas. Kylant tikėjimui, savaime kyla ir dorumas; nykstant tikėjimui, turi nykti ir dorumas.

Katalikų tikėjimo reikalingumas ir brangumas reikalauja, kad visi jo išpažintojai padėtų jį skelbti klaidatikams. Gražųjį prilyginimą apie paklydusią avelę, J. Kristus baigia šiais žodžiais: „Aš turiu ir kitų avelių, kurios ne iš šios avidės; man reikia ir jos atvesti; jos klausys mano balso ir bus viena avidė ir vienas ganytojas“ (Jon. 10, 16). Kas negali pats šį Kristaus įsakytąjį darbą dirbti, tas turi bent malda ir aukomis padėti Katalikų misijoms.

3. Tikėjimas, kaip ir kiekviena dorybė, reikia ugdyti. Šiam dalykui reikia stengtis nuolat turėti pašvenčiamosios malonės, geraisiais darbais bei malda žadinti tikėjimo gyvumas ir saugotis viso to, kas galėtų jį susilpninti ar visai išgriauti.

Tikėjimui silpninti bei griauti mūsų laikais daugiausia padeda tam tikra literatūra ir organizacijos. Vienos jų atvirai pasisako, ko siekiančios, kitos gi dangstosi įvairiais „neutraliais“ vardais, kad geriau prisitrauktų nenusimanančių žmonių ir jiems pamažu įkvėptų indiferentizmo ar tiesiog netikėjimo dvasios. Šios rūšies literatūra bei organizacijos ypačiai pavo-

jingos tiems, kurie nėra pakankamai išprusę tikėjimo dalyke. Dėl to Bažnyčia savo nariams dalyvauti antireliginėse organizacijose griežtai draudžia, neaiškiuose — nepataria.

Tikėjimui pavojingai literatūrai žymėti Bažnyčia turi vad. *Index librorum prohibitorum*. Indeksas nėra tik Bažnyčios prasimanymas. Tam tikrą literatūrą draudžia ir valstybė. Kai kas Bažnyčiai prikašioja, kad Indeksu ji neleidžia savo nariams pažinti tiesą, varžo mokslo laisvę ir t.t. Visai ne. Tiesą pažinti Bažnyčia niekam nedraudžia. Ji labiausiai trokšta, kad visi ją pažintų. Drausdama gi tam tikras knygas, Bažnyčia nori tik savo narius apsaugoti nuo klaidų. Tai yra jos pareiga, nes jai pavesta saugoti tikėjimo grynumas. Nė mokslo laisvės Indeksas nevaržo: kas mokslo ar savo pašaukimo reikalui turi draudžiamąsias knygas skaityti, tas gauna Bažnyčios vyresnybės leidimą, arba ir pats reikalas (žiūr. § 9, 4) tokį leidimą suteikia.

§ 22. Viltis.

1. Vilties sąvoka. 2. Reikalingumas. 3. Ypatumai. 4. Nuodėmės vilties dorybei.

1. Kiekvienas žmogus nuolat nori bei tikisi įsigyti kokių gėrybių. Šis norėjimas, susijęs su tikėjimusi įsigyti, ir yra vad. **viltis**. Ji, kaip ir tikėjimas, yra žmogui įgimtas dalykas.

Kai žmogus šią prigimtą viltį nukreipia į amžinuosius dalykus ir ją ugdo religiniais akstiniais, tai, Dievo malonės padedamas, įsigyja antgamtinę vilties dorybę. Tuo būdu vilties, kaip ir tikėjimo, dorybė yra žmogaus ir Dievo malonės bendras veiksnys.

2. Viltis žmogaus gyvenime yra labai didelė jėga. Juo didesnė jėga yra antgamtinė vilties dorybė. Ji padeda nukęsti gyvenimo vargus bei sielvartus, įgalina drąsiai žiūrėti į ateitį, neišsigąsti jokių kliūčių, nemesti pradėto darbo. Vilties žmogus drąsiai imasi ir didžiausių darbų, jis žinosi turįs galingiausią užtarėją bei globėją — Dievą.

Gražiausių vilties pavyzdžių turime šventųjų tarpe. Jie, tik Dievo Apvaizda pasitikėdami, pradėdavo ir nuderbdavo milžiniškus darbus. Čia galima paminėti kun. Bosko, kuris yra įsteigęs saleziečių kongregaciją, arba iš senesniųjų laikų Pranciškus Asyžietis ir t.t.³

3. Viltis, kaip ir visos dorybės, turi turėti tam tikrų ypatumų. Žymiausi jų yra tvirtumas, veiklumas, ir tvarkingumas.

a. Vilties dorybė yra **t v i r t a**, kada ji, nugalėdama visas kliūtis, kečia žmogaus dvasią aukštyn. Nors gyvenimas dažnai taip žmogų prispaudžia, kad nenoromis ima nusiminimas, tačiau tvirta viltis padeda visa nugalėti. Ji nuojat žmogui primena Kristaus žodžius apaštalams: „Kodėl esate bailūs, jus žmonės mažo tikėjimo? Po to atsikėlęs jis davė paliepiamą vėjams ir jūrai, ir pasidarė didelė tyla“ (Mat. 8, 26).

b. Vilties dorybė yra **v e i k l i**, kada ji skatina žmogų neatidėti visko Dievo malonei, bet imtis darbo ir pačiam dirbti, kiek tik jėgos leidžia. Darbas susietas su viltimi viską nugalė. Jis įgalina žmogų tobulėti ir Dievo Karalystę žemėje vykdyti.

c. Viltis yra tvarkinga, kada ji pirmon galvon tikisi tų gėrybių, kurių labiausiai žmogui reikia. Tokios vilties žmogus pirmiausia rūpinasi dvasios gėrybėmis: Dievo malonėmis, išganymu ir t.t. Žemės gėrybės tokios vilties žmogui eina antroje vietoje; jis tikisi ir nori jų tiek, kad jos netrukdytų amžinojo tikslo siekti.

Tvarkingosios vilties priešara yra vad. pasauliadvasiškumas — vien tik žemės dalykais rūpinimasis. Tokį paskendimą žemės reikaluose bei kūno malonumų gaudymą J. Kristus pasmerkė prilyginime apie pasauliadvasį pokylių mėgėją (Luk. 16, 19).

4. Iš vilties dorybės ypatumų aiškėja ir nuodėmės šiai dorybei. Jai nusidėti galima per didelę ir per mažą viltimi.

a. Per didelę viltimi nusideda, kas nesiliauja nedorai gyvenęs, arba kas atidėlioja atgailą, sakydamas; Dievas gailestingas, atlaidus—ir vėliau dovanos. Panašiai nusideda ir kas be reikalo eina į pavojų ir laukia, kad stebuklu jį Dievas gelbėtų : tai yra vad. Dievo gundymas. Į šią nuodėmę velnias gundė V. Jėzų, kai nusivedęs Jį ant Jeruzalės bažnyčios stogo kalbėjo: „jei tu Dievo sūnus, pulk žemyn“ (Mat. 4, 61).

b. Per mažą viltimi nusideda, kas visai nepasitiki Dievu, Jo gailestingumu, Jo pagalbos sėkmingumu.

Baisiausia prieš vilties dorybę nuodėmė yra neviltis (desperacija). Jos apimtas žmogus mano amžinai esąs žuves. Jis nepasitiki savo jėgomis, nei Dievo gailestingumu, ir dėl to nenori atgailoti už savo piktus darbus, nesiryžta pasitaisyti. Toks žmogus jau čia žemėje didžiausias kančias kenčia. Nevilties apimto žmogaus pavyzdžių gali eiti Senojo Įstatymo Kainas, arba Naujojo—Judas. Neviltis dažniausiai yra labai nedoro gyvenimo vaisius. Jai pasiduoti gali tik žmogus, kuris nepažįsta tikėjimo dvasios. Galvažudžio, prikalto drauge su Kristumi prie kryžiaus, pavyzdys moko, kad pasitaisyti ir sielą išganyti niekada nevelu.

§ 23. M e i l ė .

1. Meilės dorybės sąvoka. 2. Jos reikalingumas. 3. Jos ypatumai. 4. Jos ugdymas.

1. Kaip iš tikėjimo dorybės eina viltis, taip iš jų abiejų eina m e i l ė . Meilė yra viena iš svarbiausių žmogaus sielos galių. Ji atsiranda, kada žmogus visa savo būtybe pakrypsta į kurią gėrybę ir jai pašvenčia visas savo jėgas. Kada žmogus, Dievo malonės padedamas, taip pakrypsta į Dievą, kad labiau už viską Jį vertina ir Jam širdingiausiai atsiduoda, jis turi Dievo meilės dorybę. Ši dorybė ne tik išigyjama su Dievo malonės pagalba: ir jos pagrindas bei pastovumo laidas yra Dievo (pašvenčiamoji) malonė.

Tiesioginis Dievo meilės dorybės objektas yra pats Dievas. Netiesioginis jos objektas yra visa Dievo kūryba, kurioje atsispindi Jo didingumas bei tobulumas. Dėl to tikroji Dievo meilė apima viską, kas tik pasaulyje yra gera, gražu. Iš čia eina nepaprastoji Dievą mylinčių žmonių meilė gamtai, gyviams ir t. t. Šv. Pranciškus Asyž. gali eiti tokios meilės pavyzdžiu.

Motyvų atžvilgiu Dievo meilė yra skirstoma į tobulą ir netobulą. Kada žmogus Dievą myli dėl kurių savanaudiškų sumetimų: norėdamas dangu gauti, bijodamas pragaro, jo meilė yra netobula. Tobulą Dievo meilę visai neatsižvelgia į pašalinius sumetimus. Tokios meilės žmogus Dievą myli dėl Jo paties, o ne dėl dangaus ar pragaro.

2. Žmogus turi visomis savo galiomis tarnauti Dievui, tai-gi ir meilės galia. Pats Dievas to reikalauja. Ne tik reikalauja, bet ši įsakymą V. Jėzus vadina didžiausiuoju: „Mylėsi Viešpatį tavo Dievą visa savo širdimi, visa savo siela, visa savo mintimi. Tai yra didžiausias ir pirmasis įsakymas“ (Mat. 22, 37).

Priežastis, dėl kurios Dievo meilė yra tokia vertinga, yra ši: kai žmogus Dievui aukoja maldą, gerus darbus, įžadus, jis aukoja tik savo veiksmus, o ne patį save. Meilėje gi žmogus atiduoda Dievui visą save, visas savo galias, visą savo asmenybę. Dėl to meilė glaudžiausiai susieja žmogų su Dievu jau čia žemėje, ypačiai gi danguje. Šia prasme Povilas apašt. sako, kad „Meilė niekumet nepaliauja“ (I. Kor. 13, 8).

Gražiausiai meilę yra aprašęs Povilas apašt. laiške Korintiečiams (13, 1 it). Tai yra vadinamoji meilės giesmių giesmė. Čia apaštalas rašo, kad be meilės visos dovanos, malonės ir dorybės yra tuščios.

3. Iš meilės dorybės objekto — Dievo — eina ir jos ypatumai. Ji turi būti: visų didžiausia, veikli ir pastovi.

a. Dievas yra didžiausioji Tobulybė. Niekas kitas negali nė iš tolo su Juo susilyginti. Tuo būdu Jis yra vertas didžiausios meilės. Jis reikia mylėti labiau už viską. „Tu mylėsi Viešpatį, savo Dievą, visa savo širdimi, visa savo siela ir visa savo galia“ (Mork. 12, 30).

Dievo meilė turi būti didžiausia branginimo atžvilgiu (appretiative): jokios kitos būtybės negalima labiau už Jį branginti. Taip Dievą myli, kas yra pasiryžęs greičiau visako netekti, nekaip Jo išsižadėti. Šios meilės negalima painioti su jausmine (afekto) meile. Jausminė meilė nepareina nuo žmogaus noro. Dėl to ji negali būti įsakoma. Jos Dievas nė nereikalauja. Pav., Makabiejų motina Dievą mylėjo labiau už viską. Drauge ji mylėjo ir savo vaikus. Vaikus ji bus mylėjus net kur kas jautriau bei lypšniau. Tačiau ji Dievą labiau brangino: ji sutiko greičiau netekti savo vaikų, nekaip išsižadėti Dievo.

b. Dievo meilė yra ne tiek jausmų, kiek tvirto įsitikinimo bei valios pasiryžimo aktas. Proto gi įsitikinimas bei valios pasiryžimas reikšdinasi atatinamais darbais. Dėl to Dievo meilė visada yra veikli. Ji skatina žmogų pildyti visus Dievo įsakymus. Ne be reikalo J. Kristus jos pažymiu dėjo įsakymų pildymą.

„Kas turi mano įsakymus ir juos vykdo, tas manę myli“ (Jon. 14, 21). Pildydamas gi įsakymus, žmogus atlieka visas savo pareigas ne tik Dievui, bet ir sau pačiam, ir artimui. Dėl to apaštalas Jonas rašo: „Jei kas sakytu: Aš myliu Dievą, ir nekęstų savo brolio, tas melagis“ (1. Jon. 4, 20). Iš čia aišku, kaip labai Dievo meilė susijusi su atskiro žmogaus tobulumu ir visuomenės dorumu.

c. Meilė yra sielos ryšys su Dievu. „Dievas yra meilė, ir kas pasilieka meilėje, pasilieka Dievuje ir Dievas jame“ (1. Jon. 4, 16). Netekęs meilės, žmogus netenka ryšio su Dievu, ir visi

jo darbai netenka antgamtinės vertybės. Dėl to Dievo meilė žmogui turi būti **p a s t o v i**.

Žmogus turi stengtis ne tik nuolat turėti Dievo meilės dorybę, bet ją nuolat didinti, stiprinti. Nuo jos didumo pareina žmogaus darbų antgamtinė vertybė. Dievas ne tiek žiuri į tai, kokius darbus kas dirba, kiek į tai, kaip juos dirba, su kokia Dievo meile. Evangelijos našlės skatikas ir čia gali eiti pavyzdžiu (Luk. 12, 41).

4. Dievo meilė, kaip ir visos dorybės, reikia ugdyti. Doras gyvenimas, Dievo tobulumo pažinimas, malda yra tam geriausios priemonės. Ir priešingai: atšalimas tikėjimo dalyke, apsileidimas ją silpnina. Ypačiai pavojingos meilės dorybei nuodėmės: lengvosios ją mažina, sunkiosios visai panaikina. Dėl to, ugdant ją, svarbiausioji pareiga vengti bet kokių nuodėmių.

Dievo meilės dorybė jau žemės gyvenime žmogui teikia laimės ir sėkmės. Kur viešpatauja Dievo meilė, ten taika, romumas ir palaima. Tai matyt iš šventųjų gyvenimo. Didžiausios nelaimės ir sielvartai džiaugsmu jiems virsta. Dievą mylinčiam žmogui joks darbas nėra per sunkus. Dievo meilės vedami misionieriai tolimiausius kraštus pasiekia, labdariai sukuria didžiules prieglaudas, ligonines, mokyklas. Šv. Vincentas Paulietis, Pranciškus Ksaveras yra ryškūs to pavyzdžiai.

II. Dievo garbinimo dorybė.

§ 24. Dievo garbinimo reikalas.

1. Jo sąvoka. 2. Ypatumai. 3. Išorinio garbinimo reikalingumas.

1. Žmogus iš prigimties yra linkęs didžius savo įsitikinimus bei jausmus reikšti ir rodyti atitinkamais veiksmais. Panašiai ir savo dieviškąsias dorybes: tikėjimą, viltį, meilę—žmogus nesitenkina tik jas turėdamas, bet stengiasi dar išreikšti bei parodyti tam tikrais veiksmais. Tais veiksmais žmogus duoda Dievui pagarbą, pripažįsta Jį visa ko Kūrėju ir aukščiausiuoju Valdovu. Dėl to tie veiksmai ir gavo Dievo **g a r b i n i m o** (kulto) vardą. Kada žmogus išigyja nuolatinį įpratimą veikti šios rūšies veiksmus, jis išigyja Dievo **g a r b i n i m o** dorybę.

Dievą garbinti galime įvairiausiais veiksmais. Jie gali būti grynai išvidiniai, pav., mąstymas apie Dievo tobulumą. Išvidinis garbinimas gali būti reiškiamas žodžiais arba kitokiais išoriniais veiksmais; tada bus išorinis garbinimas. Išorinis garbinimas gali būti **p r i v a t u s**, kada žmogus pats vienas Dievą garbina, arba **v i e š a s**, kada Jį garbina drauge su kitais žmonėmis.²

2. Koks turi būti Dievo garbinimas, kokių jis privalo ypatumų— yra nurodęs pats Išganytojas. „Tikri garbintojai garbins Tėvą dvasioje ir tiesoje; nes ir Tėvas ieško tokių garbintojų. Dievas yra dvasia, ir jo garbintojams reikia garbinti dvasioje ir tiesoje“ (Jon. 4, 23 it). Iš šių Kristaus žodžių matyt, kad Dievo garbinimas turi eiti iš gilumos žmogaus dvasios ir būti **n u o š i r**—

dus. Šaltą bedvasį garbinimą jau Senojo įstatymo pranašai smerkė „Kadangi šita tauta artinasi savo burna ir garbina mane savo lūpomis, jos gi širdis toli nuo manęs, todėl... išmintis prazus jos išmintingiesiems ir gudrumas bus paslėptas nuo jos gudriųjų“ (Izaj. 29, 13). Dar griežčiau tokį bedvasį garbinimą smerkė V. Jėzus; pariziejams nuolat jį prikaišiojo.

3. Nors svarbiausias Dievo garbinimo ypatumas yra tas, kad jis eitų iš širdies, būtų nuoširdus, nereikia manyti, kad išorinis garbinimas yra be vertybės ar nereikalingas. Žmogus yra Dievo kūrinys ne tik dvasios, bet ir kūno atžvilgiu. Dėl to reikia, kad žmogus visomis savo dvasios ir kūno galiomis Jį garbintų.

Ir pats V. Jėzus savo pavyzdžiu bei mokslu rodo išorinio garbinimo reikalingumą. Per šventes Jis eidavo į bažnyčią, ir vesdavosi savo mokinius (Mat, 21, 12, Luk. 4, 16). Be to, Jis įstatė šv. Mišių auką, Sakramentus. O tai yra išorinio garbinimo dalykai. J. Kristaus mokslo aiškintoja bei vykdytoja Bažnyčia yra gražiai tą išorinį garbinimą sutvarkiusi ir visiems savo nariams įsakiusi jame dalyvauti.

Kai kur tenka išgirsti sakant, kad J. Kristus išorinį Dievo garbinimą smerkė. Taip sakantieji nurodo Mat. 6, 6: „Tu gi, kada meldies, įeik į savo kambarį ir, užsidaręs savo duris, melsk savo Tėvą slapčia; ir tavo Tėvas, kurs mato slaptoje, tau atsilygins“. Tačiau šiais žodžiais V. Jėzus visai nesmerkia išorinio garbinimo. Jais smerkia tik netinkamą, dėl žmonių akių daromą garbinimą. Paimti drauge su kontekstu šie žodžiai tą aiškiai rodo: „Ir kad meldžiatės, nebūkite kaip veidmainiai, kurie mėgsta melstis stovėdami sinagogose ir gatvių kampuose, kad būtų žmonių matomi“ ir t. t. (Mat. 6, 5).

Eidama Kristaus mokslu, Bažnyčia nuolat rūpinasi tobulinti išorinio Dievo garbinimo rūšis bei formas, kad jos tikrai pritiktų dvasiniam Dievui ir protingajam žmogui. Dėl to ji, kiek galėdama, gražina dailina savo maldos namus, įveda čion visokių žmogaus genijaus laimėjimų meno bei technikos srityse. Tuo budu daugelis katalikų maldos namų yra tiki dailenybių muziejai. Kiekviena šalis turi jų nemaža. Jų priekyje eina Romos bažnyčios.

Tačiau Bažnyčia rūpinasi ne tik Dievo garbinimą pagražinti. Ji stengiasi, kad tas garbinimas eitų drauge su geru, šventu žmonių gyvenimu. „Taigi, aš maldauju jus, broliai, dėl Dievo gailėstingumo, parodykite savo kūnus kaip gyvą, šventą, Dievui tinkamą auką; tai bus jūsų protingas tarnavimas Dievui“ (Rom. 12, 1),

„Tikras ir nesuteptas maldingumas Dievo ir Tėvo akivaizdoje yra toks: lankyti našlaičius ir našles jų sielvarte ir sergėti save nesuteptą šiuo pasauliu“ (Jok. 1, 27).

§ 25. Malda.

1. Maldos sąvoka. 2. Jos reikalingumas. 3. Kada reikia melstis.

1. Malda yra kalba su Dievu (Šv. Augustinas). Kalbėdamas su įžymiu ar brangiu asmeniu, žmogus užmiršta visus pašalinius dalykus, į savo kalbą įdeda visą sielą. Įžymesnės gi ir brangesnės būtybės už Dievą negali būti. Ir kalbėdamasis su Dievu — melsdamasis, žmogus užmiršta visus žemės reikalus ir visas savo galias, visą sielą pakelia į Jį. Dėl to kiti sako, kad malda

yra sielos pakėlimas į Dievą. Tas pakėlimas sielos gali reikšdintis atitinkamais jausmais, mintimis, žodžiais ir t. t.

Iš pasakyto aišku, kad šaltas protavimas ar skaitymas dar nėra malda. Malda bus, kada šie veiksmai daromi su pakelta į Dievą širdimi, kada jie jungiami su atitinkamais jausmais.

Malda yra natūralinis religijos reiškiny. Ji yra taip pat visuotinė, kaip ir religija. Visos tautos turi šiokių ar tokių maldų. Pav., senovės graikai turėjo maldų, kurias kalbėdavo žmonės kasdieniniame gyvenime, ir kurias kalbėdavo visi bendrai. Šias viešąsias maldas jie kalbėdavo pradėdami koki svarbų žygį. Tokias maldas yra kėlęs Atėnų laivynas, plaukdamas į Sicilijos žygį (415 m. pr. Kr.). „Žmonėms sulipus ir viską susinešus į laivus, kuriais jie turėjo išplaukti, vamzdžiu buvo duotas ženklas visiems nutilti. Tada jie atlaikė įprastines kelionės maldas, ne atskirai kiekvienam laive, bet visi bendrai, paskui heroldą“ (Thukydides 6, 32).

Malda galima garbinti Dievas, dėkoti Jam už suteiktas malones, prašyti naujų. Dėl to malda yra garbinamoji, dėkotoji ir prašomoji.

2. Malda yra būtinai reikalingas žmogui dalykas. Jos reikalingumas eina iš žmogaus prigimties. Mūsų Išganytojas daugelį kartų yra jį pabrėžęs.

a. Malda yra įgimtas žmogui dalykas, kaip religijos bei dieviškųjų dorybių išreiškėja. Tačiau ji yra ne tik jų išreiškėja. Malda yra jų gaivintoja ir ugdytoja: be maldos antgamtinės dorybės visai neįmanomos. Kas nesimeldžia, tas antgamtiniam gyvenimui miręs. Dėl to malda yra vadinama sielos kvėpavimu. Kaip be kvėpavimo nėra kūno gyvybės, taip be maldos nėra antgamtinės sielos gyvybės. Be jos negalima pasiekti didysis žmogaus tikslas — amžinoji laimė.

b. Maldos reikalingumą daug kartų yra nurodęs ir V. Jėzus. Jis pats daug meldavosi, dažnai per ištisas naktis. Savo mokytinius išmokė naujosios, Tėve mūsų, maldos. „Jis pasakė jiems taip pat prilyginimą apie tai, kad visumet reikia melstis ir nepailsti“ (Luk. 18, 1).

Jo pasakytas prilyginimas toks. Kartą gyvenęs nedoras teisėjas. Viena našlė kasdien jį prašinėjo, kad apgintų ją nuo priešo. Tas teisėjas ilgai nenorėjo: pagaliau nesikentė ir ją apgynė. Aiškindamas šį prilyginimą, V. Jėzus kalbėjo: „Argi Dievas negintų teisių savo išrinktųjų, šaukiančių į Jį dieną ir naktį, ir ar gaištų jiems padėti?“ (Luk. 18, 7). Už maldą Išganytojas žadėjo įvairių malonių. „Prašykite, ir bus jums duota, ieškokite ir rasite, klabinkite, ir bus jums atidaryta“ (Mat. 7, 7).

Pasitaiko žmonių, kur prašomąją maldą išjuokia. Jie sako: gamtos vyksmas eina tam tikrais įstatymais, o ne savavališkai Dievo tvarkomas; dėl to malda nieko negali padėti. Netiesa. Daugelis dalykų, kurių žmonės Dievą prašo, pareina visai ne nuo tų nekintamųjų gamtos įstatymų, bet nuo laisvosios to ar kito žmogaus valios. Pagaliau nė prieš tuos nekintamuosius įstatymus žmogus, nekalbant jau apie Dievą, nėra bejėgis. Galingoji mūsų civilizacija rodo, kad žmogaus dvasia gali juos valdyti ir naudingam darbui vartoti. Jeigu žmogus sugeba gamtos jėgas savo naudai pakreipti, argi to negalėtų Dievas?

Tačiau ir tenai, kur nelaime neišvengiama, malda neliaka be naudos. Ji stiprina žmogaus dvasią, padeda nugalėti ar bent nukęsti nelaime. Tad Dievo pagalbai turi plačią dirvą ir nesigriebdama stebuklų, kurių nei neigti, nei lengvamaniškai visur laukti nedera.

Malda neprieštarauja nė Dievo sprendimų amžinumui bei nekintamumui. „Mes meldžiamės ne tam, kad Dievo sprendimą pakeistume, bet, kad gautume tai, ką Dievas dėl mūsų maldos jau prieš amžius yra nusprendęs“ (Šv. Tomas Akv.).

3. Prigimtinis ir pozityvinis Dievo įstatymas reikalauja melstis. Bet kada ir kiek reikia melstis, įstatymas nenurodo. V. Jėzus sakydamas, kad „visumet reikia melstis“ turėjo galvoje ne nuolatinę lūpų malda, bet maldingąją nuotaiką, arba intenciją, daryti visa Dievo garbei. Ranka prie darbo, širdis prie Dievo — tokia šių Kristaus žodžių prasmė.

Maldos dalyką smulkiau nurodo Dievo įstatymo skelbėja ir aiškintoja Bažnyčia. Ji moko, kad turime melstis dalyvaudami pamaldose, imdami šv. Sakramentus; be to, reikia melstis užėjus pagundai ir ypačiai mirties pavojuje. Sunkiai sergantiems Bažnyčia griežtai įsako imti paskutinius sakramentus ir melstis, bent Jėzaus vardą taryti.

Eidami V. Jėzaus žodžiais „visumet reikia melstis“, katalikai kalba rytines, vakarines, valgio, darbo ir daugelį kitokių maldų. Nors nėra griežto įsakymo laikytis šio papročio raidės, tačiau kas visai jo nesilaiko ir kalba tik įsakytines maldas, tas neišpildo Kristaus įsakymo dvasios.

Visi įžymieji dorovės didvyriai labai daug meldavosi. Jie nesitenkindavo tik visus savo darbus pavesdami Dievui, bet ir šiaip buvo maldos žmonės. Pavyzdžiui galima paminėti šv. Tomas Akv., Pranciškus Ksaveras ir daugybę kitų, tiek kunigų bei vienuolių, tiek šiaipjau žmonių.

§ 26. Maldos ypatumai.

1. Bendrieji maldos ypatumai. 2. Prašomosios maldos ypatumai. 3. Maldos formulos. 4. Dvasiškas skaitymas bei mąstymas.

1. Žymiausieji maldos ypatumai yra du: dėmesys ir nuolankumas.

a. Meldžiantis negana tik lūpomis kalbėti maldos žodžius. Į maldą reikia sutelkti visas dvasios galias. Kitaip sakant, reikia melstis su dėmesiu. J. Kristus smerkė pariziejų maldą dėl to, kad „šita tauta gerbia mane lūpomis, jų gi širdis toli nuo manęs“ (Mat. 15, 8).

Dėmesio reikalingumą meldžiantis gražiai nusako šv. Kiprijonas: „Kaip tu gali norėti, kad tave meldžiantį Dievas išgirstų, jeigu tu pats savęs negirdi“ (de Or. Dom. 31).

b. Melstis reikia nuolankiai, neieškant iš to sau garbės ar ko kito. „Ir kad meldžiatės, nebūkite kaip veidmainiai, kurie mėgsta melstis stovėdami sinagogose ir gatvių kampuose, kad būtų žmonių matomi“ (Mat. 6, 5).

Kaip jau žinome, šiais žodžiais Išganytojas smerkia ne pačias viešąsias maldas, bet pariziejų veidmainišką maldingumą. Viešąsias maldas Jis pats lankydavo, ir savo mokiniams liepė jose dalyvauti: „Nes kame du ar trys susirinkę mano vardu, ten aš esu jų tarpe“ (Mat. 18, 20).

Melsdamiesi katalikai vartoja tam tikrų priemonių išreikšti bei palai-
kyti savyje maldos nuotaiką, būtent: klaupia, susiima rankas, bažnyčias ir
savo butus puošia religiniais paveikslais ir t.t. Daugelį tokių dalykų ir Baž-
nyčia įsivedė į savo Liturgiją.

2. **Prašomoji malda**, kuria norime išprašyti iš Dievo ko-
kių malonių, privalo dar tam tikrų savumų.

a. Nedorėjo teisėjo (plg. § 25, 2), prašančio bičiulio (Luk.
11, 5) prilyginimai moko, kad prašomoji malda turi būti pa-
tvarti. Jeigu tuojau Dievas neišklauso, nereikia nusiminti ir ma-
nyti, kad jau visai neišklausys.

b. Prašyti reikia su pasitikėjimu, kad Dievas išklausys.
Čia turime atsiminti V. Jėzaus žodžius: „Ir visa, ko tik prašysite
maldoje tikėdami, gausite“ (Mat. 21, 22).

c. Dėl žinojimo ribotumo mes nekartą prašome tokių da-
lykų, kurie mums būtų žalingi. Dievas pats geriausiai žino, ko
mums reikia. Todėl, bet ko prašydami, turime Jam pačiam pa-
vesti spręsti — suteikti mums tą prašomąjį dalyką, ar nesuteikti.
Kitaip sakant, ko prašydami, turime pavesti save Dievo
valiai. Tokios maldos pavyzdį duoda pats V. Jėzus. Savo
maldą Alyvų sode Jis taip baigia: „Tėve, jei nori, atimk šitą tau-
rę šalin nuo manęs. Tačiau tebūna ne mano valia, bet tavo“
(Luk. 22, 42).

Dažnai mūsų prašomosios maldos lieka neišklausytos. Jokūbas ap-
paaškina, dėl ko taip atsitinka: „Prašote ir negaunate, nes negerai prašo-
te“ (Jok. 4, 3). Tų maldos negerumų gali būti trys. 1. Mes patys negerai
prašome — mūsų malda neturi reikiamųjų ypatumų. 2. Negerų, žalingų da-
lykų prašome. 3. Mes patys melsdamiesi esame negerai — neturime pašven-
čiamosios malonės.

3. Jau žinome, kad malda yra kalba su Dievu. Kalbėti gi
gali kiekvienas žmogus. Tad ir maldą susidėti gali kiekvienas. Die-
vą mylintieji žmonės yra jų daugybę sudėję. Jos yra surašytos
ir išleistos tam tikrose knygose. Kas nenori ar negali pats su-
dėti, gali kalbėti jas iš knygų. Kai kurias iš tokių maldų Bažny-
čia yra pasirinkusi savo viešosioms iškilmėms.

Iš visų maldų gražiausia yra Tėve mūsų, kurios mus V. Jėzus iš-
mokė. Dėl to ji ir vadinama *Viešpaties malda*. Joje sudėta visa, ko
žmogus turi melsti. Jos pradžioje kreipiamės į Dievą, vadiname Jį mūsų
Tėvu. Toliau išdėstome septynis mūsų reikalus, arba prašymus. Dviem pir-
maisiais išreiškiame savo gyvenimo tikslą. Du tolesnieji nurodo priemones
šiam tikslui siekti. Trimis paskutiniais prašome nukreipti nuo mūsų visa
pikta.

4. Iš maldos lyčių reikia atskirai paminėti dvasiškas skai-
tymas ir mąstymas. Maldingieji žmonės yra parašę daug gražių
knygų apie Dievą, Jo apreiškąjį mokslą, apie įžymiuosius Jo
tarnus. Atsidėję skaitydami tokius raštus, mes patys užsidedame
Dievo meile, noru Jam tarnauti. Toks skaitymas yra geriausia
priemonė religiniams jausmams stiprinti ir religiniam susiprati-

mui kelti. Kada tokius raštus skaitydami darome atitinkamų religinių išvadų ir taikome jas savo gyvenimo reikalams, toks skaitymas yra viena iš geriausių maldos lyčių.

Toks skaitymas bei mąstymas religiniam gyvenimui yra būtinai reikalingas. Religiniai bei doroviniai poveikiai, kuriuos gauname iš religijos pamokų, pamokslų, greit išgaruoja iš galvos tam, kas pats tais dalykais nesidomi, nemąsto apie amžinuosius dalykus ir nedaro atitinkamų išvadų savo gyvenimui.

Religinis mąstymas galima daryti bet kada: namie ir bažnyčioje per pamaldas. Tik reikia, kad mąstyme, kaip ir kiekvienoje maldoje, dalyvautų ne tik protas, bet ir širdis. Smulkesnių žinių apie mąstymą galima rasti tam tikrose knygelėse.

§ 27. Šventadienio šventimas.

1. Šventadienio prasmė. 2. Švenčiamosios dienos. 3. Šventadienio maldos. 4. Šventadienio poilsis. 5. Socialinė šventadienio reikšmė.

1. Apreikštoji religija labai iškelia socialinę žmonių gyvenimo pusę. Ji moko, kad visi žmonės yra broliai, kad jie sudaro vieną mistinį kūną (1. Kor. 10, 17). Šis socialinis pradas eina per visą krikščionių tikėjimo bei dorovės mokslą. Jis aiškėja ir iš krikščionių maldų. Pats V. Jėzus Tėve mūsų maldoje parodė, kad reikia melstis ne tik už save, bet ir už artimą, ir už visą žmoniją.

Socialinė krikščionių religijos bei maldos dvasia traukte traukia krikščionis rinktis į tam tikras vietas ir bendrai garbinti Dievą, kelti bendras pamaldas. Tačiau tokios bendros pamaldos būtų neįmanomos, jeigu nebūtų dienų, ypatingai pavestų Dievo garbinimui.

2. Jau Sen. Įstatyme Dievas buvo įsakęs vieną savaitės dieną pavesti Jo garbei, ją švęsti. „Atsimink, kad švęstumei subatos dieną“ (2. Moz. 20, 8). Jis pats nurodė ir kaip tą dieną praleisti. „Septintoje dienoje yra Viešpaties, tavo Dievo, subata; joje nedirbsi jokio darbo“ (2. Moz. 20, 10).

Krikščionys, vietoje šeštadienio, ėmė švęsti sekmadienį. Tą dieną įvyko svarbiausieji atpirkimo istorijoje dalykai: V. Jėzus kėlėsi iš numirusių, buvo atsiųsta Sv. Dvasia. Dėl to krikščionys ir ėmė švęsti sekmadienį.

Be sekmadienio, J. Kristaus mokslo aiškintoja Bažnyčia įvedė ir daugiau švenčių, kuriomis mini svarbesnius Išganytojo gyvenimo įvykius, tikėjimo paslaptis, nepaprastus Dievo tarnus ir t. t.

Bažnyčia turi tokią daugybę svarbių įvykių, šventų asmenų, kad ji kasdien ką nors mini, turi kokią iškilnę. Daugumas tų iškilnių tik Liturgijoje minima. Tikintieji gi gali jas švęsti, arba ne. Atskirų vietų tikintieji kai kurias iš tų neprivalomųjų iškilnių pasirenka ir pakelia sau šventėmis. Dėl to vienur yra švenčiamos vienos tų neprivalomųjų švenčių, kitur — kitos.

3. Šventadienis yra skirtas Dievui garbinti. Dėl to svarbiausias tos dienos reikalas — malda, bendras Dievo garbinimas. Nuo pat krikščionystės pradžios šventadieniais laikomos viešos, iškilmingos pamaldos, ir tikintieji, kas tik gali, jose dalyvauja. Bažnyčia rūpinasi, kiek galėdama, šias pamaldas gražinti. Tam reikalui ji turi nuostabiai gražią Liturgiją.

Liturgijos centras yra šv. Mišių auka. Jose nužengia iš dangaus pats vyriausias kunigas—mūsų Išganytojas ir nekruviniu būdu kartoja savo kryžiaus auką. Mišiose tikinčiųjų maldos susivienija su V. Jėzaus malda ir auka už visą žmoniją. Čia išnyksta visos laiko bei erdvės ribos, kurios skiria tris didžiąsias Dievo karalystės provincijas: kovojančiąją, kenčiančiąją ir triumfuojančiąją Bažnyčias; jų visų nariai naudojasi Kristaus aukos teikiama palaima, kiek tik kam reikia. Šią visuotinę, laiką bei erdvę nugalinčią, Mišių reikšmę gražiai atvaizdavo Caldero „Pasaulio Mišių“ kūrinyje.

Sv. Mišios yra kilniausioji malda ir gausiausioji malonių versmė tiek visai žmonijai, tiek atskiram žmogui. Dėl to Bažnyčia kiekvieną šventadienį visus savo narius šaukia ir griežtai įsako bent-vienų Mišių išklausyti. Nuo šios pareigos tik svarbi priežastis kataliką atleidžia. Kas gi be tinkamos priežasties visas Mišias ar žymią jų dalį apleidžia, tas sunkiai nusideda.

4. Šventadienio tikslas reikalauja ne tik Mišių klausyti, bet visą tą dieną pavesti savo dvasios reikalams bei Dievo garbei. Šventadienį reikia atidėti į šalį kasdieninius reikalus, pakilti aukščiau žemės dalykų ir susirūpinti amžinuoju gyvenimu.

Norėdama palengvinti žmonėms tinkamai šventadienį praleisti, Bažnyčia įvedė jau Sen. Įstatyme buvusį šventadienio poilsį. Kaip tik gavo laisvės prie Konstantino Didžiojo, ji uždraudė šventadienį dirbti sunkiuosius, viešuosius bei triukšminguosius darbus. Tik svarbi priežastis leidžia šį Bažnyčios draudimą laukti. Kas gi ilgesnį laiką (apie 2 vai.) šventadienį be svarbios priežasties tokį darbą dirba, tas sunkiai nusideda.

Labai netikęs mūsų krašte paprotys šventadieniais daryti visokias iškilas, medžiokles ir t. t., kurios pradedamos anksti rytą, ir baigiamos visai nekaip. Panašūs dalykai ne tik niekais verčia šventadienio tikslą, bet neleidžia nė Mišių išklausyti. Apie tokių darbų dalyvius šv. Augustinas rašo: „Geriau, kad jie visą dieną groivius kastų“.

5. Šventadienio šventimas ir socialiniu atžvilgiu labai naudingas. Ypačiai žymi jo reikšmė žemesniųjų luomų žmonėms įvairios rūšies samdininkams.

a. Tik šventadienį darbininkas gali pasilsėti. Kad ne šventadienio poilsis, greitai išsektų jo pajėgos ir jis visai sunyktų. Visą laiką paskendęs darbe, jis neturėtų kada susirūpinti dvasios reikalais ir taptų darbo vergas.

b. Be šventadienių būtų tiesiog neįmanomas darbininkų šeimos gyvenimas. Šiokiomis dienomis jie visi išsiskirsto prie darbo. Tik šventadienį tegali jie susirinkti ir visi drauge dieną praleisti.

c. Šventadienis artina įvairių luomų žmones. Čia visi lygūs: visi tą dieną lygiai laisvi, visi eina į tas pačias bažnyčias, ima tuos pačius sakramentus, meldžiasi tam pačiam Dievui, visi pasijunta esą lygūs Jo vaikais. Tuo būdu šventadienis lygina žmonių skirtingumą ir ugdo solidarumą.

Dėl tokios didelės šventadienių šventimo reikšmės, jais turi rūpintis ir valstybės vyriausybė. Ji turi atitinkamais įstatymais sudrausti piktos valios darbdavius ir įgalinti darbo žmones bent šventadienį pasilsėti bei savo reikalais susirūpinti.

§ 28. Pasninkas.

1. Pasninko sąvoka. 2. Jo įsakymo kilimas. 3. Bažnyčios įsakytieji pasninkai. 4. Pasninko reikšmė.

1. Dievas garbinti galima ne tik iškilmingas šventes švenčiant, maldas kalbant ar aukas aukojant. Jis galima garbinti ir Jo garbei išsižadant kokio leidžiamo malonumo, tą išsižadėjimą aukojant Jam. „Jei kas nori eiti paskui mane, tegul pats savęs išsižada, tegul ima savo kryžių ir teseka mane“ (Mat. 16, 24). Iš čia yra kilus krikščioniškoji *askezė*. Askezė yra ne kas kita, kaip, savęs nugalejimu bei santūra, lenkimas juslinių galių dvasiai ir Dievo valiai.

Viena iš tokių askezės priemonių yra susitūrėjimas nuo tam tikrų valgių, arba *pasninkas*. Nuo valgių čia susitūrima ne dėl to, kad jie būtų negerai ar nešvarūs, bet dėl Dievo garbės ir noro išstbulinti savo asmenybę.

2. Pasninką, kaipo Dievo garbinimo priemonę, žino visos tautos. Apreikštojoje religijoje jis vartojamas nuo pat pradžios. Pirmasis Dievo įsakymas žmonėms rojuje buvo savotiško pasninko įsakymas. Izraelitams buvo paskirtos pasninkauti tam tikros dienos.

Nauj. įstatyme V. Jėzus savo mokslu ir pavyzdžiu parodė pasninko vertybę ir reikalingumą. Pradėdamas savo viešąją veikimą, Jis 40 dienų pasninkavo. Pasninkauti Jis liepė ir savo mokiniams (Mork. 2, 20).

Eidami savo Mokytojo mokslu bei pavyzdžiu, pirmieji krikščionys daug pasninkaudavo. Tik jau jie pasninkavo ne izraelitų pasninkus, bet įsivedė kitus, tokius, kurie tiko Atpirkimo paslaptims minėti. Vėliau Bažnyčia tuos pasninkus sutvarkė ir išleido visiems privalomą pasninko įsakymą.³

3. Bažnyčios pasninko yra dvi rūšys: tikrasis pasninkas ir santūra (abstinencija). Santūros dieną draudžiama valgyti mėsos; nemėsiškų gi valgių galima valgyti kiek ir kada tik nori. Pasninko dieną galima valgyti viską (ir mėsą), bet tik vieną kartą dienoje. Kitus gi kartus pasninko dieną galima tik užkąsti, ir tai jau be mėsos.

Senovėje pasninkas visada eidavo drauge su santūra: pasninko dienos būdavo drauge ir santūros dienos. Vėlesniaisiais

gi laikais Bažnyčia, atsižvelgdama į pasunkėjusias darbo bei gyvenimo sąlygas, atskyrė santūrą nuo pasninko: vienas dienas paliko tik santaros dienomis, kitas — tik pasninko. Ir tokių dienų skaičių žymiai sumažino.

Pasninko papročiai kiekviename krašte yra šiek tiek kitoki. Jų reikia ir laikytis. Kurios dienos ir kaip reikia pasninkauti, yra skelbiama parapijų bažnyčiose.

Bendrieji, visoje Katalikų Bažnyčioje privalomi, pasninko įsakymai šitaip sako:

Santūros dienos yra visi penktadieniai;

pasninko dienos yra visos gavėnios dienos;

Santūros ir pasninko drauge yra šios dienos: Pelenų diena (pirmasis gavėnios trečiadienis), visi gavėnios penktadieniai ir šeštadieniai, metų ketvirčių trečiadieniai, penktadieniai ir šeštadieniai, ir keturios vigilijos: Sekminių, šv. Panelės į Dangų Ėmimo (Žolinė), Visų Šventųjų ir Kalėdų (kučia).

Sekmadieniais ir kitomis privalomųjų švenčių dienomis visoki pasninkai išnyksta. Didįjį Šeštadienį pasninkas ir santūra pasibaigia popiet. (C. I. C., can. 1252).

4. Pasninkas turi reikšmės ne tik kaip Dievo garbinimo priemonė, bet ir kaip dorovės ugdomasis veiksnys.

a. Pasninkas padeda tvardyti žemesniąsias žmogaus galias ir palenkti jas dvasiai. Jis įgalina žmogų pakilti aukščiau kūno reikalų. Šia mintimi eidama, Bažnyčia įvedė vad. vigilijų pasninkus, kad tikintieji geriau pasiruoštų tikėjimo paslaptis minėti.

b. Pasninkas yra žymi atgailos priemonė. Iš laisvos valios išsižadėdamas kokių malonumų, žmogus atsilygina Dievui už netikusį žemiškųjų gėrybių vartojimą.

Dėl tokios dalelės pasninko vertybės Bažnyčia jį įsako visiems suaugusiems žmonėms. Santūra privaloma visiems katalikams, kurie jau suėję 7 metus. Pasninkas gi privalomas visiems nuo 21 (pabaigtų), ligi 60 metų (pradėtų). Kuris šio amžiaus žmogus dėl bet kokių priežasčių negali pasninkauti, tas turi išsirūpinti iš savo klebono dispensą.

§29. Kiti Dievo garbinimo būdai.

1. Draudžiamosios dienos. 2. Maldingosios kelionės. 3. Įžadas. 4. Priesaika.

1. Bažnyčia rūpinasi, kad jos nariai tinkamai pasiruoštų svarbiuosius Atpirkimo įvykius minėti, kad ruošdamiesi sutvarkytų savo dvasios reikalus. Šiam reikalui, be vigilijų pasninkų, ji vartoja ir kitų priemonių. Prieš svarbiausias metines šventes, Kalėdas ir Velykas, ji įvedė vad. draudžiamąsias dienas. Tai yra adventas ir gavėnia. Šiuo metu Bažnyčia reikalauja nekelti triukšmingų pokylių, vestuvių, šokių ir t. t. Be to, kiekvienas žmogus turi pats išsižadėti vieno kito leidžiamo malonumo, daugiau daryti gerų darbų, apskritai imant, rimčiau susirūpinti dvasios reikalais.

Gavėnios metu Bažnyčia reikalauja atlikti dar vieną svarbų dalyką: apie Velykas priimti Šv. Sakramentą. Šis įsakymas yra labai griežtas. Kas jo neišpildo, tas sunkiai nusideda, tas nėra gyvas Bažnyčios narys.

Velykinės Komunijos įsakymas galima pildyti nuo Užgavėnių ligi Šv. Trejybės. Tačiau šis įsakymas nurodo tik minimumą. Katalikas negali tenkintis tik kartą metuose priėmęs Šv. Sakramentą. Gyvojo tikėjimo dvasia, Komunijos vertybė, iš jos gaunamų malonių gausumas versta verčia, kad kiekvienas katalikas kuo dažniausiai ją priiminėtų.

2. Tam tikromis dienomis ar metais Bažnyčia ruošia iškilmingas procesijas bei keliones. Vienos jų daromos čia pat, kitos — toliau, kitos ir labai toli, į žymiąsias religinių atžvilgiu vietas: Palestiną, Romą ir t. t. Kada tokios procesijos ar kelionės atliekamos maldingai, prieinama išpažinties, priimama Komunija, jos yra tinkama Dievo garbinimo priemonė. Be to, jos yra ir Kristaus reikalaujamas viešas tikėjimo išpažinimas. Jos gaivina dalyvaujančiųjų tikibinę dvasią, didina jų religinį pasiryžimą bei uolumą.

Ir ši Dievo garbinimo priemonė nėra pačių krikščionių išrasta. Ją turėjo izraelitai ir daugelis kitų senovės tautų. Krikščionys jai suteikė kitoki, kilnesnį turinį. Mūsų religinėms procesijoms pradžią davė pats Kristus, iškilmingai jodamas į Jeruzalę. Tada entuziazmo pagauti žmonės klojo Išganytojui po kojų savo drabužius, palmių šakas ir, didžiu balsu šaukdami, Jį garbino. Išganytojas ne tik nepaikė šio minios entuziazmo, bet gynė ją nuo pariziejų priekaištų ir kalbėjo: „Sakau jums, jei šitie tylės, akmenys šauks“ (Luk. 19, 40).

3. Kaip jau žinome, Krikščionių religijoje yra ne tik įsakymų, bet ir patarimų (žiūr. § 16). Patarimus vykdydamas žmogus gali iš laisvos valios daryti Dievui aukų. Čia jis turi progos parodyti savo religinę iniciatyvą, uolumą. Kada žmogus šiokių ar tokių būdu užsideda sau pareigą bet ką daryti Dievo garbei, turime įžadą. Įžadai paprastai daromi iš neprivolomų dalykų. Tačiau galima įsižadėti ir įsakymas ypač uoliai pildyti.

Įžadas yra didžiausia auka, kokią tik žmogus gali daryti, įsižadėdamas žmogus aukoja Dievui didžiausią savo gėrybę — laisvą valią. Įžadas ir pačiam žmogui turi didelės reikšmės. Užsidedamas sau pareigą ką daryti, žmogus duoda pastovų tikslą bei linkmę savo dažnai svyruojančiai valiai ir tuo būdu įsigalina visumet pildyti savo pasiryžimą.

Įžadas yra svarbus dalykas. Jį nepildydamas, žmogus sunkiai įžeidžia Dievą, kuriam yra įsižadėjęs. Geriau visai jo nedaryti, nekaip padarytas laužyti. Dėl to, įžadas darant, reikia gerai apsvarstyti, ar bus galima jį išpildyti.

Įžadas privalo tam tikrų sąlygų. Jis turi būti daromas iš laisvos valios. Iš prievartos padarytas įžadas negalioja.

Kada įžadas tampa betikslis, ar negalimas išpildyti, jis savaime išnyksta.

Kam padarytasis įžadas labai sunku išpildyti, tas gali prašyti Bažnyčios vyresnybės dispensos. Tačiau lygiai geru ar geresniu darbu įžadą gali pakeisti įsižadėjusis.

4. Dar lieka paminėti vienas Dievo garbinimo būdas—prie-sai-ka. Prisiekdamas žmogus šaukiasi Dievą savo liudytoju. Taip darydamas, žmogus išpažįsta savo tikėjimą, ima Dievą aukščiausiuoju bei teisingiausiuoju Teisėju, ir tuo būdu Jį garbina.

Tačiau tiesioginis priesaikos tikslas yra kitas. Ji vartojama kelti bei palaikyti žmonių santykiuose pasitikėjimui ir teisingumui. Kada žmogaus liudijimo negana, arba kada norima jį sustiprinti, vartojama priesaika. Tik čia reikia atsiminti 2-is Dievo įsakymas: netark savo Viešpaties vardo be reikalo. Dėl to priesaika vartoti galima tik labai svarbiais atsitikimais, arba kada teisėta vyresnybė to reikalauja. Be to, ji vartoti reikia visada teisingai. Kas netaisybę prisiekdamas, sakytų ar darytų, tas labai įžeistų Dievą.

Priesaika vartojama visur. Neneigė jos nė Kristus (Mat. 26, 63). Tiesa, Jis yra pasakęs: „Aš gi jums sakau, kad visai neprisiektumėte... Jūsų šneka tebūna: taip, taip; ne, ne; kas gi virš to, tai eina iš pikto“ (Mat. 5, 3 it). Tačiau šie Išganytojo žodžiai priesaikos nesmerkia, tik sako, kad ji „eina iš pikto“, t. y. iš žmonių neteisingumo bei neišitikimumo.

Priesaikos forma bei žodžiai nėra griežtai nustatyti. Jie gali būti bet koki. Tik turi būti pažymėta, kad ji daroma Dievo vardu. Kitaip būtų ne priesaika, bet paprastas pasižadėjimas.

§30. Šventųjų garbinimas.

1. Šventųjų garbinimo pagrindas. 2. Jo esmė. 3. Šv. Panelės garbinimas. 4. Šventųjų paveikslų bei relikvijų garbinimas.

1. Katalikų Bažnyčia, visu platumu vykdymą J. Kristaus mokslą, vartoja dar vieną—netiesioginį Dievo garbinimo būdą, būtent: duoda Jam garbę per didžiuosius Jo tarnus-šventuosius. Šis garbinimas visai atitinka žmogaus prigimtį ir yra pagrįstas J. Kristaus mokslu.

a. Sveikas protas reikalauja, kad kiekviena organizacija atatinamu būdu pagerbtų savo įžymiuosius narius. Visos organizacijos kelia tokių savo narių sukaktuves, stato jiems paminklus ir t.t. Panašiai elgiasi ir Bažnyčia. Ji saviškai pagerbia nepaprastomis dorybėmis pasižymėjusius Dievo karalystės vykdytojus: kelia jų šventes, jų atvaizdais puošia maldos namus ir t.t.

b. Šventųjų garbinimas eina iš Katalikų tikėjimo esmės. Pagrindinė mūsų tikėjimo dogma sako, kad visi Bažnyčios nariai sudaro vieną bendruomenę, arba kūną, kurio galva yra pats Kristus (1. Kor. 10, 17). Vieni šios bendruomenės nariai jau viešpatauja danguje, kiti valosi nuodėmių likučius skaistykloje, dar kiti tebekovoja žemėje. Nors įvairiose vietose būdami, šios bendruomenės nariai vieni kitiems padeda. Dėl to visai pritinka, kad žemėje kovojantieji Bažnyčios nariai kreipiasi pagalbos į tuos savo brolius, kurie jau gyvenimo kovą yra laimėję, kurie jau yra danguje. Tas gi kreipimasis bei prašymas pagalbos ir yra ne kas kita, kaip jų garbinimas.

2. Kai kas Katalikų Bažnyčiai prikiša, kad ji žmonėms (šventiesiems) duodanti dieviškąją garbę. Visai ne. Šventųjų gar-

binimą Katalikų Bažnyčia griežtai skiria nuo Dievo garbinimo. Šį skirtumą yra nurodžiusi jau Smirnos Bažnyčia, pranešdama apie šv. Polikarpo mirtį (155 m.): „Jėzų Kristų mes garbiname kaipo Dievo Sūnų; kankinius gi teisingai branginame, kaipo Viešpaties mokinius ir sekėjus dėl jų nepaprastos savo Mokytojo ir Karaliaus meilės“ (Mart. s. Polic. c. 17).

Iš šio pranešimo matyti, kaip Bažnyčia skiria Dievo garbinimą nuo šventųjų garbinimo. Dievą Bažnyčia garbina kaipo aukščiausiąjį Viešpatį; šventuosius gi—kaipo Jo tarnus, Jo karalystės karžygius. Dievą garbina dėl Jo paties tobulumo; šventuosius gi dėl malonių, kurias iš Dievo gavę jie tinkamai suvartojo. Dėl to kreipdamiesi į Dievą, mes sakome: pasigailėki mūsų; meldamiesi gi į šventuosius, sakome; melskitės už mus.

Be to, kiekvienas katalikas žino, kad šventieji tokių didelių dorybių yra įsigiję ne tiek savo jėgomis, kiek Dievo malonės pagalba. Dėl to, garbindami šventuosius, mes garbiname patį Dievą, Jo maloningumą bei gailestingumą. Kaip, pagerbdami atstovą ar tarną, mes pagerbiame jo viešpatį, taip ir garbindami šventuosius, mes garbiname jų Viešpatį, Dievą.

3. Iš visų šventųjų ypačiai garbinama Švenčiausioji Marija. Dievo atsiųstasis angelas ją sveikino: „Sveika, malonės pilnoji, Viešpats su tavimi; tu pagirta tarp moterų“ (Luk. 1, 28). Ji visą gyvenimą buvo be nuodėmės. Ji labiausiai mylėjo savo Sūnų J. Kristų, savo motiniška širdimi drauge su Juo kentėjo. Ir pats V. Jėzus labiausiai ją mylėjo ir labiau už visus išaukštino. Ji yra gražiausias mums paveikslas ir sėkmingiausia užtarytoja. Bažnyčia į ją kalba: „Atsimink, Švenčiausioji Panele Marija, jog negirdėta kad kas, šaukęsis tavęs, būtų likęs neišklaustas“.

Katalikas turi danguje ne tik Tėvą, bet ir Motiną. Nors ji, kaipo kūrinys, neapsakomai skirtinga nuo Kūrėjo, tačiau ypatinga Dievo malone ji nuostabiai išaukštinta. Iš begalinio širdingumo ir jautrumo, išganytojo Motina išprašo iš savo Sūnaus malonių ir taip jas gausiai skleidžia visiems reikalingiems, kad negali su ja susilyginti nė visi šventieji drauge.

4. Ir šventųjų paveikslų bei relikvijų garbinimas yra geras ir vertingas dalykas. Iš prigimimo žmogus yra linkęs turėti atvaizdus ar kokius daiktus atminimui tų asmenų ar įvykių, kurie jam brangūs. Labai pasižymėjusių žmonių atvaizdai bei palaikai renkami, dedami ir saugojami tam tikrose vietose, muziejuose. Tokias vietas lankydami, atsimename tų žmonių žygius, nuopelnus, užsidegame noru jais sekti.

Panašiai daro ir Bažnyčia. Ir ji renka ir saugoja savo didvyrių atvaizdus bei palaikus ir saviškai juos gerbia. Tie atvaizdai bei palaikai įžymiųjų Dievo tarnų, laikomi bažnyčiose ar mūsų butuose, nuolat mums primena tų Viešpaties kovotojų darbus, jų nugalėtas kliūtis. Jie žadina ir mus sekti jų pavyzdžiu, kovoti gyvenimo kovą ir ištesėti ligi galo.

§ 31. Nuodėmės Dievo garbinimo pareigai.

1. Indiferentizmas. 2. Netinkamas dvasinių gėrybių vartojimas. 3. Prietariai.

Dievo garbinimo pareigai nusideda, kas visai Jo negarbina (praktikos indiferentizmas), kas netinkamu būdu religines gėrybes vartoja ir kas kuriems neprideramą garbę duoda (prietariai).

1. Jau žinome, kad yra tokių žmonių, kurie religijos nesmerkia. Bet koks jų pačių tikėjimas, jie nė patys nežino. Tai teorijos indiferentai. Yra ir praktikos indiferentų. Šie sakosi esą tam tikro tikėjimo išpažintojai, pav., katalikai. Dažnai jie labai gražiai pakalba apie tikėjimo reikalingumą, apie jo dedamų pareigų svarbumą bei jų auklėjamąją reikšmę. Tačiau patys jie tų pareigų nepildo. Jie nepadaeda Bažnyčiai jos darbų dirbti, nesi-sieloja jos reikalais bei likimu. Kai kada, gyvenimo aplinkybių verčiami, jie net padeda Bažnyčiai. Tik taip darydami, jie ne tiek rūpinasi Bažnyčios reikalais, kiek savo tam tikrais sumetimais. Jiems religija ir Bažnyčia tiek reikalinga, kiek padeda jų tikslus siekti.

Indiferentai tikėjimo atžvilgiu yra „nei šilti, nei šalti“, ir dėl to jie bus pasmerkti (Apr. 3, 15).

Tokio indiferentizmo, ypačiai mūsų laikais, yra gausu. Nemaža jo ir mūsų tėvynėje. Svarbesnės šio dalyko priežastys yra mokykla, spauda, organizacijos ir t.t. Priestikiybinės ar bespalvės, vad. neutralinės, mokyklos įpratina iš mažens jau žmones abejingai žiūrėti į religijos pareigas. Tokios pat rūšies spauda šį abejingumą dar sustiprina. Nemaža čia daro ir nevienos tikybos asmenų moterystė, kurioje vaikai negauna tinkamo religinio auklėjimo. Indiferentinimo darbą atbaigia įvairios organizacijos, kurios viešai ar slaptai jį savo nariams skiepia.

Nuo indiferentizmo reikia skirti pilietiškąjį apykantą (toleranciją). Kaip teisingumas bei tiesos meilė reikalauja kovoti prieš klaidą (dogmatiskąjį netoleranciją), taip artimo meilė reikalauja gerbti klystančio asmenį ir drauge su juo dirbti visuomenės bei tėvynės naudai. Čia pravartu atsiminti šv. Augustino žodžiai: „Žudykite klaidą, tačiau mylėkite žmones“. ²

2. Dievo garbinimo pareigai nusideda ir kas netinkamu būdu vartoja bei taria Dievo ar šventųjų vardus (piktažodžiavimas), ir kas netinkamai elgiasi su religinėmis gėrybėmis (simonija ir šventvagystė).

Dievo šventumas bei didingumas reikalauja, kad apie Jį būtų su tinkama pagarba mąstoma ir kalbama. Pagarba pridera ne tik pačiam Dievui, bet ir Jo šventiesiems, ir visoms religinėms gėrybėms. Kas Dievą ar kurią religinę gėrybę mintimi ar žodžiu niekina, tas nusideda piktažodžiavimu. Šios nuodėmės sunkumas yra juo didesnis, juo vertingesnė gėrybė ir juo pikčiau niekinama.

Pagarba pridera ne tik pačiam Dievui, bet ir Jo kūriniams, ypačiai jų tobuliausiajam — žmogui. Dėl to nedera nė apie žmogų pikta atsiliepti, juo labiau pikta jam linkėti. Iš čia eina pravardžiavimo bei keiksmo piktnaudžiavimas.

Netinkamai religines gėrybes vartoja, kas neleidžiamu būdu jas įsigyja (simonija), kas neprisiruošęs jas priima ar šiaip veiksmu niekina (šventvagystė). Šios nuodėmės pavyzdžiu gali eiti be pašvenčiamosios malonės sakramentų ėmimas, Bažnyčios išniekinimas ir t.t.

3. Prietaras, tiksliai kalbant, yra klaidingas tikėjimas. Šia prasme prietarai yra stabmeldžių tikėjimas. Šiauresne prasme, prietaras yra nepagrįstas tikėjimas atgamtinėmis galiomis, arba iš paprastųjų dalykų laukimas nepaprastų, atgamtinių padarinių.

Dėl to krikščionys prietarais nusideda ne tikėjimo, bet Dievo garbinimo pareigai.

Krikščionių pasaulyje sutinkami prietarai yra užsilikę iš senovės pagonių papročių. Kai kada jų kyla ir iš naujųjų pažiūrų, kai tam tikri daiktai ar reiškiniai pradedama religišku kultu garbinti. Iš senovės užsilikusių prietarų pavyzdžiu gali būti įvairios priemonės ateičiai spėti, sveikatai grąžinti, turtams įsigyti. Iš naujųjų pažiūrų kilusių prietarų reikia pažymėti okultizmas, spiritizmas, teosofija, antroposofija ir t.t.

Okultizmo vardu eina visa eilė reiškinių. Jų visų bendras siekimas, atskleisti tą pasaulį, kuris yra už mums prieinamo gamtos vyksmo ribų. Kalbant apie okultizmą, reikia skirti dvi jo rūšys: mokslinis ir pasauližiūrinis. Mokslinis okultizmas, neseniai pramintas parapsichologijos vardu, vartodamas gamtos mokslo metodus, nori ištirti bei išaiškinti įvairius slaptinius reiškinius. Pasauližiūrinis okultizmas stengiasi tų reiškinių pagalba susižinoti su atgamtiniu pasauliu, ir iš čia gautų žinių susidaryti pasauližiūrą bei tikėjimą. Prieš mokslinį okultizmą nieko negalima sakyti. Tačiau pasauližiūrinis okultizmas yra smerktinas. Tai yra visai nevykusi, netikra priemonė svarbiausiems klausimams nagrinėti. Plačiai nekalbant apie okultizmo bei jo reiškinių vertybę, reikia pasakyti šiandien jau tikras dalykas, kad vad. medijų gaunamieji iš „ano pasaulio“ religiniai pranešimai visada atitinka pačių medijų pažiūras. Tad, nors okultizmas dar neišaiškintas, šis gaunamų pranešimų ypatumas verčia skeptiškai į juos žiūrėti.

Iš okultizmo, ypačiai iš jo šakos — spiritizmo, kilo naujas dalykas — teosofija. Ji nori tiesioginiu veizdėjimu pažinti julslems neprieinamąjį pasaulį. Ji skelbia, jog žmogus gali tam tikromis priemonėmis taip išsitobulinti, kad jam atsidaro visos likimo bei ano pasaulio uždangos. Įžymieji teosofijos pradai — karma ir reinkarnacija. Karma — tai toks neišvengiamųjų padarinių įstatymas; dėl jo visa, kas žmogų ištinka, yra paties žmogaus dabartinio ar ankstesniojo gyvenimo padarinys. Reinkarnacija gi — tai pažiūra, kad žmogaus dvasia pereina visą aukštesnių ar žemesnių kūrų grandinę, kol atsilygina už visas padarytas kaltes. Tada ji eina į nirvaną. Kaip matome, teosofija yra ne kas kita, kaip tūlais priedėliais papildytas panteizmas. 1912 m. nuo teosofų atsimitė, susikivirčius su jų vadais, austras R. Steiner, ir sudarė naują — antroposofų draugiją. Pagrindiniai dalykai ir šių liko tie patys. Apie teosofiją su antroposofija tenka pasakyti tas pats, kaip ir apie okultizmą. Moksliskai tyrinėti jos galima. Kaip pasauližiūra jos yra smerktinos. Jos vietoje krikščionių tikėjimo skelbia senus prietarus, kurie tik dėl to vieną kitą patraukia, kad žmogus negali nurimti, neišsiaiškinęs klausimo: iš kur jis kilęs ir kas jo laukia?

Pasižvalgius po naujųjų laikų prietarus, savaime kyla mintis: „Nuo-stabi žmogaus prigimtis: būtinai jis turi klūpoti, jei ne prieš Dievą, tai prieš stabus, kuriuos pats sau pasidarė“ (Klug).

Antrasis skyrius.

Žmogaus pareigos sau pačiam.

Pastaba.

Mūsų tikėjimo šviesoje žmogus turi dvilypę vertybę. Gamtinėje santvarkoje jis yra gamtos karalius. Antgamtinėje gi jis iškeltas į Dievo vaikų skaičių. Dėl to šališkai elgiasi, kas ugdo tik vienas gamtines žmogaus galias, ir kas tik vienas antgamtines. Katalikiškos asmenybės idealas nėra nei grynas, žemės dalykuose paskendęs pasaulininkas, nei sausas, nuo gyvenimo nutolęs asketas. Dievo sutvarkymu, gamtinės ir antgamtinės žmogaus galios yra glaudžiai susijusios. Tik visas jas ugdydamas žmogus tobulėja ir pasiekia „pilną žmogaus subrendimą“ (Efez. 4, 13). Tuo būdu žmogaus pareigos sau pačiam apima tiek gamtines, tiek antgamtines galias.

§ 32. Krikščioniškoji savo asmens meilė.

1. Prigimtoji savo asmens meilė. 2. Krikščioniškoji savo asmens meilė. 3. Jos ypatumai. 4. Jos prieštaros.

1. Kiekvienas žmogus jaučia sau bei savo gėrybėms tam tikro palankumo. Tas palankumo sau jautimas yra žmogui įgimtas. Jis reikšdinasi tam tikrais polinkiais, iš kurių žymiausi du: palaikyti savo bei giminės gyvybę ir išplėsti savo ypatumus, susidaryti individualybę. Šis palankumas sau ir yra prigimtoji savo asmens meilė.

Prigimtoji savo asmens meilė tokia stipri, kad nereikia jokių įsakymų jos nurodyti. Dėl to ir Kristus nedavė įsakymo save mylėti. Ši meilė kiekvienam tokia aiški, kad išganytojas ją padėjo mastu visokiai kitai meilei. „Nereikia jokio įsakymo, kad kiekvienas mylėtų save ar savo kūną, nes tarytum iš nenugalimo prigimto įstatymo mes mylime save ir tai, kas yra mūsų“ (šv. Augustinas).

2. Kaip visa žmogaus prigimtis, taip ir savo asmens meilė suteikta Kūrėjo. Tik ji yra aklas polinkis. Protingas žmogus ją turi vartoti bei ugdyti Dievo įstatymo nurodymais. Toks prigimtosios savo asmens meilės vartojimas yra Dievo valios pildymas, Dievo tarnyba. Dėl to atitinkamai vartojama prigimtoji savo asmens meilė gali tapti krikščioniškąja dorybe.

Krikščioniškosios savo asmens meilės dorybės objektas yra ne žmogus, su visomis galiomis, kaip savaiminė nepriklausoma būtybė, bet žmogus, kaip amžinojo tikslo siekėjas. Iš čia krikščioniškoji savo asmens meilė turi labai kilnų tikslą ir taurų motyvą, dėl kurių ji ugdyti yra vertingas darbas.³

3. Žymiausias krikščioniškosios savo asmens meilės dorybės ypatumas yra tvarkingumas. Tvarkingoji meilė teisingai vertina, gėrybes: dvasią aukščiau stato, nekaip kūną, pa-

reigą — nekaip malonumą. Antrasis jos ypatumas yra kuklumas. Jis įgalina žmogų tenkintis tais gabumais bei talentais, kuriuos jam Dievas yra suteikęs, „dalindamas kiekvienam, kaip jis nori“ (1. Kor. 12, 11). Kuklios savo asmens meilės žmogus nesigriebia tokių darbų bei žygių, kuriems neturi gabumų ir pasiruošimo, nors tie darbai bei žygiai būtų ir garbingesni, ir labiau šlovinami. Jis tik rūpinasi, kiek galėdamas, išugdyti ir išlavinti savo, kad ir netokius šlovingus, talentus ir kuo geriausiai juos vartoti. Toks žmogus iš Kristaus talentų prilyginimo žino, kad ne tai svarbu, kiek kuris jų gavęs, bet kaip juos vartoja (Mat. 25, 14 it).

4. Krikščioniškosios savo asmens meilės priešara yra nelemtas savęs kėlimas, vad. puikybė. Jos pilnas žmogus nuolat rūpinasi tik savim. Jis save deda visa ko tikslu bei matu. Jis visada turi būti pirmose vietose, šlovingiausiam postovy. Visi gi kiti turi jam lenktis ir tarnauti.

Puikybė yra labai landi nedorybė. Ji sugeba įsismelkti net į geriausius darbus. Tada ji niekais paverčia malda, artimo meile, ir t.t. Teisingai sako šv. Tomas, kad puikybė yra visų nuodėmių priežastis. V. Jėzus ją griežtai smerkia, nuolat ją prikaišioja pariziejams, savo gi mokiniams sako: „Kas laimėja savo gyvybę, praras ją, ir kas dėl manęs prapuldytų savo gyvybę, ras ją“ (Mat. 10, 39).

§ 33. Pareigos savo kūnui.

1. Žmogaus kūno vertybė. 2. Jos ribos. 3. Kūno reikalai: maistas, 4. drabužis, 5. poilsis.¹²

1. Žmogaus kūnas yra labai didelės vertybės. Šiame gyvenime žmogaus siela tik per savo kūno jusles gauna iš aplinkinio pasaulio vaizdų bei žinių. Tik savo kūno organais siela suformina mintis ir kitus jos kuriamus dalykus. Tik per savo kūną dvasia viešpatauja visam regimam pasauliui. Žmogaus kūnas šiame gyvenime yra sielos būstas bei organas.

Dar didesnės vertybės žmogaus kūnas turi antgamtinėje santvarkoje. Pats mūsų Išganytojas žemėje gyveno įsikūnijęs, o atsikėlęs iš numirusių su savo kūnu viešpatauja danguje. Ir kiekvienas žmogus tik per savo kūną gauna Dievo malonių, išgyja amžinąjį gyvenimą. Kūnas yra šiame gyvenime tarpininkas tarp Dievo ir sielos, laidininkas Dievo malonių sielai. Tuo būdu žmogaus kūnas yra „Šventosios Dvasios Bažnyčia“ (1. Kor. 6, 19). Į jį nužengia pats V. Jėzus, pasislėpęs Švenčiausiajame Sakramente. Savaimė aišku, kad taip įvertintas žmogaus kūnas turi būti skirtas aukštam tikslui. Taip ir yra: jis skirtas drauge su siela amžinajai laimei ir garbei. Iš viso, kas pasakyta, matome, kad jokia filosofija taip neaukština žmogaus kūno, kaip Krikščionių religija.

2. Tačiau krikščioniškasis kūno branginimas griežtai skiriasi nuo to kūno dievinimo, kurį skelbia senovės ar mūsų laikų

pagonys. Kristaus mokslas išaukštino žmogaus kūną, bet drauge nurodė ir to aukštinimo ribas.

a. Apreiškimas pirmiausia mus moko apie tą tragingąjį konfliktą, kurį pirmųjų žmonių nuodėmė yra įvedusi į žmogaus prigimtį, išardydama jos galių harmoniją, sukeldama jas vienas prieš kitas. Šis dalykas išaiškina tas žmogaus prigimties paslaptis, dėl kurių laužė galvas nekrikščionių filosofai.

b. Žmogaus kūnas yra toks vertingas ne pats savaime, bet dėl to, kad jis dvasios organas, bendradarbis. Iš to aišku, kad žmogui turi pirmauti ir jam vadovauti ne kūnas bei jo gyvuliški polinkiai, tik siela. Tačiau siela veikia tik per savo kūną. Dėl to žmogus privalo tinkamai juo rūpintis, jį stiprinti bei lavinti.

Šitaip aiškindama žmogaus prigimtį, Krikščionių religija išvengia tų kraštutinių, į kuriuos įklimpa tūli nepriklausomosios dorovės skelbėjai. Tik ji viena tinkamai išaiškina sielos ir kūno santykiavimą ir teisingai nustato žmogaus pareigas tiek sielai, tiek kūnui.

3. Svarbiausios žmogaus pareigos kūnui yra gyvybės, sveikatos ir darbingumo palaikymas bei ugdymas. Šiam reikalui žmogus turi maitintis, rėdytis ir ilsėtis bei mankštytis. Tad ir teks čia atskirai pažymėti apie maistą, drabužį ir poilsį bei sportą.

Žmogaus gyvybei ir sveikatai palaikyti būtinai reikia maisto. Pats Kūrėjas žmogui yra įdiegęs nenugalimą polinkį maitintis. Įdiegęs toki polinkį, Kūrėjas drauge suteikė daugybę dalykų šiam polinkiui tenkinti, sukūrė įvairiausių valgomų daiktų ir visus juos leido žmogui vartoti. Tačiau reikia nepamiršti, kad ir maitinimosi polinkis yra aklas. Jį tenkindamas, žmogus turi vadovautis proto nurodymais, turi žinoti, kad maistas yra ne tikslas, bet priemonė gyvybei ir sveikatai palaikyti. „Valgome, kad gyventume, o ne gyvename, kad valgytume“ (Sokratas).

Tiesiog nesuderinama su žmogaus vertybe, kad jis, išsižadėjęs proto pasiduotų aklam maitinimosi polinkiui, kad jo dievas būtų pilvas (Pilyp. 3' 19). Toks pasidavimas polinkiui labai žalingai veikia žmogaus sveikatą. Ypačiai žalingas yra gausus alkoholinių gėrimų vartojimas. Tai yra viena iš didžiųjų mūsų tautos nelaimių. Ji ardo atskiro žmogaus sveikatą, griauja šeimas, naikina visą tautą. Iš jos eina daugybė visokių nusikaltimų, skurdo ir t.t. Jau labai laikas visiems šia mūsų nelaime susirūpinti ir stot į talką L. K. B l a i v y b ė s Draugijai.

Katalikų religija ne tik reikalauja protingai vartoti maistą, ne tik tam tikrais atvejais pataria bei įsako santūrą (pi. §28) Ji nurodo, ir kaip patį maitinimąsi pašvęsti (Mat. 14, 19). Maitintis yra skyręs žmogui pats Dievas. Dėl to, kada žmogus maitindamasis turi intenciją pildyti šį Dievo sutvarkymą, tada maitinimasis, iš grynai abejingo prigimto veiksmo, yra pakeliamas į dorovinį veiksmą. „Ar valgoite, ar geriate, ar ką kita darote, visa darykite Dievo gerbei“ (1. Kor. 10, 31).⁴

4. Kūno sveikatai palaikyti nemažos reikšmės turi ir drabužis. Jis saugoja kūną nuo netinkamų gyvenamosios aplinkumos ir kt. sąlygų (šalčio, karščio, sužeidimo ir t.t.). Šiuo atžvilgiu bet koks drabužis, kuris tik atitinka savo paskyrimą, yra

geras. Bet drabužis mūsų gyvenimo sąlygose yra nešiojamas ne tik sveikatos reikalui. Antrasis jo tikslas yra p a d o r u m a s. Jis turi neįžeisti dorovinius papročius, nepiktinti. Tuo būdu drabužis vartojamas ne tik kūno, bet ir sielos sveikatai.

Kalbant apie drabužį, reikia turėti galvoje gyvenamojo krašto sąlygas, papročiai, be to—luomas, verslas ir t.t. Daug jis pareina ir nuo žmogaus skonio bei pomėgių. Ne be reikalo sakoma, kad apsirengimas yra asmens veidrodis. Iš jo aiškėja žmogaus skonis, rimtumas, rūpestingumas. Dorovės atžvilgiu smerkiamas kaip per didelis, luomui netinkamas, puošimasis, ypačiai kada jis eina iš tuštumo bei puikumo, taip apsileidimas, nevalyvumas.

Mūsų laikais skyrium reikia pažymėti moterų apsirengimas. Mados nurodomi jų drabužiai nekartą yra toki, kad įžeidžia atlaidžiausių žmonių padaromą jausmą. Čia katalikių moterų laukia didelis darbas pašalinti mūsų visuomenėje beįsigalinčius pagoniškus papročius bei madas. Popiežius ir mūsų vyskupai jau yra nurodę tokio darbo reikalą ir priemones (plg. Lietuvos vyskupų raštas 1928 m., „Tiesos Kelio“ 2 Nr.

5. Šiame gyvenime žmogus negali be paliovos dirbti. Padirbėjęs jis turi pasilsėti. Poilsis atgaivina išaikvotas jėgas ir įgalina žmogų toliau dirbti. Dėl to Kūrėjas yra įdiegęs į žmogaus prigimtį tam tikrą polinkį ilsėtis. Tik reikia neužmiršti, kad ir šis polinkis yra aklas. Tenkinti jis reikia proto nurodymais, kad iš priemonės jėgoms gaivinti bei sveikatai palaikyti jis nepavirstų savaiminiu tikslu. Dorovės atžvilgiu pateisinamas tik toks poilsis, kuris atitinka savo paskyrimą. Iš čia kyla poilsio priemonių vertybės klausimas. Apskritai imant, visos poilsio priemonės yra geros ir leidžiamos, kurios žmogų atgaivina, sustiprina jo jėgas ir kurios neprieštarauja dorovės reikalavimams.

Tauriausios rūšies poilsio gauname lankydamiesi gražias bei įžymias gamtos ar meno vietas, užsiimdami dailės dalykais, susieidami su tauriais žmonėmis. Proto darbininkams, be to, ypačiai naudingas sportas. Tinkamai daromas, sportas yra ne tik poilsio, bet ir auklėjimosi priemonė. Jis lavina kūno jėgas, iniciatyvą, tvermę. Sėdimąjį darbą dirbantiems žmonėms sportas išsklaido fizinę energiją, neleidžia slimptinti po netinkamas vietas bei draugijas. Tuo būdu jis apsaugoja, ypačiai jaunuolius, nuo tūlų dorovinių pavojų. Tačiau ir čia reikia atsiminti, kad sportas nėra pats sau tikslas. Jis turi būti tik priemonė sveikatai ir jėgoms ugdyti.

§ 34. Nuodėmės kūno gyvybei.

1. Nusižudymas. 2. Susižalojimas. 3. Gyvybės sugojimo pareigos ribos. 4. Lavonų niekinimas.

Mūsų dorovės mokslas nurodo ne tik tai, ką žmogus turi savo kūnui daryti, bet ir tai, ko jis negali daryti. Kitaip sakant, be pozityvių pareigų, jis nurodo ir draudžiamą (negatyvių) dalykų. Šie draudžiamieji dalykai savo kūnui daryti yra nuodėmė. Iš šios rūšies nuodėmių žymiausios trys: nusižudymas, susižalojimas ir lavonų niekinimas.

1. Didžiausioji savo kūnui nuodėmė yra nusižudymas, arba iš laisvos valios atėmimas sau gyvybės. Turint galvoje kiekvienam žmogui įgimtą stipriausią gyvybės palaikymo polinkį, reikia pripažinti, kad žudymasis yra psichologinė paslaptis, kuri nebent psichišku nenormalumu būtų galima išaiškinti. Ir tikrai,

savižudos yra nekartą, bent žudymosi metu, nenormalūs. Tačiau kad visada tai būtų—negalima sakyti. Sąmoningas žudymasis yra labai sunki nuodėmė. Savižuda sunkiai nusikalsta Dievui, sau ir visuomenei.

a. Savižuda labai įžeidžia Dievą—Kūrėjo teises. Dievas yra gyvybę suteikęs, tik Jis ir atimti ją gali. Kas savavališkai kėsinaisi ją nutraukti, tas savinasi Dievo teises.

b. Savižuda nusikalsta pats sau. Jis sunaikina tą būtiną pagrindą, ant kurio stovėdamas žmogus gali ir turi pelnyti amžinąją laimę. Sulig mirtimi baigiasi žmogaus nuopelnų metas, ir jis eina į Gyvojo Dievo Teismą.

c. Savižuda sunkiai nusikalsta artimiesiems ir visuomenei, kuriems jis turi įvairių pareigų bei skolų.

Žudymąsi smerkė ir senovės filosofai (Pitagoras, Platonas, Aristotelis). Jie mokė, kad tas yra drąsingesnis, kantresnis, teisingesnis, kas nepasiduoda kliūtim, kas nenuleidžia rankų nelaimėje, kas stengiasi atsilyginti ar bent atgailoti už savo nusikaltimus. Dantė savo „Pragare“ (Infern. 13) savižudas paverčia medžiais, kad amžinai jaustų kaltę ir bausmę už savo priešingą Dievui ir gamtai darbą. Katalikų Bažnyčia sveiko proto savižudų, mirusių be atgailos, nelaidoja su apeigomis ir nepriima į savo kapines.

Žudymosi yra daug priežasčių. Jų svarbiausioji bus tikėjimo ir dorovės sunykimas. Tai visai aišku. Be tikėjimo žmogus neturi aiškaus gyvenimo tikslo, nesugeba įveikti sutinkamų kliūčių ir t.t. Istorija moko, kad kur tik nyksta tikėjimas, ten daugėja ir žudymųsi.

2. Kūno gyvybės saugojimo pareiga ne tik draudžia atimti sau gyvybę. Ji draudžia ir be reikalo žaloti savo kūną. Kūnas yra žmogui suteikta priemonė tam tikram tikslui siekti. Jį žalo-damas, žmogus pats sunkinasi to tikslo siekimą.

Kūno žalojimas yra taip pat nusikaltimas Dievui, sau ir visuomenei, kaip žudymasis. Susižalojimo nuodėmės sunkumas pareina nuo jo didumo bei svarbumo.

3. Nors žmogaus kūno gyvybė ir sveikata yra tokia didelė vertybė, tačiau nėra iš visų gėrybių didžiausioji. Reikia nepamiršti, kad žmogaus gyvenimas tėra tik priemonė tam tikram tikslui siekti. Tikslas gi yra vertingesnis už priemonę. Dėl to, jeigu gyvybė ar sveikata iš priemonės virstų kliūtimi, žmogus galėtų ir net turėtų ją aukoti. Pav., negalima išsižadėti tikėjimo, kad ir gyvybė ar sveikata reiktų dėl to aukoti. Tas pats reikia pasakyti ir apie sužalojimą. Jei kuris sąnarys kenktų viso kūno gyvybei: ar sveikatai, galima jis paaukoti.

Dėl tos pačios priežasties negalima apleisti savo tiesioginių pareigų, nors jų pildymas būtų susijęs su mirties pavojum. Tai nekartą pasitaiko kariams, gydytojams, kunigams. Toks pasiaukojimas artimui yra tikras Kristaus išpažintojo pažymys: „Tuo mes pažinome Dievo meilę, kad jis guldė už mus savo gyvybę: ir mes turime guldėti gyvybę už brolius“ (1. Jon. 3, 16).

4. Šventoji pagarba, kurią krikščionys duoda žmogaus kūnui, nesibaigia sulig mirtimi, sulig sielos atsiskyrimu nuo kūno. Mūsų tikėjimo dogma sako, kad kūnai kelsis iš numirusių ir vėl

susijungs su sielomis. Mirties daromas atskyrimas yra tik laikinas. Dėl to Bažnyčia smerkia lavonų niekinimą ir nereikalingą jų žalojimą.

Eidama seniausią tradiciją, Bažnyčia savo narių lavonus laiduoja užkasdama į žemę. Šiam reikalui ji iškilmingai šventina kapines, turi kilnią, pilną gaudžių simbolių bei apeigų laidotuvių liturgiją.

Mūsų laikais kai kur įvedamas lavonų deginimas. Nors šis laidojimo būdas neprieštarauja Katalikų tikėjimo dogmoms, tačiau Bažnyčia jį smerkia (C 1 C, can. 1203). Smerkia dėl to, kad tikėjimo priešininkai iš jo padarė kovai su Bažnyčia priemonę. 1869-XII-8 visuotinis masonų kongresas Neapolyje uždėjo pareigą šios organizacijos nariams imtis visų priemonių, kad kuo greičiausiai sunaikintų Katalikų Bažnyčią. Tarp šiam dalykui tinkamų priemonių, jie nurodė ir lavonų deginimą, kuris galės griauti ar bent silpninti tikėjimą į kūno iš numirusių atsikėlimą.

Lavonų deginimui pateisinti yra skelbiami motyvai iš higienos, ūkio ir estetikos sričių. Tačiau šie motyvai yra per menki, kad galėtų pasmerkti lavonų kasimą į žemę. Higienos argumentas yra neteisingas; tai rodo patyrimas ir daugelio įžymių gydytojų tyrinėjimai. Ūkio ir ekonomijos įrodymas, bent dabar, neturi didelės reikšmės. Pagaliau dėl estetikos argumento netenka daug kalbėti: tai yra skonio dalykas, skonis gi ne visų tas pats.

§ 35. L y t i e s p o l i n k i s .

1. Lyties polinkio tikslas. 2. Jo tinkamas vartojimas. 3. Nuodėmingas jo vartojimas

1. Savo, kaip atskiros vienetų, gyvybei palaikyti žmogus turi įgimtą savisaugos polinkį. Šis polinkis tam tikrais jūtimais (malonumo, skausmo) verčia žmogų palaikyti savo gyvybę bei sveikatą: maitintis, rėdytis, saugotis sužalojimų ir kitų pavojų. Tačiau, jei žmogus turėtų tik šį savisaugos polinkį, jei rūpintųsi tik savo gyvybe, greitai turėtų išnykti žmonių giminė. Dėl to Kūrėjas žmogui suteikė dar kitą — dauginimosi, arba giminės palaikymo, polinkį, kuris dažniausiai yra l y t i e s polinkiu vadinamas.

Lyties polinkis yra geras. Tik jis, kaip ir kiti polinkiai, yra aklas. Dėl to jis turi būti tvarkomas, protingai vartojamas. Neprotingų gyvių pasaulyje šį ir kitus polinkius tvarko įgimtas instinktas. Turinčiam protą bei laisvą valią žmogui pavesta pačiam savo polinkius tvarkyti. Žmogus gali tinkamai juos vartoti, gali ir aklai jiems pasiduoti. Kaip maitinimosi polinkis netvarkomas žmoguje įsigali ir virsta apsivalgymo bei nusigėrimo nedoryste, taip ir netvarkomas lyties polinkis virsta paleistuvystės nedoryste.

2. Bet kuris polinkis dera vartoti tik tam tikslui, kuriam jis yra skirtas. Lyties polinkio tikslas, kaip jau žinome, yra žmonių giminės palaikymas: gimdymas ir auginimas vaikų. Šis gi dalykas tinkamai atlikti galima tik moterystės ryšiais surištoje šeimoje. Dėl to jau gamtinis įstatymas nurodo, kad lyties polinkis tenkinti dera tik tiems, kurie moterystės ryšiais susirišę. Apreiškinimas patvirtino ir tiksliau nusakė šį prigimtinio įstatymo reikalavimą (6 ir 9 Dievo įsakymas). Nauj. Įstatyme V. Jėzus dar plačiau šį dalyką išaiškino, patobulino jo reikalavimus. Moterystę Jis net sakramentu pakėlė.

Nors moterystė yra paties Dievo įsteigta ir net sakramentu pakelta tačiau ji nėra aukščiausioji gėrybė, ir nėra visiems privaloma. Tai rodo tiek žmonių įsitikinimas, tiek Apreiškimas. Lyties polinkio tenkinimas yra žmogaus teisė. Tam tikrais atvejais, dėl kilnesnių gėrybių, žmogus gali šios savo teisės išsižadėti. Be to, ir šiaip įvairios priežastys nevisiems leidžia eit į moterystės luomą.

3. Iš to, kas jau apie lyties polinkį pasakytą, kiekvienam aišku, kad visi, ne moterystėje bet kokiū būdu šį polinkį tenkinantieji, nusikalsta prigimtajai santvarkai ir Dievo įsakymui. Tačiau ir moterystėje gyvenantiems šis polinkis tenkinti dera tik tam tikslui, kuriam jis skirtas. Dėl to nusikalsta ir tie susivedėliai, kurie lyties polinkį vartoja kitam tikslui, ne žmonių giminės palaikymui. Šios rūšies nusikaltimus Šv. Raštas labai griežtai smerkia.

Kristaus dorovės reikalavimai nesitenkina vien tik išoriniais veiksmais. Mūsų Išganytojas ypačiai žiūrėjo į žmogaus vidaus gyvenimą, jo proto bei valios veiksmus. Ir lyties polinkio atžvilgiu Jis reikalauja vengti ne tik piktų veiksmų, bet ir nešvarių jausmų, minčių, žvilgsnių, kalbų ir t. t. „Kiekvienas, kurs žiūri į moteriškę, kad jos geistų, jau su ja svetimoteriavo savo širdyje“ (Mat. 5, 28).

Dorovės atžvilgiu reikia griežtai skirti savaiminiai lytiniai vyksmai bei sąjūdžiai nuo tų, kuriuos pats žmogus iš laisvos valios susikelia. Savaiminiai vyksmai bei sąjūdžiai neįeina į dorovės sritį, tai yra vad. žmogiškieji vyksmai. (Žiūr. § 13, 1).

Lyties polinkis tvarkyti kai kada nelengva. Čia reikia sutelkti visos proto bei valios jėgos ir vartoti religijos nurodomos priemonės: malda, sakramentai, kūno tvardymas. Ypačiai svarbu nesiduoti, kad šis polinkis išsigalėtų. Išsigalėjęs, jis pavergia visą žmogų, visas jėgas, ir tampa bauria pasileidimo nedorybė. Ši nedorybė labai žalinga tiek pačiam žmogui, tiek visuomenei. Ji ardo žmogaus sveikatą, naikina jo dvasios jėgas. Ji ardo moterystę bei šeimą, griauja visuomenės tvarką, mažina ir visai išnaikina tautą. Istorija nurodo nemažą pavyzdžių, kur dėl pasileidimo išnyko galingos tautos ir valstybės. Ne be reikalo Povilas apaš. rašo: „Žinokite ir supraskite, kad nė vienas paleistuvis, ar suteptas,... neturi Kristaus ir Dievo karalystėje tėvainystės“ (Efez. 5, 5).

§ 36. Skaistybės dorybė.

L Skaistybės dorybė. 2. Nekaltybės dorybė. 3. Krikščioniškosios nekaltybės ypatumas. 4. Šių dorybių ugdymas.¹

1. Tvardydamas savo polinkius, žmogus įsigyja atitinkamas dorybes. Kaip iš maitinimosi polinkio tvardymo eina santūros dorybė, taip iš lyties polinkio tvardymo eina skaistybės dorybė. Šiai dorybei įsigyti ir palaikyti Kūrėjas suteikė žmogui gėdos jausmą, kurį turi visi žmonės.

Skaistybės dorybė visiems privaloma. Tačiau nevisiems tas pats jos laipsnis. Kiti šios dorybės reikalavimai susivedėliams, moterystėje gyvenantiems, kiti — nesusivedusiems. Kiekvienam privaloma jo luomui atitinkama skaistybė.

Kai kas sako, kad skaistybė esanti žalinga žmogaus sveikatai. Tai yra senas, be jokio pagrindo priekaištas, jau šimtus kartų rimčiausių mokslininkų atremtas. Čia paminėsime tik Christianijos Medicinos fakulteto pa-

reiškimą: „Mes nežinome jokios ligos ar kurios kitos silpnybės, apie kurią būtų galima pasakyti, kad ji buvo kilus dėl visai skaistaus ir doro gyvenimo“.

2. Žmogus gali turėti tik savo luomui privalomą skaistybės dorybę. Tačiau kas nori, gali dar didesnio tobulumo šiuo atžvilgiu siekti, gali dėl Dievo meilės visai išsižadėti lyties polinkio tenkinimo, visą amžių likti nesusivedęs. Toks žmogus jau turi ne paprastą skaistybės, bet *n e k a l t y b ė s* dorybę. Nekaltybės dorybė yra žymiai kilnesnė. Čia žmogus išsižada savo teisės ir ją aukoja Dievui. Be to, toks žmogus gali žymiai labiau pasišvęsti Dievo bei artimo tarnybai. „Kas nevedęs, tas rūpinasi Viešpaties dalykais, kaip įtikytą Dievui. O kas vedęs, tas rūpinasi pasaulio dalykais, kaip jis įtikytą pačiai ir yra pasidalinęs“ (1. Kor. 7,32).

Nekaltybė yra tauriausias žmogaus papuošalas. Ji įgalina dvasią viešpatauti *k ū n u i* bei jo polinkiams. Tuo būdu ji suteikia žmogui tobulą laisvę, kurią tik dangaus angelai turi. Šią dorybę ypačiai yra iškėlęs ir išaukštinęs V. Jėzus savo mokslu bei pavyzdžiu. „Palaiminti nesuteptos širdies, nes jie matys Dievą“ (Mat. 5, 8).

3. Katalikų mokslu, nekaltybė nėra kokia šalta, žiauri dorybė, kuri tik draudžia ir draudžia, ir visą žmogaus gyvenimą vienu neiginiu paverčia. Kristaus mokslas nekaltybės dorybėje ypačiai pabrėžia pozityvią pusę, iš laisvos valios pasiaukojimą Dievui. „Ne dėl to mes gerbiame nekaltas mergeles, kad jos yra nekaltos, bet dėl to, kad jos maldingą santūrą yra *D i e v u i p a s i š v e n t u s i o s*“ (šv. Augustinas). Šią pozityvią nekaltybės pusę Bažnyčia taip pabrėžia, kad Dievui pasišventusias nekaltas mergeles ji vadina tiesiog Kristaus sužadėtinėmis, suteikia joms sužadėtinės nuometą ir ištikimybės žiedą. Pasišventimas gi Dievui, iš jo einą taurūs darbai ir džiaugsmas toli praneša žemiškąjį pasitenkinimą.

Kas tinkamai neįvertins šios pozityviosios pusės, tas niekad nesupras nekaltybės galimumo ir jos neturės. Tai savaime aišku. Kai žmogus, išsižadėjęs savo kūno polinkių tenkinimo, nesiekia aukštesnių gėrybių, tada jam nieko nelieka, ir jis pajunta išvidinį tuštumą. O kai tie varžomi polinkiai sukiyla ir visu smarkumu ima reikalausti savo teisių, toks tuščiaavimas žmogus nesugeba jiems atsispirti, ir neišsaugoja savo dorybių. Dėl to visai nenuostabu, kad tikroji nekaltybė žinoma ir randama tik Katalikų Bažnyčioje.⁴

4. Skaistybė, juo labiau nekaltybė nėra lengvas dalykas. Norint šias dorybes turėti, reikia sunki kova kovoti. Šventųjų gyvenimuose turime tos kovos pavyzdžių (šv. Pranciškus, Antanas ir k.). Ypačiai mūsų laikais šioms dorybėms daug pavojų grėsia. Nešvari literatūra, filmos, teatrai, palaidi papročiai nuo mažens slopina gėdos jausmą ir pratina pro pirštus žiūrėti į šios rūšies nuodėmes. Juo labiau, kad yra net organizuotų „laisvosios meilės“ skelbėjų. Katalikams čia yra labai rimto darbo kovoti su mūsų krašte beplintančiu pasileidimu. Į šį darbą turi stoti šeima, mokykla, organizacijos, raštai. Bažnyčia šiai kovai

vadovauja. Ji nurodo ir priemonių, kuriomis žmogus gali atsi-
spirti savo kūno bei aplinkumos pagundoms ir išsaugoti skais-
tybės dorybę. Tų priemonių vienas teikia sveikas žmogaus pro-
tas, kitas — religija.

Proto teikiamos, arba prigimtos, šiai kovai priemonės yra atsargumas ir savitvarda. Atsargumas įgalina žmogų išvengti daugelio šioms do-
rybėms pavojingų pažinčių, suėjimų, vietų, raštų. Savitvarda sustiprina
žmogaus jėgas, valią, ir tuo būdu padeda nugalėti pagundas bei pavojus.

Iš religijos teikiamų, arba antgamtinių, priemonių svarbiausios yra šios:
malda, dažna išpažintis, Komunija. Malda žmogų stiprina, drąsina; ja žmo-
gus išsiprašo Dievo pagalbos. Malda žmogui nuolat primena, kad jį mato
Dievas; nuolat gi atsimindamas Dievą, žmogus įsigyja tokį pat instinktinį
įprotį saugotis bet kokio susitepimo, kokį turi blakstienos akims saugoti
nuo dulkių (Foerster). Išpažintis nuima žmogui nuodėmių našą ir duoda
naujos drąsos bei pasitikėjimo. Dažnai priimama šv. Komunija padeda
sielai kilti kaskart aukščiau prie Dievo ir saugotis viso, kas tą kilimą
trukdo.

§37. Idealinės gėrybės.

1. Dvasios galių ugdymas. 2. Pašaukimo sąvoka ir jo pareigų pildy-
mas. 3. Šlovės reikalas.

1. Žmogus turi ne tik kūninių, bet ir dvasinių galių. Šios
yra žmoguje svarbesnės. Jomis žmogus skiriasi nuo visų kitų
žemės gyvių ir visus juos praneša. Dėl to nedera žmogui tik
kūno reikalais rūpintis, tik jo galias ugdyti. Reikia ir dvasios
galias išdirbti. Dvasios galių išdirbimas yra esminė asmenybės
ugdymo dalis.

Ižymiausios dvasinės žmogaus galios yra protas ir valia.
Proto žmogus pažįsta, sprendžia, daro išvadas, ir tuo būdu
kelia kultūrą, gerina gyvenimą. Visi šie dalykai pareina nuo to,
kiek žmonės savo proto galių ugdo, mokslina ir kiek ją vartoja.

Nemažiau svarbi yra antroji žmogaus dvasinė galia — va-
lia. Nuo valios pareina visi žmogaus veiksmai, jų gerumas ar
piktumas, naudingumas ar žalingumas visuomenei. Iš čia eina
žmogaus pareiga ne tik išdirbti protą, įsigyti reikiamų žinių, bet
ir išsiugdyti gerą stiprią valią, kuri tesėtų įvykdyti visus proto
bei religijos nurodymus ir gyvenimo uždėtas pareigas (plg. § 13,5).

Neprotinga būtų reikalauti iš visų lygaus šių galių išdirbimo. Kiek-
vienas turi jas išdirbti tiek, kiek jam sąlygos leidžia ir kiek jo turimas ar
siekiamas postovis reikalauja. Paprasto darbo žmonės gali tenkintis mažiau
kuo. Tačiau aukštesnių vėslų žmonės šioje srityje negali apsieisti ar pa-
sitenkinti mokyklose įgytomis elementarinėmis žiniomis. Tai būtų nusi-
kaltimas visuomenei.

2. Kultūringoje visuomenėje, nelyginant kokiame gyvam or-
ganizme, atskiri jos nariai yra daugybe ryšių surišti. Visuomenė
gali kilti ir tarpti, tik kada visi jos nariai dirba šioki ar tokį
darbą, destis, koki keno sugebėjimai. Šią darbo pareigą dar la-
biau pabrėžia ir išaukština krikščioniškoji pašaūkimo sąvo-
ka. Mūsų religija moko, kad, rikiuodama visą pasaulį, Dievo

Apvaizda ir kiekvienam žmogui skiria tam tikrą uždavinį, kurį žmogus turi stengtis rasti, jam tinkamai pasiruošti ir jo pareigas kaip galėdamas geriau išpildyti. Šitaip aiškindama pašaukimą, krikščionių dorovė visas darbo rūšis lygiai brangina. Ji skelbia, kad dorovinė žmogaus vertybė pareina ne nuo jo postovio ar pašaukimo, bet nuo to, kaip jis savo postovio ar pašaukimo pareigas išpildo.

Pagonių pasaulyje darbas buvo niekinamas. Jis laikyta žmogų žeminančiu dalyku. Tik krikščionystė, iškėlusi pašaukimo ir jo pareigų pildymo reikšmę, suteikė darbui aukštą dorovinę vertybę ir visiems įsakė dirbti. Ši krikščionystės iškelta darbo bei pareigos sąvoka turėjo ir tebeturi milžiniškos įtakos visų kultūros šakų klestėjimui. Nepripuolamai krikščioniškosios tautos sukūrė tokią kultūrą ir eina žmonijos priskyje.

Pašaukimo radimas yra labai svarbus žygis. Jį rinkdamasis žmogus turi atsižvelgti į savo įgimtus sugebėjimus ir linkimus. Čia daug gali patarti tėvai, auklėtojai, kurie jau turi gyvenimo patyrimo ir numano jaunuolio gabumus bei linkimus. Renkantis pašaukimas dar tenka atsižvelgti ir į visuomenės reikalus. Savanaudiški gi motyvai, kaip garbė, turtai, negali čia turėti lemiamos įtakos.

3. Kad galėtų žmogus sėkmingai eiti savo pašaukimo pareigas, jis turi turėti visuomenės pasitikėjimo, turi būti geros šlovės. Negero vardo žmogaus visi vengia, ar bent nepaveda jam svarbesnių pareigų, kokias jis galėtų ir turėtų pildyti. Dėl to kiekvienas žmogus turi stengtis įsigyti ir palaikyti gerą savo šlovę.

Geriausią priemonę šlovei įsigyti yra tauras charakteris, dorumas ir uolus savo pareigų pildymas. Šių ypatumų žmogus, kad ir visai nežymus būtų, visada bus gerbiamas, turės gerą vardą. Nedorėlis gi, apsilaidėlis, kad ir kažin kokių gabumų ar mokslo būtų, vis bus mažai vertinamas.

Įsigytą šlovę saugoti žmogus turi ne tik teisę, bet ir pareigą. Ypačiai reikia saugoti profesinę bei luominę šlovę, pav., karių, gydytojų, advokatų. Priemonės šlovei palaikyti bei saugoti tos pačios, kaip ir įsigyti.

Kai kur įžeistai šlovei atitaisyti vartojama dvikova (duelis). Tai yra dviejų asmenų iš anksto susitarta kova. Dvikova yra neteisėta ir netikusi priemonė šlovei atitaisyti ar ginčui išspręsti. Ji yra pasenusi liekana iš tų laikų, kada viešpatavo kumščios teisės. Katalikų Bažnyčia dvikovą visada griežtai smerkė. Dvikovoje dalyvaujančius ji baudžia ekskomunika, išskiria iš savo narių skaičiaus (CIC, can. 2351).

Trečiasis skyrius.

Pareigos artimui.

Pastaba.

Žmogui skirta gyventi drauge su kitais žmonėmis. Visuomeninis gyvenimas yra įmanomas ir sėkmingas tik tada, kai žmonės gerbia kitas kito teises ir reikale kitiems padeda. Teisumas ir meilė yra visuomeninio gyvenimo pagrindas. V. Jėzus, neneigdamas ir nesmerkdamas teisių, ypačiai pabrėžė artimo meilės reikalą.

Su artimu žmogus susiduria kaip su atskiru asmeniu ir kaip su tam tikros bendruomenės nariu. Dėl to ir šis trečiasis, pareigų artimui, skyrius tenka suskaidyt į du skyrelius:

A. pareigų atskiram artimui ir

B. pareigų tūloms bendruomenėms (šeimai, valstybei, Bažnyčiai).

A. Pareigos atskiram artimui.

§38. Teisumas ir tiesumas.

1. Teisumas. 2. Tiesumas. 3. Ištikimumas. 4. Jų prieštaros.

1. Žmogus iš prigimimo turi visą eilę teisių. Vienas jų žmogus turi kaippo asmuo. Tokios—gyvybės bei sveikatos palaikymo, laisvės, šlovės, darbo teisės. Kitas gi jis turi kaippo tam tikros bendruomenės narys: šeimos, valstybės, Bažnyčios.

Šias teises turi visi žmonės. Dėl to gyvendamas visuomenėje atskiras jos narys turi taip tvarkyti savo veikseną, kad neižeistų artimo teisių. Neižeisdamas kito teisių, visuomenės narys gali reikalauti, kad ir jo teisės būtų gerbiamos. Toks tarpusavio teisių gerbimas ir yra vad. teisumas. Teisumas visuomenės santykiuose būtinas. Bet jo gyvenimas virstų vergija, iširtų tvarka, žūtų kultūra, įsigalėtų kova visų su visais.

Teisumo reikalą labai pabrėžia ir Šv. Raštas. Jis teisumo vardu vadina visą dorovinės santvarkos vykdymą (Mat. 5, 20). Nuolat derindamas savo veikseną su teise, elgdamasis iš teisės, žmogus įsigyja teisumo dorybę. Ji žmogų skatina kiekvienam atiduoti tai, kas jam iš teisės pridera.

2. Žmogus yra linkęs ieškoti ir pažinti tiesą. Tiesa yra visų mokslų ir religinio ilgesio galutinis siekimas. Ji būtina ir žmonių tarpusavio santykiuose. Visuomenės gyvenimas tik tada įmanomas, kada jame vyrauja tiesa. Ji laiko susijusi šeimas, tautas ir valstybes. Dėl to kiekvienas turi elgtis tiesiai. Toks elgimasis, visoje veiksenoje tiesos vykdymas, ir yra vad. tiesumas.

Tiesos versmė yra Dievas. Dėl to juo keno veiksenoje daugiau tiesos, juo tas arčiau Dievo. „Nes jis savo valia tiesos žodžiu pagimdė mus, kad mes būtumėm lyg jo sutvėrimų pirmonės“ (Jok. 1, 18).

Tiesumas nereikalauja viską išpasakoti, ko tik kas klausia. Tiesumo dorybė turi būti derinama su išminties dorybe.

3. Su tiesumu bei teisumu yra susijęs ištikimumas arba pažado ištesėjimas. Atskirų žmonių santykiuose ištikimumo pareiga kyla iš duoto pasižadėjimo. Visuomenės santykiuose ji eina iš laisvai pasiimto ar visuomeninės santvarkos uždėto postovio, tarnybos ir t.t.

Ištikimumas yra viena iš gražiausių ir reikalingiausių dorybių. Juo remiasi draugystė, moterystė, įžadai, sutartys. Jis ypačiai būtinas mūsų visuomenės santvarkoje, kur žmonės yra tokia daugybe įvairių ryšių susirišę, kad nuo duoto žodžio tesėjimo nuo pažado išpildymo dažnai pareina artimo šlovė, turtas ir net gyvybė.

Pasižadėjimas turi galios tik tada, kada jis duotas iš laisvos valios ir kada dorovės atžvilgiu yra geras. Jis saisto ta prasme ir tose ribose, kaip duotas. Pasižadėjimas išnyksta, kada antroji pusė jo išsižada, arba pati nepildo, ką už tai yra pasižadėjusi.

4 Teisumo, tiesumo bei ištikimumo pareigai nusikalsti galima tūleriopu būdu. Paprasčiausios čia nuodėmės yra pažado netesėjimas, įvairių rūšių melas, plepumas, apsimetimas, meilika-vimasis ir paslapčių skelbimas. Šių nuodėmių sunkumas pareina nuo padarytos artimui žalos, visuomenės ramybės ardymo, papiktinimo.

Melas yra tokia kalba, kuri sąmoningai prieštarauja kalbančiojo įsitikinimui. Ypačiai piktas melas, kada juo norima padaryti artimui žalos. Tada jis yra sunki nuodėmė.

Svarbi rimta paslaptis išduoti yra sunkus nusikaltimas. Jo sunkumas ir čia pareina nuo dalyko svarbumo ir iš to kylančių padarinių. Tarp paslapčių yra tokių, kurių nieku būdu negalima išduoti (išpažinties paslaptys). Kitos paslaptys tam tikrais atsitikimais, kada reikalauja visuomenės ar tėvynės gerovę, profesijos, organizacijos ar įstaigos šlovę ir t. t. leidžiama pranešti atitinkamai vyresnybei.

§ 39. Artimo meilė.

1. Artimo meilės įsakymas. 2. Jos sąvoka. 3. Jos ypatumai. 4. Jos darbų santvarka. 5. Jos priešara.

1. Jėzus Kristus savo moksle ypačiai pabrėžė mintį, kad visi žmonės yra broliai: visi to paties Dievo vaikai, visi skirti amžinajam gyvenimui, visi išganytojo mirtimi atpirkti. Skelbdamas šią mintį, V. Jėzus parodė, kad žmonių tarpusavio santykiai turi būti tvarkomi broliškai: ne tik iš teisės, bet ir iš meilės.

Tačiau mūsų Išganytojas nepasitenkino vien paskelbęs tokią mintį. Jis griežtai įsakė žmonėms mylėti vienam kitą. „Aš jums duodu naują įsakymą mylėti kits kitą; kaip aš jus mylėjau, kad ir jūs kits kitą mylėtumėte“ (Jon. 13, 34). Ši artimo meilės įsakymą Jis taip įvertino, kad iš jo vykdymo sprendžia, kas yra Jo mokinys, kas ne. „Iš to visi pažins, kad jūs mano mokytiniai, jei turėsite meilę kits kito“ (Jon. 13, 35).

2. Kristaus įsakytoji artimo meilė tai ne tas palankumo jausmas (simpatija), kurį žmogus jaučia vienam kitam iš savo artimųjų. Jis aiškiai pasakė, kad tokia meilė neturi kokios ypatingos vertybės. „Nes jei jūs mylėsite tuos, kurie jus myli, kokią turėsite užmokestį? Argi ir muitininkai tai nedaro? Ir jei jūs sveikinate tik savo brolius, ką jūs viršaus darote? Argi ir pagony to nedaro? (Mat. 5, 46).

Krikščioniškoji artimo meilė nėra grynai jausminė užuojauta ar gailėjimasis (vad. humaniškumas). Krikščionis artimą myli dėl to, kad artimas yra begalinės vertybės būtybė, kad jis į Dievo paveikslą sukurtas, Dievo Sūnaus krauju atpirktas. Krikščioniui artimo meilė yra Dievo valios pildymas, Jo tarnyba.

Iš to, kas pasakyta, jau aišku, kad krikščioniškoji artimo meilė yra ne jausmo, bet proto ir valios dalykas. Dėl to ji gali įsakymu eiti ir visus žmones apimti, neišskiriant nė priešų.

Priešų meilė yra kilniausias J. Kristaus dorovės mokslo ypatumas. „Mylėkite savo neprietelius, gera darykite tiems, kurie jūsų nekenčia, ir melskitės už persekiojančius ir šmeižiančius jus“ (Mat. 5, 44). Ta patį rodo ir Tėve mūsų maldos žodžiai. J. Kristaus žodžiai parodo ir kuo priešų meilė turi reikšdintis: „gera darykite... melskitės...; atleisk... kaip ir mes atleidžiame...“ Šitaip suprantama priešų meilė nereikalauja nieko, kas prieštarautų žmogaus prigimčiai ar būtų neįvykdoma.

3. Žymiausieji krikščioniškosios artimo meilės ypatumai yra veiklumas, nuoširdumas ir visuotinumas.

a. Krikščioniškoji artimo meilė nesitenkina gražiais maloniais žodžiais, bet stengiasi, kiek galėdama, padėti visuose kūno ir sielos reikaluose. „Nemylėkite žodžiu nei liežuviu, bet darbu ir tiesa“ (1. Jon. 3, 18). Taip suprasdama artimo meilę, Katalikų Bažnyčia sudarė vad. gailestingųjų darbų sąrašą. Jų yra 7 kūnui ir 7 sielai.

Iš artimo meilės darbų ypačiai reikia pabrėžti vad. išmalda, materialinę pagalbą beturčiams. V. Jėzus daug kartų atskirai nurodė jos reikalą. Jis tiesiog sako, jog kas sušelpia pavargėlį, tas Jį patį sušelpia (Mat. 25,40); kas nesigaili pavargėlių, to nė Dievas paskutiniame teisme nesigailės (Mat. 25, 31 it).

Senovėje pavargėlių šelpimo darbą dirbo tik Bažnyčia. Dabar šiuo reikalu susirūpino ir valstybių vyriausybės. Ji šiam reikalui renka tam tikrus mokesčius. Tačiau katalikas negali tik tuo valstybės renkamam mokesčiui pasitenkinti. Juo labiau, kad šalta valdiška labdarybė niekada nesulygins su meilinga privatinė pagalba. Dabartinėse sąlygose pavargėliai šelpti geriausia per tam tikras organizacijas. Tokių organizacijų ir mūsų krašte yra nemaža, pav., Lietuvos Karitas, Kūdikėlio Jėzaus, Krikščioniškosios Meilės draugijos ir t.t. Jų skyrių turi būti kiekvienoje parapijoje. Kiekvieno turtingesnio žmogaus pareiga tokias draugijas reguliariai šelpti.

b. Krikščioniškoji artimo meilė yra nuoširdi, be kokių savanaudiškų sumetimų. Padėdamas artimui, krikščionis nieško iš to sau garbės, dėkingumo ar ko kito. Jis daro, kaip yra nurodęs V. Jėzus: „Tau gi duodant išmalδος, tegul tavo kairioji nežino, ką tavo dešinioji daro“ (Mat. 6, 3).

Visai nesuderinama su krikščioniškąja artimo meile ta „šokamoji labdarybė“, kuri skurdo, visuomeninių nelaimių proga ruošia pasilinksmimus. Šios rūšies labdariai kelia triukšmingus pusryčius, pietus ir vakarienes, kur gausiai valgo retus valgius, geria brangius gėrimus, šoka per naktis, ir tai vis—pavargėliams šelpti! Ko verta dorovės atžvilgiu tokia labdarybė—aiškinti nereik.

c. Gailestingąjo samariečio prilyginimu (Luk. 10, 30) V. Jėzus nurodė, kad artimo meilė turi apimti visus žmones, be tautos ir tikybės skirtumo, kad ji turi būti visuotinė. Artimo meilė yra ta ramybės ir taikos dvasia, kuri pereina visas žmonių skiriančias sienas, kuri tolimiausiam pasaulio užkampyje randa nelaimingą ir jam padeda.

4. Krikščioniškosios artimo meilės darbų tvarkymas nurodytas paties V. Jėzaus. „Mylėsi artimą, kaip pats save“ (Mat. 22, 39). Tai dar patvirtina vadinamoji aukso taisyklė: „Taigi visa, ko jus norite, kad žmonės jums darytų, ir jūs jiems darykite“ (Mat. 7, 12). Iš šių žodžių aišku, kad meilė turi prasidėti nuo paties savęs, ir kad savęs meilė eina matu artimo meilei.

Nėra įsakymo artimas labiau mylėti už save. Įsakymą išpildo, kas artimą myli, kaip pats save. Dėl to sakoma, kad tvarkinga⁷ meilė pradeda nuo savęs, būtent, pirma išpildo pareigos reikalavimus, po to — meilės.

Gyvenime vykdant artimo meilės įsakymą, reikia atsižvelgti į tai, kiek artimas mūsų pagalbos reikalingas. Juo labiau jis reikalingas pagalbos, juo labiau turime jam padėti. Didžiausios nelaimės ar skurdo ištiktą artimą turime šelpti net iš sau pačiam būtinų dalykų. Paprastą pavargėlį gana šelpti iš pačiam atliekamų gėrybių.

Padedant artimui, leidžiama atsižvelgti ir į asmenį. Krikščionių dorovė neneigia giminės, draugiškumo ryšių, religiško ar pilietiško bendrumo. Dėl to, jei atsiras maždaug lygioje nelaimėje artimesnis ir visai svetimas žmogus, galima pirma artimesnis šelpti.

5. Tiesioginė artimo meilės prieštara yra neapykanta. Jos apimtas žmogus ne tik nemyli artimo, bet užmiršta net savo pareigas jam, ar stačiai nori jam pikto. Neapykantą V. Jėzus griežtai smerkia: „Kiekvienas, kurs nekenčia savo brolio, yra žmogžudys“ (1. Jon. 3, 15). Ji yra tokia sunki nuodėmė, kada nukreipta prieš artimo asmenį. Kada nekenčiama ne artimo asmuo, bet ta ar kita jo nedorybė, tada neapykanta nėra nuodėmė, nes nedorybė tikrai yra nekęstina.

Artimo meilei dar prieštarauja pavydas ir kerštas. Pavydus žmogus liūdi dėl artimo sėkmės ar laimės. Kad įmanytų, jis visa gera sunaikintų. Iš neapykantos bei pavydo kyla kerštas, noras bei stengimasis piktu atsilyginti už tikrą ar tariamą skriaudą. Šios nuodėmės labai žalingos žmonių santykiams. Jos nieku būdu nesuderinamos ne tik su krikščioniškosios meilės įsakymu, bet ir su teisumu. „Nesakyk: Atsilyginsiu piktu; palauk Viešpaties, ir jis išliuosuos tave“ (Pat. 20, 22).

§ 40. Pareigos artimo kūnui.

1. Pareigos artimo gyvybei ir sveikatai. 2. Nuodėmės artimo gyvybei ir Sveikatai. 3. Išimtis.

1. Kiekvienas žmogus turi prigimtą teisę gyventi ir būti sveikas, kad galėtų išpildyti jam Apvaizdos skirtas pareigas ir savo gyvenimo tikslą pasiekti. Teisumas reikalauja, kad kiti žmonės šią artimo teisę gerbtų. Iš čia eina visus saistanti pareiga kiek galint šalinti visa tai, kas tiesioginiu ar netiesioginiu būdu galėtų atimti artimui gyvybę ar sveikatą.

Mūsų socialinio bei ekonominio gyvenimo santvarkoje ši pareiga ypačiai svarbi. Ji reikalauja, kad pramonės, prekybos ir kitokių įmonių vedėjai savo darbininkams sudarytų, kiek galima, sveikas bei saugias darbo ir gyvenimo sąlygas. Svarbių postovių (susisiekimo, karo ir k.) žmonės tu-

ri uoliai ir tiksliai eiti savo pareigas, nes mažiausias jų apsileidimas gali daugeliui atimti sveikatą ir gyvybę.

2. Didžiausias artimo gyvybei nusikaltimas yra iš laisvos valios jo nužudymas. Žudymą smerkia tiek prigimtinis įstatymas, tiek Apreiškimas. Penktasis Dievo įsakymas — nežudyk. Jau Sen. įstatyme žudymas buvo vadinamas dangaus keršto šaukiančia nuodėme (1. Moz. 4, 10). V. Jėzus šioje srity dar daugiau reikalauja. Jis smerkia ne tik patį žudymą, bet ir tas nuodėmes, kurios žudynes sukelia. „Kiekvienas, kurs nekenčia savo brolio, yra žmogžudys“ (1. Jon. 3, 15; plg. Mat. 5, 21 it).

Nuodėmė žudyti ne tik suaugęs žmogus, bet ir negimęs kūdikis. Kūdikų žudymas yra tikra mūsų laikų rykštė. Ji veda į pražūtį ištisus luomus ir tautas. Bažnyčia su šios rūšies nuodėmėmis griežtai kovoja. Jų išrišimas, kaip ir visų žudymo nuodėmių, yra rezervuotas vyskupams.

Smerkiamas ir iš apsileidimo žmogaus nužudymas, kuris įvyksta dėl kalto neatsargumo, apleidimo reikiamų priemonių. Čia pavyzdžiu gali eiti aiškiai netikęs gydytojų, vaistininų darbas, tūlių įmonių vedėjų darbininkų išnaudojimas ir t. t.

Žmogžudys padaro didžiausią nuoskaudą tam, kurį nužudo, ir jo artimiesiems. Nužudytajam atsiteisti jau nebegali. Jis turi padėti bent tiems, kuriuos nužudytasis išlaikydavo. Atėmęs artimui sveikatą, sumažinęs jo darbingumą, turi atlyginti gydymosi išlaidas ir sunaikintą darbingumą. Smulkiau ši dalyką tvarko valstybės įstatymai.

3. Jau minėta, kad kiekvienas žmogus turi teisę gyventi. Iš čia eina žmogaus teisė savo gyvybę palaikyti ir ją ginti nuo neteisėtų pasikėsinių. Juo didesnę pavojų gyvybei pasikėsinimas sudaro, juo griežtesnių priemonių gali ir užpultasis griebtis savo gyvybei ginti. Tokią teisę savo bei savųjų gyvybę ginti turi ne tik atskiri žmonės, bet ir organizuotos visuomenės — valstybės.

Nėra pareigos artimą labiau mylėti, kaip patį save, ir aukot neteisėtam pasikėsintojui savo gyvybę, sveikatą, dorybę, ar kurią kitą žymią gėrybę. Dorovės atžvilgiu, ginantis nuo pasikėsintojo, reikia laikytis šių taisyklių: 1. pasikėsintojas galima sužaloti ar žudyti, kada tai yra vienintelė priemonė išsigelbėti, ir 2. pasikėsintojas tik tiek galima sužaloti, kiek būtinai reikia, kad išsigelbėtų.

Mūsų socialinėje santvarkoje žmonės savo teises saugoti yra pavadę tam tikriems valstybės organams. Kaip ir atskiras žmogus, šie organai gali griebtis tokių priemonių piliečių teisėms ginti, kokios yra būtinos. Kada pasikėsinimai prieš piliečių teises yra labai žiaurūs ar pavojingi, tie organai gali pasikėsintojus net žudyti, mirti juos bausti. Nors mirties bausmė yra didžiausia bausmė, bet kai kada ji pateisinama. Šv. Tomas Akv. ją lygina su kūno operacija. Būva tokių nenormalių atsitikimų, kad viso kūno gyvybei ar sveikatai reikia paaukoti koks nesveikas narys. Panašiai ir visuomenės gyvenime: būva atsitikimų, kad tik didžiausia mirties bausmė gali apsaugoti visuomenės tvarką ir ramybę.

Mūsų gyvenimo santvarkoje valstybė turi saugoti visuomenės teises ne tik nuo vidaus priešų, bet ir nuo išorinių, nuo kitų valstybių pasikėsinių. Kada nesilaikydamas jokių dorovės taisyklių priešas puola valstybės teritoriją ar smarkiai įžeidžia jos teises ir kada jokiomis taikos priemonėmis negalima to dalyko išspręsti, tada lieka vienintelė gynimosi priemonė — karas. Dorovės atžvilgiu pateisinamas tėra tik gynimosi karas, ir tik tokiame leidžiama dalyvauti. Tačiau atskiram žmogui sunku spręsti, kada gynimosi karas, kada neteisėto puolimo. Čia reikia klausyti teisėtos vyriaus-

sybės įsakymų. Kare žudyt galima tik tie, kur priešinasi. Ramių gyventojų ir pasidavusių į nelaisvę žudyti negalima.

Nors mirties bausmė ir karas tam tikrais atvejais yra pateisinami, reikia neužmiršti, kad tai yra labai negerai dalykai. Kiekvieno doro žmogaus pareiga rūpintis, kad šie blogumai iš mūsų gyvenimo visai išnyktų. Tačiau netiksliai daro tie pacifistai, kurie, smerkdami karus, visai nežiūri ir nesistengia pašalinti tų priežasčių, dėl kurių jie kyla. Kol nebus visur įsigalėjusi Kristaus paskelbtoji dorovė, kol neviešpataus visoje žemėje artimo meilė, tol visos kalbos apie amžinąją taiką, visi nusiginklavimai bus tik tušti žodžiai.

§ 41. Pareigos artimo dvasiai.

1. Apaštalavimas. 2. Jo priešara—piktinimas. 3. Idealinių artimo gėrybių gerbimas. 4. Nuodėmės šiai pareigai.

1. Begalinė žmogaus dvasios vertybė uždeda visiems pareigą rūpintis ne tik savo, bet ir artimo dvasios reikalais, ypačiai jo religiniu bei doroviniu gyvenimu. Ši pareiga pavesta, pirmiausia, kunigams, tačiau ji turi rūpėti visiems katalikams. Prie visuomenės religinimo bei dorinimo darbo turi prisidėti visi, kiek kas gali ir sugeba. Šis vad. pasaulinių žmonių apaštalavimas visada buvo didžiausios svarbos reikalas. Tiek krikščionių tikėjimo platinimo skelbimo, tiek jo idealų gyvendymo darbe nuo pat Bažnyčios pradžios drauge su kunigais dirbo ir pasauliniai žmonės. Pasaulinių žmonių apaštalavimas ypačiai mūsų laikais yra būtinas. Yra nemaža žmonių, kurie iš anksto nusistatę prieš Bažnyčią, jos nepažįsta ir nenori pažinti. Kunigams dažniausiai toki visai neprieinami. Jiems įtakos padaryti gali tik pasauliniai katalikai. J. Kristaus įsakymas: „Eikite tad ir mokykite visas tautas“ (Mat. 28, 19), turi rūpėti visiems Jo išpažintojams.

Svarbesnieji tokio apaštalavimo darbai yra atremti bei griauti Bažnyčios priešų skleidžiamus priekaištus ar šmeižtus, mokyti tikėjimo dalykų nemokančius, aiškinti abejojančioms, sudrausti klystančius ir t.t. Visa tai reikia daryti švelniai ir išmintingai, atitinkamu laiku ir būdu. Jau pats sąmoningo kataliko, išpažįstančio savo tikėjimą ir pildančio jo reikalavimus, pavyzdys labai daug reiškia. Tačiau mūsų laikais ši apaštalavimo darba katalikai turi dirbti ne tik atskirai, bet ir visi bendrai, susitelkę į tam tikras organizacijas, Bažnyčios vadovaujamas. Mūsų krašte tokia organizacija yra Katalikų Veikimo Centras (K. V. C.).

2. Apaštalavimo priešara yra piktinimas. Artimą piktina, kas jį tyčia traukia į piktą, į nuodėmę (tiesioginis piktinimas) arba kas sąmoningai be reikalo sudaro jam progą nusidėti (netiesioginis piktinimas). Piktinimas yra labai sunki nuodėmė. „Kas gi papiktins vieną iš šitų mažutėlių, kurie į mane tiki, tas vertas, kad asilo sukamų girnų akmuo būtų užnertas jam ant kaklo, ir kad jis būtų paskandintas jūros gilumoje“ (Mat. 18, 6).

Piktinimas yra pirmoji versmė visų nusikaltimų ir viso žemės gyvenimo skurdo. Nuo to laiko, kai pirmoji nuodėmė sugriovė Dievo nustatytą santvarką, piktinimas baisia šmėkla žengia per pasaulį. Ir dabar piktintojai nuolat kartoja pirmojo žmonių suvedžiotojo darbą, žudo žmonių laimę, kūną ir sielą.

Piktinimo nuodėmės sunkumas pareina nuo piktinamojo veiksmo piktumo ir nuo iš jo kylančių padarinių. Tačiau artimas gali kada pasipiktinti ir nepiktu veiksmu. Šios rūšies pasipiktinimas gali eiti arba iš nežinojimo (vad. mažutėlių piktinimas), arba iš paties artimo nedorumo, priekabių ieškojimo (vad. fariziejiškasis piktinimasis). Mažutėlių piktinimo reiktų vengti, arba išaiškinti jiems dalykas.

3. Ugdydamas savo dvasios galias, pildydamas dorovines bei savo pašaukimo pareigas, žmogus išigyja tūlą idealinių gėrybių, kurios jį pakelia vertingu visuomenės nariu ir suteikia jam gerą šlovę. Šios gėrybės (dorybės, geras vardas, įžymus postovis, garbė) yra didžiausias žmogaus turtas. Pats teisumas reikalauja gerbti šias artimo gėrybes ir dėl jų labiau patį artimą.

Krikščionių dorovė moko gerbti visus žmones. Tačiau tuos, kurie nepaprastais taurais ypatumais praneša kitus, ji ragina labiau gerbti, deda juos pavyzdžiu kitiems, ragina jais sekti. Eidama šiais sumetimais, Katalikų Bažnyčia ypatingai iškelia kai kuriuos savo narius. Tik čia ji žiūri ne į žmogaus postovį, garsingumą, bet į dorovinę jo vertybę. Jos šventųjų tarpe šalia labai įgarsėjusių žmonių (šv. Augustinas, Tomas Akv., Pranciškus) yra ir visai paprastų, plačiai nežinomų (šv. Žita — tarnaitė, šv. Izidorius).

4. Idealinių artimo gėrybių gerbimo pareigai nusikalsti galima tūlais būdais. Žymesnės šios rūšies nuodėmės: įtarimas, apkalba, šmeižimas, įžeidimas ir t.t. Kaip visų nuodėmių, taip ir šių sunkumas pareina nuo veiksmo piktumo ir nuo padarytos artimui žalos didumo. Padaręs kurią iš šių nuodėmių turi atšaukti ir atlyginti žalą.

Įtarimas — tai be pagrindo abejojimas artimo dorovine vertybe. Ši nuodėmė dar pasunkėja, kada įtarimas tampa įsitikinimu.

Apkalba yra be rimtos priežasties skelbimas tikrų, bet plačiai nežinomų artimo klaidų ar nusikaltimų. Nusideda ne tik tas, kuris pats apkalba, bet ir tas, kuris ragina apkalbėti, kuris su pasigėrėjimu klauso, kuris galėdamas nesustabdo.

Šmeižtas yra primetimas artimui tokių nusikaltimų ar ydų, kurių tas visai nėra padaręs ar neturi, arba tikrų artimo nusikaltimų žymus padidinimas. Šmeižtas yra žymiai sunkesnė nuodėmė už apkalbą.

„Neteiskite, kad nebūtumėte teisiami. Nes koku teismu teisiatė, tokiu ir jus būsite teisiami, ir koku saiku seikėjatė, tokiu bus ir jums atseikėta. Kam gi tu matai savo brolio akyje krislą ir nematai rąsto savo akyje? (Mat. 7, 1 it).

§ 42. Privatinė nuosavybė.

1. Jos sąvoka. 2. Jos buvimas. 3. Jos teisės kilimas. 4. Jos teisės ribos.

1. Mūsų gyvenimo santvarkoje žmogus savo gyvybę palaikyti ir savo gyvenimo tikslą pasiekti gali tik vartodamas tam tikras materialines gėrybes. Tačiau vartojimo atžvilgiu tarp materialinių ir dvasinių gėrybių yra žymus skirtumas. Dvasines gėrybes vartojant nereikia jų skaldyti, nuo vartojimo jos nemažėja. Jas vartoti gali drauge visi. Materialinę gėrybę vartoti gali tik vienas. Kada ją vartoja daugelis, ją reikia skaldyti į dalis. Juo didesnis žmonių skaičius materialinę gėrybę vartoja, juo į smul-

kesnes dalis reikia ją skaldyti, juo po mažiau kiekvienam jos tenka. O kadangi kiekvienam žmogui tam tikro kiekio tų gėrybių būtinai reikia gyvybei palaikyti,—kyla reikalas jų turėti ir sau pasilikti, neleisti kitiems jas suvartoti. Tokia sau pačiam pasilaikoma gėrybė ir yra vadinamoji *p r i v a t i n ė n u o s a v y b ė*.

2. Krikščionių dorovės mokslas, eidamas Apreiškimu, privatinę nuosavybę pripažįsta. Ji sutinkama tiek Sen. įstatyme, kur jai tvarkyti duotas 7 ir 10 Dievo įsakymas, tiek Naujajame (plg. Mat. 13, 1 it; Mork. 12, 1 it; Luk. 13, 6).

Privatinę nuosavybę pripažįsta ir visos tautos. Primityvinių kultūrų žmonės mažai teturi bet kokių gėrybių, dėl to maža ir jų nuosavybė. Kai, kylant kultūrai, daugėja materialinių gėrybių, drauge didėja ir žmonių nuosavybė.

Klajoklių gyvenime, kur žmonių maža, laisvos gi žemės daug ir dideli jos plotai guli nenaudojami, privatinė nuosavybė eina tik įrankiai, medžioklės grobis ir t.t. Kai žmonių skaičius padidėja, kai jie ima ir žemės ūkiu verstis, tada ir žemė tampa privatinės nuosavybės dalyku. Tai rodo seniausieji Žmonijos dokumentai: egiptiečių paminklai, Hamurabio kodeksas ir t.t. Tą patį patvirtina ir dabartiniai etnologijos tyrinėjimai.

3. Matant, kaip visur ir visada žmonės pripažino privatinę nuosavybę, kyla klausimas, iš kur eina žmogaus teisė ją turėti, koks tos teisės pagrindas. Privatinės nuosavybės teisė eina iš prigimtų žmogaus teisių, būtent, iš teisės palaikyti savo bei šeimos gyvybę, gauti iš savo darbo vaisių ar pelno ir t.t.

Žmogus turi teisę ir pareigą palaikyti savo bei savo šeimos gyvybę. Gyvybei gi palaikyti reikia įvairių materialinių gėrybių. Tad žmogus turi turėti teisę tų gėrybių įsigyti ir jų turėti. Kaip protinga būtybė, žmogus rūpinasi ir savo bei šeimos ateitimi. Siam gi reikalui privatinės nuosavybės teisė yra būtina sąlyga. Ji didina žmogaus darbštumą, žadina norą daugiau gaminti. Tuo būdu ji yra žymus kultūros ir pažangos veiksnys.

Žmogus turi prigimtą teisę iš savo darbo gauti vaisių ar pelno. Jis nusimedžioja ar prisijaukina laukinį gyvulį, įdirba lauką, išsikasa iš žemės naugų. Tuo būdu, iš visai nenaudingų žmogui gėrybių, jis savo darbu pasidaro naudingų. Padaręs gi savo darbu jas naudingas, žmogus turi teisę jas vartoti savo reikalams. O kad galėtų jas vartoti savo reikalams, tos gėrybės turi būti jo vieno, turi būti jo privatinė nuosavybė. Ši privatinės nuosavybės titulą nurodo ir popiežius Leonas XIII enciklikoje *Rerum Novarum*.

4. Krikščionių dorovė privatinės nuosavybės teisę pripažįsta, tačiau drauge jai užbrėžia tam tikras ribas. Pirmiausia ji moko, kad materialinės gėrybės, turtai, yra ne žmogaus tikslas, bet tik priemonė gyvybei palaikyti ir gyvenimo uždaviniams išpildyti. Dėl to negali žmogus šią santvarką griauti ir turtus gyvenimo tikslu laikyti. „Nes ką padeda žmogui, jei jis laimėtų visą pasaulį, savo gi sielai kėštų nuostolį ir t.t.“ (Mat. 16, 26). Be to, Apreiškimas sako, kad visų žemės gėrybių aukščiausias viešpats yra jų Kūrėjas Dievas. Žmogui jos pavestos tik laikinai valdyti. Amžinybės pradžioje kiekvienam reikės duoti to valdymo apyskaita (Luk. 16, 2). Tuo būdu krikščionių dorovė visiems griež-

tai uždeda pareigą taip valdyti bei vartoti savo turtus, kaip nurodo teisumas ir artimo meilė.

Kada žmonių socialiniai reikalai labai susipainioja, ir, ypačiai, kada turtingieji nežiūri dorovės įsakymų, tada nuosavybės dalyką turi imtis tvarkyti tam tikrais įstatymais ir valstybė. Tam tikrais atvejais šis valstybės įsikišimas yra būtinas. Tik jis tegali apsaugoti beturčius nuo neduorų didžturčių gobšumo ir savavaliavimo.

§43. Nuosavybės įsigijimo būdai.

1. Dori nuosavybės įsigijimo būdai. 2. Nedori jos įsigijimo būdai. 3. Atsiteisimas (restitucija).

1. Prigimtinis ir Dievo apreikštasis įstatymas nurodo nemažą būdų, kuriais galima įsigyti nuosavybės. Juos visus galima suskirstyti į dvi rūšis: sutartį ir pasisavinimą.

Paprasčiausias ir mūsų laikais dažniausias būdas nuosavybei įsigyti yra sutartis: pirkimas, mainymas, dovanojimas, užmokestis ir t.t. Šie būdai vartojami visur. Juos pripažįsta ir krikščionių dorovė.

Mūsų laikais retesnis būdas nuosavybei įsigyti yra teisėtas pasisavinimas. Pasisavinti galima tik toks daiktas, kuris neturi savininko, yra niekeno. Čia vistiek, ar daiktas niekada nebus jo turėjęs (res nullius, kaip negyvena žemė, laukiniai žvėrys), ar bus tikrojo savininko paliktas, išmestas (res derelicta).

Palikto bei išmesto daikto negalima painioti su pasidėtu ar pamestu. Pasidėti ar pamesti daiktai turi savininką, dėl to jų pasisavinti negalima. Radus tokį daiktą, reikia sugrąžinti teisėtam savininkui. Jei tas savininkas nežinomas, reikia stengtis jį rasti; juo vertingesnis rastas daiktas, juo labiau reikia jo savininko ieškoti.

2. Iš nedorų nuosavybės įsigijimo būdų dažniausiai pasitaiko šie: vogimas, apgavimas, bėdos prispausto išnaudojimas ir t.t. Šie visi darbai yra sunki nuodėmė. Vogti draudžia jau 7 ir 10 Dievo įsakymas. Vargšų gi skriaudimą, jų išnaudojimą krikščionių dorovė laiko viena iš tų nuodėmių, kurios „dangaus keršto šaukiasi“.

Šios rūšies nuodėmių sunkumas pareina nuo padarytos artimui žalos didumo. Savaimė aišku, kad čia turi įtakos ir nukentėjusio turtingumas: to paties didumo žala vienam gali nieko nereišksti, kitam gi ji gali paskutinį duonos kąsnį atimti.

Vogimo nuodėmę daro, kas slapta pasiima svetimą nuosavybę. Tačiau bado mirties pavojuje esąs žmogus gali be nuodėmės pasiimti tiek svetimo turto, kiek jam reikia gyvybei palaikyti. Tam tikrais atvejais galima savo paskolą ar užmokestį slapta atsiimti. Tik čia reikia žiūrėti, kad turėtų neabejotiną teisę imti, ir kad nenukentėtų pašalinis žmogus. Šis slaptas atsiteisimas reikia vartoti labai atsargiai ir tik tada, kada nėra kito būdo atsiteisti.

Apgavimas yra bet koks netiesumas bei neteisumas sudarant ar vykdanant sutartis. Šią nuodėmę daro, kas vartoja netikrą matą, pinigą, dokumentą, kas ydingą daiktą, duoda per gerą ir t.t.

Prie šių artimo savybei nuodėmių reikia priskirti ir svetimo turto naikinimas. Svetimas turtas sunaikinti galima ne tik tiesioginiu būdu da-

rant jam žalos. Gal dažniau ši nuodėmė daroma netiesioginiu būdu, apleidžiant ar netinkamai einant pasiimtas pareigas (pav. sargų ir kt. tarnautojų).

3. Kas yra padaręs artimui žalos, turi jam atlyginti padarytą nuostolį. Tai yra vad. **atsiteisimas** arba restitucija. Atsiteisimas yra griežta pareiga, ypačiai kada padarytas nuostolis didelis. „Nuodėmė nebus atleista, kol nebus grąžintas pasisavintas daiktas, jeigu tik galima jis grąžinti“ (šv.- Augustinas).

Kalbant apie atsiteisimą, reikia išsiaiškinti: kas, ką ir kam turi atsiteisti.

K a s . Atsiteisti turi tas, kas yra padaręs artimui nuotolio. Čia vistiek, ar tai yra padaręs pats, ar per kitą. Jeigu buvo keli tokio darbo dalyviai, jie turi atsiteisti solidarai, t. y. vienas už visus, jei kiti dalyviai negali ar nenori. Atsiteisti reikia kaip galint greičiau.

K a . Kas turi svetimą daiktą žinodamas, kad jis svetimas, tas turi grąžinti patį daiktą, arba jo vertę pinigais; be to, turi grąžinti gautą iš to daikto pelną ir dar atlyginti tikram savininkui nuostolį, kurį tas, netekęs savo daikto, turėjo. Kas laiko svetimą daiktą nežinodamas, kad jis svetimas, tas sužinojęs turi grąžinti svetimą daiktą ir gautą iš jo pelną, bet gali išskaityti ir pasilikti padarytas tam daiktui laukti išlaidas ir tą pelną, kuris gautas dėl įdėto darbo.

K a m . Atsiteisti reikia tikram daikto savininkui ar jo paveldėtojams. Jeigu jau nebebūtų nei savininko, nei jo paveldėtojų, tada daiktas ar jo vertė pinigais reikia atiduoti kuriam geram reikalui ar įstaigai. Kas svetimą daiktą būtų laikęs nežinodamas, kad jis svetimas, tas sužinojęs, šiuo atveju gali sau jį pasilikti.

B. Pareigos visuomenei.

§ 44. Socialinis klausimas.

2. Jo sąvoka. 2. Kapitalizmas. 3. Socializmas. 4. Krikščioniškas solidarizmas.

1. Vienas iš didžiausių visuomenės gyvenime opumų yra turtų paskirstymo bei luomų santykių dalykas, arba vad. **s o c i a l i n i s k l a u s i m a s**. Paskutiniaisiais laikais šis klausimas įgavo tokios reikšmės, kokios dar niekada nebuvo turėjęs. Nuo jo tinkamo išsprendimo pareina visos mūsų kultūros ir net pačios žmonijos likimas.

Socialinis klausimas yra ne tik ūkio, bet ir dorovės reikalas. Toks ar kitoks jo išsprendimas nustato visuomenines žmogaus pareigas, kurios gali būti suderinamos arba nesuderinamos su dorovės reikalavimais. Valstybės įstatymai uždeda žmonėms pareigą pildyti tas ar kitas socialines pareigas. Tuo būdu jie gali vykdyti arba griauti dorovės santvarką.

Socialinis klausimas yra drauge ir **r e l i g i j o s** dalykas. Jį sprendžiant, reikia pirmiau išsiaiškinti žmogaus prigimtį ir jo gyvenimo tikslas. Šiuosgi klausimus, kaip jau žinome, tik Apreikštoji religija sugeba tinkamai išsiaiškinti.

Socialiniam klausimui išspręsti yra daug sumanymų. Svarbiausieji iš jų yra trys: kapitalizmas, socializmas ir krikščioniškas solidarizmas.

2. Jau nuo renesanso laikų pradėjęs įsigalėti liberalizmas duoda jo sekėjams visišką laisvę dorovės, nuosavybės, gamybos, pelno ir kt. srityse. Vis labiau įsigalėdamas, jis panaikino visas

socialinės turto bei pelno sąvaržas, dorovines turtingųjų pareigas ir t. t. Šios klaidingos filosofinės bei ekonominės pažiūros padarė tai, kad turtai pradėjo telktis nedaugelio kapitalistų rankose, tuo tarpu didžios žmonių minios visai suskurdo. Taip atsirado vad. kapitalizmas. Paskutiniaisiais laikais kilusi gamybos ir susisiekimo pažanga, kuri visą žemės rutulį pavertė vienu didžiuliu ūkiu, kapitalizmui padėjo dar labiau įsigalėti ir išaugti.

Kapitalizmas turi tą gerą ypatumą, kad jis, duodamas atskiram žmogui visišką laisvę, leidžia jam išplėsti savo energiją, sumanumą, darbštumą. Tačiau šis galutinis žmogaus atpalaidavimas nuo dorovinių bei socialinių pareigų yra ir didžiausias kapitalizmo blogumas; jis patį kapitalizmą paverčia į beširdį mamoniizmą, kurio vienintelis tikslas — pelnas bei turto didinimas. Ir blogi kapitalizmo padariniai netruko pasirodyti. Sutrauktas į nedaugelio žmonių ar bendrovių rankas, kapitalas tapo didžiausia jėga, tikru pasaulio despotu. Iš antrosios pusės, tuo pačiu laiku kaskart didėjo skurdeivų proletarų minios, aštrėjo darbdavių ir darbininkų (kapitalistų ir beturčių) santykiai, kilo kapitalo ir darbo kova, kuri gresia sunaikinti visą mūsų kultūrą.

Įvertinant kapralizmą dorovės atžvilgiu reikia štai kas pasakyti. Kapitalas savaime nėra piktas dalykas, jo didinimas nėra nedoras darbas. Bet mūsų laikų kapitalizmas su krikščionių dorovės reikalavimais nesuderinamas. Nesuderinamas dėl to, kad jis pagrįstas klaidingomis filosofinėmis bei dorovinėmis liberalizmo pažiūromis. Klaidinga liberalizmo pažiūra į žmogaus prigimtį, laisvą nuo bet kokių pareigų. Klįsta jis ir visai neribodamas nuosavybės teisę, nedėdamas turtingiesiems jokių pareigų beturčiams.

3. Kada paaiškėjo visi kapitalizmo blogumai, iškilo kita krašutinė teorija socialiniam klausimui spręsti — socializmas. Kapitalizmas ir socializmas — tai dvi priešingybės. Kapitalizmas remiasi beribe privatinės nuosavybės teise, socializmas gi visai nuosavybę neigia. Jis reikalauja privatinę nuosavybę panaikinti, į jos gi vietą įvesti visuomeninę (komuna). Tik kurios gėrybių rūšys suvisuomeninti (visos, ar tik kai kurios), ir koku būdu tai padaryti — patys socialistai nesutaria.

Socializmo idėja nėra koks naujas dalykas. Jau senovės Platonas (Valstybės rašiny) ją skelbė. Naujausiais amžiais socializmo idėją atgailino Tomas Morus (Utopija 1516) ir italas domininkonas Campanella (Civitas Solis 1620). Pabaigoje 18, ir pradžioje 19 šimt. socialistiškas mintis skelbė kai kurie anglų ir prancūzų rašytojai, dėl to ir pavadinti socialistais. Tačiau tikrasis vad. mokslingojo socializmo tėvas yra Karl Marx.

Socializmas buvo reakcija prieš supagonėjusį kapitalizmą. Jis turi kaip gerų pusių, taip ir blogų. Gerieji socializmo ypatumai yra tie, kad jis užtaria beturčius, nori pagerinti jų gyvenimą, nurodo nuosavybės teisės ribas. Jis teisingai nurodo, kad materialinės gėrybės turi tarnauti ne atski-riems žmonėms, bet visuomenei. Šias mintis socializmas yra pasisavinęs iš krikščionių dorovės.

Bet socializmas turi ir daug silpnųjų. Pirmiausia pasirodė, kad yra klaidingi jo moksliniai pagrindai: materialistiškas istorijos vyksmo bei pažangos aiškinimas („vienintelis istorijos vyksmo bei žmonijos gyvenimo kuriamasis veiksnys esą ekonominiai reikalai“) ir marksinė prekės vertybės teorija („visa gaminio vertybė pareinanti tik nuo įdėto į jį žmogaus darbo“). Jau patys socialistai pripažįsta šių pagrindų klaidingumą (pav. Bernstein).

Dar reikia pažymėti, kad socializmas, nors labai gražus teorijoje, praktikoje visai neįvykdomas. Jis būtų galima įvykdyti, jeigu žmonės būtų tobulos nesavanaudės būtybės arba bevaliai vergai.

Krikščionių doroves atžvilgiu marksinis socializmas yra smerktinas dėl to, kad neigia religiją. „Mes siekiame politikos srity — respublikos, ekonominijos srity — socializmo, ir toje, kuri religijos vardu eina — ateizmo“ (Babel 1913 m.).

4. Krikščionybė visai kitaip žiūri į socialinį klausimą. Mūsų žemės gyvenime šio klausimo negalima taip išspręsti, kad išnyktų visi negerumai. Turto ir neturto klausimas yra tokios pat rūšies klausimas, kaip sveikatos ir nesveikatos, gabumo ir negabumo, darbštumo ir nedarbštumo. Šių klausimų visai pašalinti iš žemės negalima. Jie galima ir reikia tik švelninti. Dėl to ir socialinį klausimą galima ir reikia tik švelninti.

Šitaip žiūrėdama į socialinį klausimą, Krikščionių dorovė visiems žmonėms uždeda pareigą dirbti, kad jis sušvelnėtų. Priemonės jam švelninti yra jos skelbiami dalykai: teisumas ir ypačiai artimo meilė. Tik išgalėjus žmonių bei luomų santykiuose broliškumo bei solidarumo jausmui, išnyks socialinio klausimo aštrumas. „Pasistenkite, kad bent aštuonias dienas visa žmonija, nuo viršūnių ligi apačios, pildytų visus Dievo įsakymus, tada pamatysite, kas liks iš socialinio klausimo“ (vysk. Ketteler).

Kapitalizmo ir socializmo teorijos socialiniam klausimui išspręsti yra abi krašutinės. Krikščioniškasis jo sprendimas eina jų viduriu. Jis turi abiejų geruosius ypatumus ir išvengia jų klaidų. Jis drauge su kapitalizmu pripažįsta privatinės nuosavybės teisę, bet drauge su socializmu ją apriboja, nurodydamas dorovines bei socialines turtingųjų pareigas. Jis drauge su kapitalizmu iškelia atskiros žmogaus vertybę, brangina ir leidžia pasireikšti visiems jo sugebėjimams, bet ir drauge su socializmu uždeda žmogui tam tikras pareigas. Kapitalizmo gi ir socializmo teorijose tiek tėra gero ir naudingo, kiek jos turi pasisavinusios iš Kristaus mokslo. Tuo būdu dar kartą pasitvirtina tiesa, kad kiekvienas iškrypimas iš Bažnyčios skelbiamojo mokslo tikėjimo dalyke tuojau atsiliepia visam gyvenime, ir tuojau duoda pražūtingų vaisių.

§ 45. Krikščioniškoji moterystė.

1. Moterystės sąvoka. 2. Krikščioniškosios moterystės ypatumai. 3. Jos dalyko tvarkymas. 4. Vyro autoritetas moterystėje. 5. Susivedėlių tarpusavio pareigos.

1. Sukūręs pirmuosius žmones, vyrą ir moterį, Dievas jiems skyrė bendrai gyventi, palaimino tą jų bendrąjį gyvenimą ir davė jam kilnų ir labai svarbų tikslą — palaikyti bei dauginti žmonių giminę. Toks bendras vyro ir moters gyvenimas, turįs tikslą palaikyti žmonių giminę, ir yra m o t e r y s t ė .

V. Jėzus moterystę dar labiau išaukštino: Jis ją pašventė, pakėlė sakramentu, tuo būdu Jis moterystę padarė religine bei dorovine draugija. „Ar neskaitėte, kad tas, kurs pradžioje sutvėrė žmogų, padarė juos kaippo vyrą ir moterį ir tarė: to dėliai žmogus paliks tėvą ir motiną ir laikysis savo pačios, ir du bus vienas kūnas“ (Mat. 19, 4).

2. Kaipto tobula religinė vyro ir moters draugija, krikščioniškoji moterystė yra šventa, vieninga ir neišardoma.

Moterystės šventumas eina iš jos religinio bei sakramentinio pobūdžio. Šis šventumas reikalauja su atitinkamu rimtumu į moterystę ruoštis ir eiti. Ją sudarant, ne tiek reikia vadovautis išoriniais dalykais, kiek žiūrėti į dvasinę žmogaus vertybę.

Kad moterystė turi būti vieninga, jau pačioje žmonių gyvenimo pradžioje Dievas nurodė: „ir bus du viename kūne“ (1. Moz. 2, 24). Sen. Įstatyme šis moterystės ypatumas nebuvo griežtai saugojamas. V. Jėzus, pakeldamas moterystę sakramentu, šį ypatumą iš naujo pabrėžė ir griežtai įsakė jo laikytis.

Toks pat aiškus Dievo įsakymas, kad moterystė būtų neišardoma. „Ką tad Dievas sujungė, žmogus teneperskiria“ (Mat. 19, 6).

Smulkiau šį moterystės ypatumą aiškina Povilas apašt. „Ties, kurie yra surišti moteryste, įsakau ne aš, bet Viešpats, kad moteris nesiskirtų nuo vyro; o jei atsiskirtų, kad pasiliktų netekėjusi, ar susitaikintų su savo vyru. Taip pat vyras tenepaleidžia savo pačios“ (1. Kor. 7, 10). „Moteriškė surišta įstatymu, kolei jos vyras gyvas; jei jos vyras miršta, ji darosi liuosa; tegul teka, už ko nori, tiktai Viešpatyje“ (1. Kor. 7, 39).

Moterystės neišardomybė dabar turi nemažą priešų. Tiesa, kai kada ji yra sunki našta. Tačiau ji turi didžiausios socialinės reikšmės, ypačiai vaikų atžvilgiu. Tinkamai išauginti ir išauklėti vaikus gali tik abu tėvai drauge dirbdami. Katalikų Bažnyčia visada šventai saugojo moterystės neišardomybę, nors kai kada jai tekdavo skaudžiai nukęsti (pav. Anglų Henriko VIII byla). Tačiau kada susivedėlių bendras gyvenimas neįmanomas, Bažnyčia leidžia jiems atskirai gyventi, nors jų moterystės ir nepanaikina.

Dabar daug keno garsinama „laisvoji meilė“ ar „laikinoji moterystė“ yra pavojingesnė net už poligamiją (daugpatybę). Poligamija bent atsakomybės atžvilgiu tvarkingesnė. „Laisvoji gi meilė“ nieku verčia visas dorovines sąvaržas ir socialines (tėvų vaikams) pareigas. Kur ji išigali, ten tuoju ima mažėti gimimų skaičius ir tautai kyla išmirimo pavojus.

3. Krikščioniškoji moterystė yra religinė draugija ir sakramentas. Religines gi draugijas tvarkyti ir sakramentus teikti gali tik Bažnyčia. Dėl to ir moterystės dalyką tvarkyti gali tik Bažnyčia. Tik ji gali nustatyti susivedimo kliūtis, moterystės sudarymo formą, ją tvirtinti, spręsti apie jos ryšio tikrumą.

Bažnyčia nuo pat pradžios moterystės dalyką ir tvarkė. Ji yra išleidusi visą eilę šiam reikalui įstatymų. Rūpindamosi moterystės sėkmingumu. Bažnyčia yra nustačiusi tam tikras priežastis (vad. kliūtis), kurios kai kuriems asmenims neleidžia susivesti. Iš jų žymiausios yra šios: giminytė, įžadai, tikėjimo skirtumas ir tt. Katalikui su krikščioniu nekataliku dėl svarbių priežasčių leidžia, tik deda tam tikrų sąlygų: kad katalikui ar katalikei nebūtų trukdoma religines pareigas pildyti ir kad vaikais būtų auklėjami katalikų religijoje. Katalikui su nekrikščioniu susivesti Bažnyčia kuo griežčiausiai draudžia ir tik dėl svarbiausių priežasčių daro išimtį.

4. Kaip visose draugijose, taip ir moterystėje negalima apsieiti be autoriteto. Visų tautų papročiai bei įstatymai autoritetą moterystėje paveda vyrui. Tą patį sako ir Apreiškimas: „Vyras moters galva, kaip Kristus yra Bažnyčios galva“ (Efez. 5, 23). Tačiau Apreiškimo teikiamas vyrui autoritetas moterystėje yra

visai kitoks, negu buvusiis pagonių moterystėje, kur vyras buvo visagalis despotas, moteris gi beteisė vergė. Kristus, sulyginęs visų žmonių teises, sulygino jas ir moterystėje. Moterį Jis iškėlė pilnateise vyro bendrininke padėjėja ir abiem paskyrė tas pačias dorovines pareigas.

5. Svarbiausios susivedėlių tarpusavio dorovinės pareigos yra meilė, taika ir ištikimybė. Be tikros, tarpusavio pagarba pagrastos meilės moterystė nebūtų tobula draugija. Be santaikos būtų neįmanomas bendras susivedėlių gyvenimas. Neištikimybė gi visai moterystę išgriautų.

Be šių abiem susivedėliam bendrų pareigų, moterystėje dar turi vyras ir moteris atskirų. Vyras dėl savo prigimtų ypatumų yra moterystės galva. Jis turi moterį globoti, ginti, parūpinti visa, ko reikia gyvenimui. Moteris gi dėl savo prigimtų ypatumų yra moterystės siela bei širdis. Ji turi tvarkyti namus, padaryti iš jų padorų, jaukų židinį, kur vyras galėtų po darbo atsilsėti bei nurimti. Šiuo atžvilgiu moters yra labai svarbios pareigos. Darbšti, tvarkinga moteris ir mažomis išlaidomis sukuria jaukų lizdelį, kur malonu kiekvienam pabūti. Ir vyras iš tokių namų netaip bėga į klubus ar kitas panašias įstaigas. Dėl to labai svarbu, kad moters iš anksto pasiruoštų moterystės pareigoms, kad ištekęsios galėtų būti vyro gyvenimo draugės padėjėjos, ne tik malonus gražus žaislelis, kuris niekam doram netinka ir dėl to greit nusibosta. „Jų papuošalas tebūnie ne viršujinis, ne plaukų susukimas ar apsikrovimas auksu, ar rinktiniai apdarai, bet paslėptasis širdies žmogus negedime tylios ir ramios dvasios“ (1. Petr. 3, 3 it).

§ 46. Krikščioniškoji šeima.

1. Jos vertybė. 2. Tėvų pareigos vaikams. 3. Vaikų pareigos tėvams.
4. Šeiminių ir šeiminyns tarpusavio pareigos.

1. Palaiminės pirmąją moterystę, Dievas drauge įsteigė pirmąją šeimą ir ją įgalino plėsti visą žmonių gyvenimo santvarką. Šeima ir pildo šį jai Dievo skirtą uždavinį. Iš jos išauga giminės, tautos, valstybės. „Šeima yra nelyginant valstybės daigynas“ (šv. Augustinas). Senstant ir išmirštant visuomenės nariams, šeimos priaugina naujų jaunų. Gerai ar blogai augindamos bei auklėdamos jaunąją kartą, šeimos išaugina gerą ar blogą visuomenę. Nuo šeimų pareina, ar visuomenė bus doringa, dideliems žygiams paruošta ir juos dirbs, ar ji bus pasileidusi ir telkšos, kaip surūgusi bala, nieko doro neįsimanydama.

Nemažesnės reikšmės turi šeima ir antgamtinės santvarkos atžvilgiu. Sen. Įstatyme per šeimą buvo plečiama atpirkimo idėja, kuri pagaliau ir išikūnijo šeimoje. Pats V. Jėzus 30 metų gyveno šeimoje. Tuo Jis norėjo parodyti, kad atskiros žmogaus ir visos žmonijos likimas bei laimė pareina nuo šeimos. Dabar šeimos, ne kas kitas, priaugina narių Bažnyčiai.

2. Tokia didelė religinė bei socialinė šeimos vertybė suteikia jos kūrėjams, tėvams, svarbių teisių ir dieviško autoriteto savo vaikams, bet drauge uždeda jiems ir didelių pareigų.

Svarbiausios tėvų pareigos savo vaikams—tinkamai juos išauginti bei išauklėti jų kūną ir dvasią. Šiame auklybos dalyke

tėvai turi vadovautis prigimta tėvų meile vaikams. Tik ši, dažnai akla, prigimtoji meilė turi būti nuskaidrinta antgamtine Dievo meile. Be Dievo meilės, be tos pasiaukojimo dvasios, kurios tik religija tegali suteikti, vaikų auklyba būtų tėvams per sunki ir dažnai betikslė našta, ką ir pats gyvenimas nekartą parodo.

Augindami bei auklėdami savo vaikus, tėvai turi ugdyti lavinti jų kūną ir dvasią. Ugdydami vaikų kūną, tėvai turi, kiek galėdami, stengtis išauginti juos sveikus stiprius ir užgrūdinti gyvenimo žygiams.

Dvasios auklėjimo srity tėvai turi, kiek galėdami, išlavinti vaikų prigimtus sugebėjimus ir paruošti bet kuriam padoriam verslui, kad vaikai galėtų būti geri darbininkai ir naudingi visuomenės nariai. Dar svarbesnis už šį profesinį auklėjimą vaikų religinis bei dorovinis auklėjimas. Iš pat mažens jau reikia vaikuose ugdyti religinių bei dorovinių pareigų supratimą, pratinti jos pildyti, plėsti gerieji vaikų polinkiai, naikinti piktieji. Šiame darbe ne tiek svarbu gražus pamokomi tėvų žodžiai, kiek gyvas jų gyvenimo pavyzdys.

Mūsų laikais tėvai negali patys atlikti viso vaikų auklėjimo darbo. Čia juos pavaduoja mokykla. Tėvai, pavesdami savo vaikus mokyklai, turi žiūrėti, kad toji mokykla būtų gera. Katalikų tėvų griežta pareiga, kur tik galima, savo vaikus leisti tik į katalikiškas mokyklas. Kur jų nėra, tėvai turi stengtis, kiek galėdami, jų įsisteigti.

3. Šeimoje ne tik tėvai turi pareigų vaikams, bet ir vaikai tėvams. Žymiausios vaikų pareigos tėvams yra meilė, pagarba ir klusnumas. Šios vaikų pareigos yra tokios svarbios ir būtinos, kad šv. Augustinas jas vadina „švenčiausiu žmonių giminės ryšiu“. „Vaikai, klausykite savo gimdytojų Viešpatyje, nes tai teisinga. Gerbk savo tėvą ir motiną, tai yra pirmasis įsakymas su pažadėjimu: kad tau būtų gera ir kad ilgai gyventumei žemėj“ (Efez. 6, 1).

Šeimoje tėvai yra Dievo vietininkai. Suteikdami savo vaikams gyvybę, tėvai yra Dievo kuriamosios visagalybės dalininkai. Iš čia eina jų autoritetas ir jų gerbimo reikalas. Savo tėvus turi gerbti ir tie vaikai, kurie mokslu ar postoviu yra aukščiau už juos iškilę. Nė tėvų ydos bei silpnybės nepanaikina jų gerbimo pareigos. Čia dera atsiminti Noės vaikų likimą.

Vaikų meilės savo tėvams pagrindas yra kraujo giminystė. Tėvų gi meilė savo vaikams, jų pasiaukojimas auginant dar didesnę uždeda pareigą vaikams gerbti ir mylėti savo tėvus. Meilę tėvams vaikai geriausiai parodo, kada už juos meldžiasi, juos užjaučia ir, kiek galėdami, padeda, ypačiai senatvėje ar šiaip negandoje.

Klusnumo pareiga eina iš tėvų autoriteto, be kurio būtų neįmanomas šeimos gyvenimas ir pačių vaikų auklėjimas. Tačiau klusnumo pareiga nėra tokia neribota, kaip pagarbos ir meilės. Klusnumo pareiga turi vadovautis dorovės nurodymais. Ji savaime išnyksta, kada vaikai išeina iš tėvų globos ir pradeda savarankiškai gyventi. Ir verslą ar pašaukimą rinkdamiesi vaikai neturi pareigos griežtai tėvų klausyti.

4. Platesne prasme paimtos šeimos nariai yra ir vad. š e i m y n a : tarnai, samdiniai ir t. t., kuriuos šeimnininkai pasiima už tam tikrą atlyginimą tarnauti ar dirbti. Čia susidaro nauja tarpusavio pareigų sritis—šeimininkų ir šeimynos. Šios pareigos paprastai yra sutartimi nustatomos. Jas pildydami tiek šeimnininkai,

tiesk tarnai turi vadovautis krikščioniškosios artimo meilės dvasia, ne tik sutarties raide.

Šeimininkai turi savo tarnams duoti tinkamą užmokestį, žmoniškai juos laikyti, meilingai su jais elgtis. Be to, šeimininkai turi rūpintis savo tarnų bei samdinių dvasios reikalais. „Jei turi ištikimą tarną, tebūna jis tau kaip tavo siela; elkis su juo kaip su broliu“ (Ekli. 33,31).

Iš antrosios pusės, tarnai turi gerbti šeimininkus, klusniai ir uoliai dirbti visus jiems pavedamus darbus, saugoti šeimos turtą, rūpintis jos reikalais. „Vergai, klausykite visuose dalykuose kūno valdovų, tarnaudami ne dėl akių, lyg kad norėtumėte įtikti žmonėms, bet neklastinga širdimi, bijodami Dievo. Ką nors darote, širdimi darykite, kaip Viešpačiui, ne žmonėms, žinodami, kad gausite iš Viešpaties tėvainystės užmokestį.... Valdovai, suteikite vergams, kas teisinga ir kas pridera, žinodami, kad ir jus turite Viešpatį danguje“ (Kol. 3, 22 it).

§ 47. Valstybė ir piliečiai.

1. Valstybės sąvoka. 2. Valstybinės valdžios versmė. 3. Valdytojų pareigos. 4. Piliečių pareigos. 5. Tėvynės meilė.

1. Jau Aristotelis yra pasakęs, kad žmogus yra valstybinės prigimties būtybė. Gyvendamas tik mažoje šeimos draugijoje, žmogus negalėtų nei visų savo prigimtų sugebėjimų išplėsti, nei visų uždavinių išpildyti. Pati prigimtis traukia žmones sudaryti didesnes bendruomenes, kur vieni kitiems padėdami galėtų geriau ir sėkmingiau gyvenimą tvarkyti. Tokia didelė bendruomenė ir yra valstybė.

Valstybė nėra nei grįstas savavališkas žmonių prasimanymas, nei kažkokia dieviška įstaiga. Valstybę sudaro patys žmonės, eidami savo prigimtais polinkiais bei reikalais. Žmogaus gi prigimties kūrėjas yra Dievas. Dėl to sakoma, kad valstybė yra, nors netiesioginių būdu, kuriamosios Dievo valios padarinys. Tik reikia turėti galvoje, kad čia kalbama apie pačią valstybės faktą. Ta ar kita jos forma, tokia ar kitokia jos santvarka tikrai yra pačių žmonių kūrinys.

Apie valstybės tikslą bei uždavinius yra daug nuomonių. Vienos jų valstybei skiria tik piliečių teisių saugojimo pareigą (liberalizmas). Kitos norėtų valstybei pavesti viską, visus jos narių reikalus (socializmas). Krikščioniškoji pažiūra ir čia eina viduriu. Ji sako, kad valstybė turi kelti visuomenės gerovę; tam tikslui valstybė turi ne tik saugoti atskirų piliečių teises, bet ir uždėti jiems tam tikrų socialinių pareigų.

2. Valstybė būtų visai neįmanoma be organizacinės santvarkos pradų: autoriteto arba valdžios iš vienos pusės, ir be tai valdžiai klusnumo—iš antrosios pusės. Valdžia ir klusnumas yra būtinos valstybės gyvavimo sąlygos. Tad jei pati valstybė eina iš Dievo valios, taip pat iš Jo valios turi eiti ir valstybinė valdžia bei piliečių klusnumo pareiga. Katalikų Bažnyčia taip ir moko. „Kiekvienas tepasiduodie aukštesniosioms vyriausybėms; nes nėra valdžios, kaip tik iš Dievo; kurios gi yra, jos Dievo įstatytos. Taigi, kas priešinasi valdžiai, tas priešinasi Dievo sutvarkymui“. (Rom. 13, 1).

Reikia skirti valdžią ir vyriausybę. Vyriausybė yra valdžios vykdytoja. Valdžia eina iš Dievo. Jos gi vykdytoja, vyriausybė, yra pačių žmonių pasirenkama ir tuo ar kitu būdu pastatoma.

Kai kurie filosofai (anglas Hobbes, pranc. J. J. Rousseau ir kiti) klaidingai skelbė, kad aukščiausioji valstybinė valdžios versmė yra tauta. Jie suklydo dėl to, kad neskyrė valdžios versmės, jos kilimo, nuo dabartinio tos valdžios savininko, nuo suvereniteto. Ir katalikiškoji pažiūra sutinka, kad aukščiausioji valdžia (suverenitetas) priklauso tautai.

3. Einant katalikišku valstybės aiškinimu, **v y r i a u s y b ė** yra Dievo santvarkos vykdytoja. Jai pavesta rūpintis visuomenės reikalais, kelti jos gerovę. Šias savo pareigas vyriausybė turi uoliai ir sąžiningai pildyti, nes nuo jos uolumo bei sumanumo pareina visos tautos likimas. Pildydama savo pareigas, vyriausybė turi laikytis Dievo įstatymo. Tik derindama savo darbus su Dievo įstatymo nurodymais, vyriausybė gali tinkamai ir sėkmingai atlikti savo uždavinius.

Ypačiai turi vyriausybė žiūrėti teismo ir teisingumo. Bet kurios rūšies protekcionizmas, vienu palaikymas, kėlimas į neužtarnautas vietas ar postovius, kitų gi, kad ir labai įsitarnavusių valstybei, ujamas bei persekiojimas yra dažniausia mūsų vyriausybių klaida. Toks nelygus vyriausybės elgesys kiršina visuomenę, žemina pačios vyriausybės autoritetą.

4. Iš valstybės kilimo ir tikslų aiškėja piliečių **p a r e i g o s** valstybei bei vyriausybei. Kiekvienas pilietis turi gerbti valdžios vykdytoją vyriausybę, pildyti jos išleistus įstatymus, padėti jai visus jos uždavinius atlikti. Visos šios pareigos eina pilietinių dorybių vardu. Jas katalikas turi pildyti iš sąžinės. Jų nepildymas katalikui yra dorovinis nusikaltimas. „Taigi yra jums reikalo pasiduoti (vyriausybei) ne tik dėl rūstybės, bet ir dėl sąžinės“ (Rom. 13, 5).

Vyriausybė yra visuomenės ar tautos galva. Ji rūpinasi tautos reikalais, jai atstovauja santykiuose su kitomis valstybėmis. Gerbdama savo vyriausybę ir jos įsakymus, tauta gerbia pati save ir parodo savo tautinio bei valstybinio susipratimo laipsnį.

Katalikų Bažnyčia, uždedama savo nariams pareigą iš sąžinės pildyti valstybės įstatymus, yra geriausia valstybės bendrininkė jos uždaviniams pildyti. Bažnyčia savo nariams įsako: „Taigi, atiduokite visiems, ką esate kalti: kam mokesį—mokestį, kam muitą—muitą, kam baimę—baimę, kam pagarbą—pagarbą“ (Rom. 13, 7). Tuo būdu ji yra tikra pilietiškų dorybių garvintoja ugdytoja.

Cia reikia dar pastebėti, kad sąžinę saisto tik toki valstybės įstatymai, kurie tikrai privalomi. Siam dalykui, kaip jau žinome (plg. § 9, 3), negana tik to, kad įstatymas būtų tinkama tvarka išleistas. Dar reikia, kad jis neprieštarautų prigimtam bei pozityviniam Dievo įstatymui, [statymų leidimas anaiploį nėra vyriausybės savivalės dalykas, ir piliečiai nėra akli jos vergai.

Demokratiškose valstybėse piliečiai, rinkdami parlamentus ar seimus, atsako už visą valstybės tvarką. Cia jų griežta pareiga rūpintis rinkti tokius atstovus, kurie neitų prieš valstybės ir Bažnyčios reikalus. Kada yra pavojaus, kad valstybės vairs gali pakliūti į tautos bei religijos priešų rankas, tada visų piliečių griežta pareiga dalyvauti rinkimuose. Tada nuo to dalyvavimo vien labai svarbi priežastis gali atleisti.

5. Žmogus iš prigimimo yra linkęs prisirišti prie savo gimtojo krašto ir tų žmonių, su kuriais jis susirišęs bendro kilimo bei likimo, kalbos, papročių, religijos ir kitais ryšiais. Šis pri-

gimtas prisirišimas prie savo krašto ir savo tautos yra vadinamas tėvynės meile. Krikščionių dorovė šiai prigimtai tėvynės meilei duoda dar tauresnių ir gilesnių motyvų. Ji moko, kad visa žmonių gyvenimo santvarka, taigi ir įvairios tautos eina iš amžinojo Dievo plano, iš Jo šventosios valios. Katalikas visur turi tą Jo valią pildyti. Dėl to jis turi ne tik pilietinę, bet ir dorovinę pareigą rūpintis savo tautos reikalais, jai dirbti, pasiaukoti, svarbiame reikale—net gyvybę už ją atiduoti. Šv. Raštas rodo daug ir didžiausių tėvynės meilės pavyzdžių: Judyta, broliai Makabiejai (2. Mak. 8, 37), pranašai.

Tačiau katalikiškoji tėvynės meilė nėra aklas savo tautos kėlimas į padanges, susietas su kitų tautų niekinimu ir jų teisių laužymu. Ji neturi nieko bendro su vad. nacionalizmu ar šovinizmu, kuris yra siauraširdis ir neteisingas. Katalikų idealas yra ne viena, kad ir galingiausia ar didžiausia, tauta išugdyti išplėsti, bet iš visų žemės tautų sudaryti įvairiaspalvę sutartinę harmoniją. Katalikų idealas—per atskirų tautų kultūrą bei gerovę eiti į visos žmonijos kultūrą bei gerovę. Katalikų Bažnyčia brangina kiekvienos tautos savybes, pripažįsta ir gerbia kiekvienai tautai Apvaizdos skirtą uždavinį.. Bet drauge ji skelbia, kad visos tautos yra to paties Dievo vaikai, kad jos visos yra sesers. Dėl to Katalikų dorovė, taip išaukstinusi tautos vertybę, nurodo ir geriausią tautų tarpusavio gyvenimo būdą. Iš čia aišku, kad tikras Katalikų Bažnyčios narys yra geriausias pilietis ir tauriausias patriotas.

§ 48. Bažnyčia ir tikintieji.

1. Bažnyčia ir valstybė. 2. Tikinčiųjų pareigos Bažnyčiai. 3. Valstybės ir Bažnyčios tarpusavio santykiai.

1. Katalikas yra dviejų organizacijų narys. Sulig gimdamas jis tampa savo tautos bei valstybės narys, priėmęs gi šventąjį krikštą—jis yra ir Bažnyčios narys. Abi šios organizacijos padeida žmogui siekti jam skirtą tikslą ir pildyti jam pavestus uždavinius. „Žmonių gimine rūpintis Dievas pavedė dviem valdžiom: bažnytinei ir valstybinei. Tos valdžios yra kiekviena savo srityje aukščiausia, tačiau kiekviena jų turi ir savo ribas, kurių turi neperženkti. Tos ribos aiškėja iš bažnytinės ir valstybinės valdžios

iškeltų uždavinių. Visa tai, kas žmonių gyvenime yra šventa, žmonių išganymo ir Dievo dalykai yra bažnytinės valdžios galioje; visa gi kita, visi pilietiniai ir politiniai dalykai pavesti Valstybės autoritetui“ (Leonas XIII).

Bažnyčios steigėjas yra pats Dievas ne tik netiesiogine prasme (kaip valstybės), bet ir tiesiogine. Ją įsteigė žemėje gyvendamas Dievo Sūnus J. Kristus.

Bažnyčia, kaip ir valstybė, yra tobula organizacija. Ji turi savo atskirą tikslą—Dievo karalystės žemėje vykdymą bei žmonių išganymą ir savo atskiras priemones—apreikštąjį tikėjimą, sakramentus, galią juos teikti.

2. Organizacijos narių pareigos eina iš organizacijos esmės ir uždavinių. Dėl dieviško Bažnyčios kilimo ir šventumo, jos nariai turi ją šventa religine pagarba gerbti, sūniškai mylėti, klausyti jos nurodymų, padėti jai didžiuosius jos darbus dirbti, ją

ginti. Ši gynyimo pareiga ypačiai mūsų laikais svarbi, kada iš visų pusių ir visokiomis priemonėmis Bažnyčia yra puolama.

a. Steigdamas savo Bažnyčia, V. Jėzus paskyrė jai vadovybę—apaštalus—ir jiems tarė: „Eikite ir mokykite visas tautas“ (Mat. 28, 19). Visiems gi tikintiesiems įsakė apaštalų klausyti: „Kas jūsų klauso, tas manęs klauso; kas jus niekina, tas mane niekina. Kas gi mane niekina, tas niekina tą, kurs yra mane siuntęs“ (Luk. 10, 16). Dėl to tikintieji tikėjimo bei dorovės dalykuose turi griežtai pildyti Bažnyčios įsakymus.

Prieš tokią pareigą tenka išgirsti nepasitenkinimo balsų, ypačiai iš tų žmonių, kurie tiesą tolygina su mokslu. Toki žmonės užmiršta, kad mokslas yra ne vienintelis kelias tiesai rasti. „Mokslo tiriamas plotas yra platus, kaip pasaulis, bet ir ribotas, kaip pasaulis. Jeigu mokslas sustoja ties patirtinės gamtos ribomis, argi mes turėtume užgesinti savo žinojimo troškimą ir, tarę liūdnąjį ignoramus, grįžti nuo tų ribų atgal? Argi nedera žinojimo ištroškusiui žmogui paduoti savo ranką Bažnyčiai, kad ji nuvestų, kaip Beatričė Dantę, į antgamtinio gyvenimo paslaptis, kur neveda joks gamtinis, patirtinis kelias. O tas antgamtinis gyvenimas toks žmogui idomus, taip rūpi: visi giliausieji galvočiai stengėsi jį pažinti. Kiekviena gi krikščionių dogma leidžia žmogui giliau išvelgti į tą pasaulį, kuris mokslui neprieinamas, tačiau kuris nemažiau realus už mūsų, gamtinį pasaulį. Tad kiekviena dogma praplečia mūsų dvasios akiratį, turtina mūsų dvasią, ją kelia į priekį, o ne stumia atgal. Dogma yra pažangos dalykas, pažangos įsakymas, ne draudimas“ (Faulhaber).

b. J. Kristus Bažnyčiai paliko ne tik savo mokslą, bet ir sakramentus, malones, ir visiems įsakė juos vartoti. Tikintieji turi uoliai šį Jo įsakymą pildyti. Bažnyčios įsakymai nurodo šios pareigos minimumą. Tačiau geras katalikas negali tuo tenkintis. Ir pati Bažnyčia nuolat ragina, kad tikintieji naudotusi antgamtinėmis jos malonėmis, ypačiai, kad kuo dažniausiai eitų prie šv. Komunijos, kad Eucharistija būtų kasdieninė mūsų duona, kaip kad ji yra buvusi pirmaisiais amžiais.

c. Bažnyčios nariai turi ne tik patys imti jos teikiamas malones, bet ir jai padėti visus jos darbus dirbti. Penktasis Bažnyčios įsakymas reikalauja, kad tikintieji ne tik savo parapijos reikalais rūpintųsi, bet kad domėtųsi visu Bažnyčios gyvenimu: jos misijų ir labdarybės darbais, jos įvairiuose kraštuose likimu ir tt. Kaip nesisirūpinęs savo tautos ar valstybės likimu žmogus nėra geras pilietis, taip ir nesisirūpinęs Bažnyčios gyvenimu katalikas nėra geras jos narys.

3. Bažnyčia ir valstybė yra dvi lygiagretės organizacijos. Jų tikslai bei uždaviniai vieni antriems neprieštarauja, bet eina greta ir vieni antrus remia. Bažnyčia yra labai žymi vaistybėje darbe. Ji dorina žmones, kelia jų dvasios kultūrą ir tuo remia valstybės pagrindus. „Bažnyčia žmones perdirba, juos papatbulina, rauja piktus žmonių įpročius, o gerus sėja. Taip žmonių auklėdama, Bažnyčia rengia valstybei didelę jėgą“ (arkiv. Matulevičius).

Iš antrosios gi pusės, valstybė daug gali padėti Bažnyčiai, ypačiai jaunuomenės auklėjimo, labdarybės, jos įstaigų laikymo srityse. Dėl to geriausi Bažnyčios ir valstybės tarpusavio santykiai yra tada, kada abi jos bendrai dirba, kada valstybė, nesibraudama į Bažnyčios dalykų bei teisių sritį, jai padeda ar bent leidžia laisvai veikti.

Bažnyčia, kaip ir valstybė, turi visą eilę tokių darbų bei uždavinių, kurie tik jai vienai priklauso ir į kuriuos kas kitas negali įsibrauti. Tačiau

yra nemaža ir tokių sričių, kur Bažnyčios ir valstybės reikalai susisiečia, pav., kad ir mokyklų, moterystės dalykai. Siems dalykams tvarkyti geriausias būdas yra vad. konkordatas, sutartis valstybės su vyriausiuoju Bažnyčios vadovu—popiežium.

Kai kur Bažnyčia yra atskirta nuo valstybės. Kur tas atskyrimas padarytas bešališkai, neužgaunant Bažnyčios laisvės ir teisių (pav., S. Amerikos Jungtinėse Valstybėse), tenai Bažnyčia gražiai gali gyventi. Paprastai toks atskyrimas būva Bažnyčios priešų darbas. Tada jis yra ne kas kita, kaip kovos prieš Bažnyčią priemonė. Apie tokios kovos žalingumą daug aiškinti nereikia. Daugybė pavyzdžių rodo, kiek tokia kova žalinga ir pavojinga pačiai valstybei. Tik aklos neapykantos apimti žmonės gali nematyti liūdnu pražūtingų jos vaisių. Kas tokią kovą skelbia ar sukelia, tas priešas ne tik Bažnyčios, bet ir tautos ir valstybės. Bažnyčiai gi jos Įsteigėjas Kristus yra pažadėjęs, kad: „pragaro vartai jos nenugalės“ (Mat. 16, 18). Ji augo stiprėjo Romos katakombose, pergyveno 19. šimt. revoliucijas, ir šandie yra išaugusi, kaip dar niekada nėra buvusi.

A. M. D. G